

JAARVERSLAG 2020

Stichting Pensioenfonds Provisum

11 juni 2021

stichting pensioenfonds
Provisum

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	4
KERNGEGEVENS (bedragen x € 1.000)	5
KARAKTERISTIEKEN VAN HET PENSIOENFONDS	6
Profiel	6
Missie	6
Visie en strategie	6
ORGANISATIE	8
BESTUURSVERSLAG	13
VERSLAG VAN HET BESTUUR OVER 2020	14
TOEZICHT	22
UITVOERINGSKOSTEN	23
FINANCIEEL	25
PENSIOENREGELINGEN EN PREMIE	28
<i>Pensioenregeling B</i>	28
<i>Pensioenregeling B excedent</i>	28
<i>Pensioenregeling A2006</i>	28
<i>Pensioenregeling A2001</i>	29
<i>Vrijwillig aanvullend pensioen</i>	29
BELEGGINGEN VOOR RISICO VAN HET PENSIOENFONDS	33
MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD BELEGGEN	38
Rapportage 2020	39
BELEGGINGEN VOOR RISICO VAN DE DEELNEMER	43
OPZET EN ORGANISATIE RISICOMANAGEMENT	46
AANDACHTSGEBIEDEN RISICOMANAGEMENT	48
RISICOMANAGEMENTCYCLUS	49
RISICOGEBIEDEN	50
TOP 3 RISICO'S	51
RISICOHouding EN RISICOBEREIDHEID VAN HET FONDS	54
VOORUITBLIK	56
VERKLARING COMPLIANCE OFFICER	57

VERSLAG EN OORDEEL VERANTWOORDINGSORGAAN EN REACTIE BESTUUR	58
SAMENVATTING RAPPORTAGE RAAD VAN TOEZICHT EN REACTIE BESTUUR.....	62
JAARREKENING.....	68
BALANS PER 31 DECEMBER 2020 NA RESULTAATBESTEMMING	69
STAAT VAN BATEN LASTEN 2020	70
KASSTROOMOVERZICHT	71
GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING EN RESULTAATBEPALING	72
RISICOBEBEERSING	77
TOELICHTING OP DE BALANS.....	84
NIET IN DE BALANS OPGENOMEN REGELINGEN EN VERPLICHTINGEN.....	91
VERBONDEN PARTIJEN	91
TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN	92
BESTEMMING VAN HET RESULTAAT	99
GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM.....	99
OVERIGE GEGEVENS	100
CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT	101
ACTUARIËLE VERKLARING	109
BIJLAGE: INVENTARISATE CODE PENSIOENFONDSEN	111

VOORWOORD

Voor u ligt het jaarverslag van Stichting Pensioenfonds Provisum (hierna: het pensioenfonds). In dit jaarverslag gaan we in op de gebeurtenissen en ontwikkelingen in 2020.

Het jaar 2020 gaat de boeken in als een zeer bijzonder jaar. Het coronavirus kwam ons land binnen en zette alles op z'n kop. De medewerkers van het pensioenbureau werkten vanaf maart alleen nog maar vanuit huis en alle vergaderingen van het bestuur en de commissies vonden digitaal plaats. Gelukkig maakten de digitale middelen dit mogelijk zodat de dienstverlening op dezelfde voet verder kon.

Het coronavirus zorgde vanaf maart voor enorme ontwikkelingen op de financiële markten. De maanddekkingsgraad van Provisum daalde in het eerste kwartaal van 2020 van 132,2% naar 117,9%. Mede door de ondersteunende maatregelen vanuit overheden werd het herstel ingezet en is er in 2020 een rendement op de beleggingen behaald van 8,4%. De maanddekkingsgraad steeg weer gestaag na maart en kwam eind 2020 uit op 133,6%. De beleidsdekkingsgraad, het gemiddelde van de laatste 12 maanddekkingsgraden, zakte door de lagere maanddekkingsgraden in 2020 naar 125,3% (eind 2019 was deze nog 131,3%). Gelukkig was dit niveau voldoende om de pensioenen te kunnen indexeren. Het bestuur heeft eind 2020 dan ook besloten om alle pensioenen per 1 januari 2021 te verhogen met de volledige prijsinflatie van 1,22%.

In de zomer van 2020 hebben het kabinet, de werkgevers en de vakbonden een akkoord bereikt over de uitwerking van het nieuwe pensioenstelsel. Een en ander wordt momenteel in wetgeving vastgelegd die in 2023 in moet gaan. Pensioenfondsen krijgen tot uiterlijk 2027 de tijd om over te gaan naar het nieuwe pensioenstelsel. Het bestuur volgt de ontwikkelingen op het gebied van de uitwerking van het nieuwe pensioenstelsel op de voet en zal sociale partners ondersteunen bij de te maken keuzes.

Op basis van het advies van de Commissie Parameters heeft het kabinet per 1 januari 2020 onder andere de verwachte rendementen voor vastrentende waarden en aandelen naar beneden bijgesteld. Provisum gebruikt de verwachte rendementen o.a. voor de berekening van de premie voor de pensioenen. Om hetzelfde pensioen op te bouwen in 2021 is een hogere premie nodig. Sociale partners hebben daarom overwogen om de pensioenopbouw te verlagen. Uiteindelijk is er tussen het pensioenfonds en C&A en de Ondernemingsraad afgesproken dat er in 2021 geen wijzigingen doorgevoerd worden in het opbouwpercentage en de eigen bijdrage ten opzichte van 2020. Ter compensatie van de hogere premie heeft het bestuur eind 2020 besloten om de systematiek met betrekking tot het doorbelasten van de uitvoeringskosten te wijzigen. Als gevolg van deze wijziging zal in 2021 bij de werkgever een lager bedrag aan uitvoeringskosten in rekening worden gebracht.

Vermeldenswaardig is ook nog dat Provisum twee prijzen in de wacht heeft gesleept bij de Pensioen Pro Awards. Provisum won zowel de zilveren als de gouden Award voor beste pensioenfonds tot € 5 mld. respectievelijk beste pensioenfonds van het jaar.

Het bestuur bedankt alle betrokken personen voor hun inzet in het afgelopen jaar. In het bijzonder de in het jaar 2020 afgetreden bestuursleden, Remco Mol, Joop Duindam en Marcel Eggenkamp, voor hun jarenlange inzet.

Amsterdam, 11 juni 2021

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Provisum

KERNGEGEVENS (bedragen x € 1.000)

	2020	2019	2018	2017	2016
Aantallen verzekerden per einde jaar:					
Actieve deelnemers met nog niet ingegaan pensioen	2.417	2.698	2.876	2.906	3.055
Gewezen deelnemers met premievrije aanspraken (slapers)	4.933	4.724	4.938	4.428	3.932
Pensioengerechtigden	2.853	2.768	2.741	2.687	2.661
Totaal	10.203	10.190	10.555	10.021	9.648
Indexatie					
Indexatie ingegane en premievrije pensioenen per 1-1 volgend boekjaar	1,22%	2,72%	2,10%	1,33%	0,42%
Indexatie opgebouwde aanspraken in de middelloonregeling per 1-1 volgend boekjaar	1,22%	2,72%	2,10%	1,33%	0,42%
Totale achterstand indexatie ten opzichte van de ambitie	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Pensioenuitvoering					
Feitelijke premie	9.278	5.082	9.148	9.258	9.444
Kostendekkende premie	14.389	12.339	13.079	13.705	13.200
Premiedekkingsgraad	64%	28%*	72%	70%	77%
Premiekorting	0	3.975	0	0	0
Uitvoeringskosten pensioenen	2.038	1.985	2.118	2.154	2.155
Uitvoeringskosten per deelnemer**	€ 309	€ 291	€ 283	€ 289	€ 283
Pensioenuitkeringen	42.153	40.943	41.739	40.031	40.122
Vermogenssituatie en solvabiliteit					
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds	1.233.632	1.175.187	1.066.892	1.105.819	1.160.973
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van de deelnemers	17.500	17.022	14.604	15.020	13.923
Totaal eigen vermogen	420.726	383.818	348.027	360.909	278.133
Vereist eigen vermogen	188.131	180.638	186.246	197.649	209.308
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104%	104,0%	104,0%	104,0%	104,0%
Vereiste dekkingsgraad volgens FTK (evenwichts waarde)	115,0%	115,2%	117,2%	117,6%	117,8%
Dekkingsgraad	133,6%	132,2%	132,2%	132,2%	123,7%
Beleidsdekkingsgraad	125,3%	131,3%	132,5%	128,5%	117,5%
Reële dekkingsgraad***	119,7%	125,0%	134,1%	131,3%	122,4%
Beleggingen					
Beleggingen voor risico pensioenfonds	1.654.800	1.558.700	1.413.200	1.465.800	1.411.815
Rendement (na kosten)	8,4%	12,9%	-1,3%	4,2%	6,8%
Kosten vermogensbeheer	8.023	7.944	8.588	10.901	11.999
Kosten vermogensbeheer als % van gemiddeld belegd vermogen (incl. transactiekosten)	0,51%	0,52%	0,59%	0,75%	0,85%
Gemiddeld rendement laatste vijf jaar (rekenkundig)	6,2%	5,2%	5,6%	6,3%	7,3%
Beleggingen voor risico deelnemers	17.500	17.022	14.604	15.020	13.923

* In 2019 is een premiekorting verleend aan de werkgevers. Hierdoor wijkt de premiedekkingsgraad in 2019 af van de andere jaren.

** Met ingang van boekjaar 2016 worden de algemene kosten in een verhouding 75%-25% toebedeeld aan pensioenbeheer respectievelijk vermogensbeheer (daarvoor 100%-0%). Vanaf boekjaar 2019 wordt een verdeling 80%-20% gehanteerd.

*** Met ingang van 2019 worden de kasstromen die betrekking hebben op de indexatie verdisconteerd met een netto rendement op zakelijke waarden van 5,6% (tot 2019 was dit 6,75%).

KARAKTERISTIEKEN VAN HET PENSIOENFONDS

Profiel

Stichting Pensioenfonds Provisum is een ondernemingspensioenfonds, opgericht in 1943 en gevestigd in Amsterdam. Het voert de pensioenregelingen voor C&A Nederland C.V. en voor de door C&A aangewezen vennootschappen of rechtspersonen uit. Eind 2020 waren de volgende vennootschappen en rechtspersonen bij Provisum aangesloten:

- C&A Nederland C.V.
- Anthos Fund & Asset Management B.V.
- Anthos Private Wealth management B.V.
- Sub Tecto B.V. (voorheen Cofra Amsterdam B.V.)
- Cofra Amsterdam C.V. (voorheen Anthos Amsterdam C.V.)
- Porticus Amsterdam C.V.
- Redevco B.V.
- Redevco Nederland B.V.
- Fashion for Good B.V.

Het bestuur is in zijn besluitvorming geheel onafhankelijk van C&A en de overige aangesloten vennootschappen en rechtspersonen.

De medewerkers van het pensioenfonds nemen eveneens deel in de door het pensioenfonds uitgevoerde pensioenregelingen.

Missie

Het pensioenfonds heeft als missie het op professionele, betrouwbare, transparante en efficiënte wijze uitvoeren van de pensioenregelingen gebaseerd op solidariteit, zoals deze tussen de werkgever en (gewezen) werknemers zijn overeengekomen.

Visie en strategie

Het pensioenfonds streeft naar een toekomstbestendige en betrouwbare uitvoering van de pensioenregelingen binnen de wettelijke kaders. Hierbij wordt de koopkracht van de deelnemers zowel nu als in de toekomst zo goed als mogelijk in stand gehouden tegen een verantwoorde premie. Het is belangrijk om hierover met de deelnemers en werkgever op heldere wijze te communiceren om hen te helpen om de juiste pensioenkeuzes te maken en inzicht te geven in de risico's, rechten en koopkracht.

Het fonds geeft uitvoering aan de pensioenregelingen zoals overeengekomen in de pensioenuitvoeringsovereenkomst met de werkgever. Deze uitvoering bestaat uit het beleggen van het beschikbare vermogen, het doen van uitkeringen en het informeren van belanghebbenden. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de uitvoering en houdt de regie over de werkzaamheden van het fonds. De pensioenreglementen en de uitvoeringsovereenkomst zijn beschikbaar op de website van Provisum.

In 2018 zijn de volgende strategische aandachtspunten benoemd:

- a. Bezetting van het pensioenbureau als gevolg van verdergaande automatisering;
- b. Beleggingsbeleid en relatie met vermogensbeheerder;
- c. Flexibiliteit uitbesteding vermogensbeheer;
- d. Exit-scenario's werkgever(s);
- e. Duurzaamheid (op langere termijn).

Wat betreft aandachtspunt a. zijn in 2019 reeds grote stappen gezet op het gebied van automatisering (zie het jaarverslag van vorig jaar). In 2020 is hier de aansluiting op SUAG (Status Uitkering Arbeidsongeschiktheid) aan toegevoegd. Dit betekent dat Provisum de uitkeringsgegevens direct van het UWV ontvangt en hier niet meer afhankelijk is van de (ex-)deelnemer. Daarnaast zijn de processen en de controle op deze processen digitaal ingericht vanwege het grotendeels thuiswerken in 2020. Ondanks dat het bestuur heeft besloten om de verdergaande automatisering niet meer als een strategisch aandachtspunt te beschouwen, blijft het pensioenbureau continu onderzoeken waar processen eenvoudiger kunnen en waar automatisering handmatig werk kan vervangen of vereenvoudigen.

Eind 2019 beschouwde het bestuur de aandachtspunten b, c en d reeds als afgehandeld; ook hierover is gerapporteerd in het jaarverslag 2019.

Het aandachtspunt Duurzaamheid, is in 2020 onder andere ingevuld door bij het directe aandelenmandaat te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en gesprekken te voeren met de top van ondernemingen (engagement). Provisum maakt hierbij gebruik van de diensten van de manager van het directe aandelenmandaat, State Street. In 2020 is ook het door de Pensioenfederatie opgeleverde instrumentarium om invoering te kunnen geven aan het IMVB-convenant bestudeerd. Zie ook verderop in het bestuursverslag.

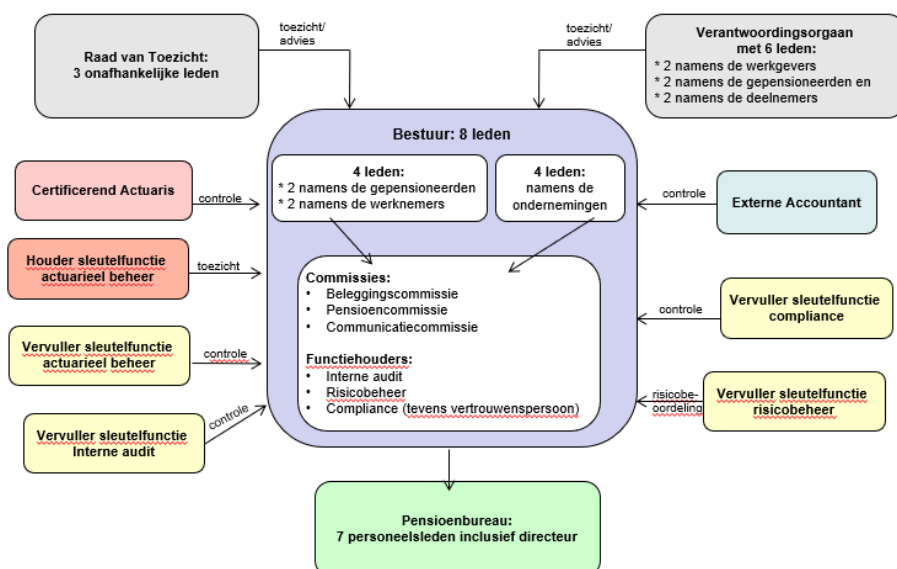
In de loop van 2020 heeft het bestuur twee aandachtspunten toegevoegd aan de lijst met strategische aandachtspunten:

- f. Nieuwe pensioencontract: de pensioencommissie houdt de ontwikkelingen rondom het nieuwe pensioencontract nauwlettend in de gaten. In september 2020 is een presentatie (op hoofdlijnen) gegeven aan bestuur, Verantwoordingsorgaan, Raad van Toezicht en medewerkers van het pensioenbureau. Vervolgens zijn aangesloten werkgevers, Ondernemingsraad/werknemer vertegenwoordigende partijen en de gepensioneerdenvereniging, VVGP, op hoofdlijnen geïnformeerd.
- g. IT & Informatiebeveiliging: IT wordt gezien als (groeierende) dominante factor voor succes, maar brengt ook prominente risico's met zich mee. Er is een werkgroep IT ingericht die aandacht besteedt aan IT en de kennis op het gebied van IT bij het bestuur moet vergroten. Er is tevens een externe adviseur ingehuurd die de werkgroep ondersteunt. In de bestuursvergadering van december 2020 heeft de werkgroep uitgebreid gerapporteerd over hun activiteiten en is de herijking van het IT & Informatiebeveiligingsbeleid uitgebreid aan bod gekomen.

De (overgebleven) strategische aandachtspunten en de (voortgang van de) risicomitigerende maatregelen komen periodiek tijdens de bestuursvergaderingen aan bod.

ORGANISATIE

Organigram eind 2020

Bestuur

Het bestuur is belast met het besturen van het pensioenfonds en is paritair samengesteld, Het bestaat uit vier leden namens de vennootschappen en vier leden namens werknemers en gepensioneerden.

De samenstelling van het bestuur per 31 december 2020 is als volgt:

	M / V	Geb. jaar	Vertegenwoordiging	Lid van bestuur sinds	Einde zittingstermijn
Lidy Beute	V	1967	namens vennootschappen	09-04-2020	09-04-2024*
Jan Bezemer	M	1959	namens gepensioneerden	16-09-2016	16-09-2024
Linda ten Broeke	V	1974	namens vennootschappen	16-02-2018	16-02-2022*
Lilian Hagers (plv. voorzitter)	V	1965	namens deelnemers	02-06-2017	02-06-2021*
Makkie Konijn	M	1962	namens deelnemers	06-11-2020	06-11-2024*
Gert Jan Pieters (voorzitter)	M	1951	namens vennootschappen	13-12-2013	14-12-2022
Ric v.d. Woude	M	1959	namens gepensioneerden	26-06-2020	26-06-2024*
Vacature			namens vennootschappen		

* Nog herbenoembaar voor een bestuurstermijn van 4 jaar.

Op 31 december 2020 loopt Marnix Braber nog mee als aspirant bestuurslid. Inmiddels is Marnix formeel benoemd als bestuurslid en lid van de beleggingscommissie begin 2021. In 2020 is er afscheid genomen van de volgende bestuursleden: Remco Mol, Joop Duindam en Marcel Eggenkamp.

Dagelijks Bestuur

Het dagelijks bestuur (DB) is belast met de dagelijkse leiding van het pensioenfonds en wordt gevormd door de voorzitter, de directeur, de adjunct-directeur en een tweede bestuurslid. De taken en werkwijze van het Dagelijks Bestuur zijn vastgelegd in het Reglement Dagelijks Bestuur.

Bestuurscommissies

Het bestuur laat zich ondersteunen door het Dagelijks Bestuur (DB) en drie permanente commissies, te weten: de beleggingscommissie, de pensioencommissie en de communicatiecommissie.

De commissies bestaan uit ten minste twee bestuursleden en eventueel een externe adviseur en worden ondersteund door minimaal één vertegenwoordiger van het pensioenbureau. De taak van de commissies is om de besluitvorming binnen het bestuur voor te bereiden, de voorstellen binnen het bestuur toe te lichten en toe te zien op de aan de commissies toegewezen deelterreinen. De taken en werkwijze van de commissies zijn vastgelegd in het Reglement Commissies Bestuur.

De personele invulling van het dagelijks bestuur en de commissies is per ultimo 2020 als volgt:

Dagelijks Bestuur	Pensioen-commissie	Beleggings-commissie	Communicatie-commissie
Gert Jan Pieters	Lidy Beute	Jan Bezemer	Ric van der Woude
Lilian Hagers	Ric van der Woude	Gert Jan Pieters Marnix Braber (asp.)	Gert Jan Pieters

Sleutelfuncties

Het bestuur heeft vier sleutelfuncties ingericht, te weten op de gebieden van interne audit, risicobeheer, compliance en actuarieel beheer. De sleutelfuncties hebben een controlerende en in voorkomende gevallen adviserende rol en moeten onafhankelijk functioneren van de uitvoerende werkzaamheden, waarop zij toezien resp. die zij controleren.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen een houder van een sleutelfunctie en een vervuller van een sleutelfunctie. De houder is een natuurlijk persoon die eindverantwoordelijk is voor de uitoefening van de taken die vallen onder de desbetreffende sleutelfunctie. De vervuller is een persoon of een organisatie die betrokken is bij de uitvoering van de taken die vallen onder de sleutelfunctie.

Het fonds heeft de sleutelfuncties eind 2020 als volgt ingericht:

Sleutelfunctie	Houder	Vervuller
Risicobeheer	Linda ten Broeke (bestuurslid)	Deloitte
Interne audit	Gert Jan Pieters (bestuurslid)	Baker Tilly
Compliance	Lilian Hagers (bestuurslid)	TriVu
Actuarieel beheer	Joris Dankers (tevens certificerend actuaire)	Aon

Verantwoordingsorgaan

Het bestuur legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan over het door het bestuur gevoerde beleid en de beleidskeuzes voor de toekomst. Jaarlijks stelt het Verantwoordingsorgaan een oordeel op over het handelen van het bestuur. Dit oordeel over 2020 is verderop in dit jaarverslag opgenomen.

De taken en verantwoordelijkheden van het Verantwoordingsorgaan zijn vastgelegd in het Reglement van het Verantwoordingsorgaan. Daarin is eveneens geregeld dat het Verantwoordingsorgaan het recht heeft om advies uit te brengen aan het bestuur over onderwerpen die in de Pensioenwet zijn vastgelegd. In 2020 heeft het Verantwoordingsorgaan onder meer advies uitgebracht over de volgende onderwerpen:

- De uitvoeringsovereenkomst;
- Het premiebeleid;
- Het Communicatiebeleidsplan.

De samenstelling van het Verantwoordingsorgaan is per ultimo 2020 als volgt:

	M / V	Geb. jaar	Vertegenwoordiging	Lid van VO sinds	Einde zittingstermijn
Madelon Flint	V	1964	namens vennootschappen	dec. 2017	dec. 2021*
Remco Gerlof	M	1970	namens vennootschappen	jan. 2017	jan. 2021*
Ricardo Scholman	M	1962	namens gepensioneerden	sept. 2019	sept. 2023*
Francoise Schoordijk	V	1966	namens deelnemers	jan. 2020	jan. 2024*
Ron van der Tol	M	1961	namens deelnemers	april 2012	april 2021
Dick van der Windt (voorzitter)	M	1946	namens gepensioneerden	maart 2014	maart 2023

* Nog herbenoembaar voor een termijn van 4 jaar.

Raad van Toezicht

Het interne toezicht wordt bij Provisum uitgevoerd door een Raad van Toezicht. Deze heeft als taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De Raad van Toezicht staat het bestuur ook met raad terzijde. De taken en bevoegdheden van de Raad van Toezicht zijn vastgelegd in een Reglement Raad van Toezicht en in afzonderlijke opdrachtbevestigingen. De Raad van Toezicht legt verantwoording af over de uitvoering van haar taken aan het Verantwoordingsorgaan. De bevindingen van de Raad van Toezicht zijn verderop in dit jaarverslag opgenomen.

In de Raad van Toezicht zitten de volgende personen per ultimo 2020:

	Lid van Raad van Toezicht sinds	Benoemd tot
Roland de Greef	juli 2018	juli 2021
Marjolein Sol	juli 2018	juli 2021
Cor van der Sluis (voorzitter)	juni 2019	juni 2022

Leden van de Raad van Toezicht worden voor een periode van drie jaar benoemd met een jaarlijkse verlengingsmogelijkheid tot maximaal nog eens drie jaar. Voor Marjolein Sol en Roland de Greef loopt de eerste termijn in juli 2021 af. Inmiddels zijn de contracten van

beide leden op basis van een bindende voordracht van het Verantwoordingsorgaan nog eens met een jaar verlengd tot juli 2022.

Pensioenbureau

Aan het pensioenfonds is een pensioenbureau verbonden. De medewerkers van het pensioenbureau zijn in dienst van het fonds en belast met de uitvoering van de pensioenregeling(en) en ondersteunende werkzaamheden ten behoeve van het bestuur en de bestuurscommissies. Het pensioenbureau staat onder leiding van de directeur die benoemd wordt door het bestuur. De directeur rapporteert op kwartaalbasis over de werkzaamheden aan het bestuur.

In 2020 is afscheid genomen van Herman Vogelzang die per september 2020 met pensioen is gegaan. Als gevolg van verdergaande automatisering op het pensioenbureau wordt hij niet vervangen.

De bezetting van het pensioenbureau ziet er eind 2020 als volgt uit:

Marry Dijkstra	Diana Roodt
Natascha Endema (adj. directeur)	Henk Spitteler
Joost van Engers (directeur)	Henri van Unen
Melinda Onrust	

Vermogensbeheerder

Het bestuur laat het beheer van de beleggingen van het fonds door de vermogensbeheerder Anthos Fund & Asset Management BV (AFAM) uitvoeren. AFAM beschikt over een uitgebreide beleggingsdeskundigheid en over goede contacten met tal van beleggingsprofessionals. De premies en kapitalen in de beschikbare premieregelingen worden belegd door ABN AMRO Pension Services volgens het zogenaamde life cycle principe. Robeco Institutional Asset Management BV verstrekt het beleggingsadvies ten behoeve van het pensioenvermogen in de beschikbare premieregelingen.

Privacy Officer

Als privacy officer is TriVu, in de persoon van Harmen Pullen, benoemd. De privacy officer ondersteunt het bestuur bij de naleving van de Algemene Verordening Gegevensbescherming. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de naleving.

Compliance Officer (vervuller sleutelfunctie compliance)

De compliance officer heeft als hoofdtaak het controleren van en dienen als vraagbaak ten aanzien van de naleving van wet- en regelgeving en de gedragscode van het pensioenfonds. Als compliance officer van het pensioenfonds is TriVu, in de persoon van Harmen Pullen, benoemd.

Riskmanager (vervuller sleutelfunctie risicobeheer)

Op het gebied van risicobeheer wordt beoogd dat Provisum een totaalbeeld heeft van de verschillende risico's waaraan het pensioenfonds wordt blootgesteld. De vervuller van de sleutelfunctie risicobeheer heeft hierin een ondersteunende rol. Het bestuur heeft Deloitte, in de persoon van Evert van der Steen, als vervuller van de sleutelfunctie risicobeheer benoemd. De ondersteuning van Deloitte bestaat o.a. uit de volgende activiteiten:

- Uitkijkpostfunctie: ontwikkelingen in de externe omgeving van pensioenfondsen worden gemonitord, onderzocht op relevantie (en wanneer relevant wordt voorzien van voorzienbare impact) en proactief richting de betreffende commissie en/of het bestuur gecommuniceerd.
- Halfjaarlijkse aanwezigheid in bestuur: wordt meestal gecombineerd met uitkijkpostfunctie;
- Ondersteunen bij 2^e lijn opinie: geven van een risico-oordeel bij belangrijke beleidsvoorstellen.

Interne auditor (vervuller sleutelfunctie interne audit)

De vervuller van de sleutelfunctie interne audit maakt gebruik van interne audits bij het beoordelen, monitoren en rapporteren over de opzet, het bestaan en de werking (adequaatheid en doeltreffendheid) van de interne controlemechanismen en andere procedures en maatregelen ter waarborging van de beheerste en integere bedrijfsvoering van het pensioenfonds. Als interne auditor heeft het pensioenfonds Baker Tilly benoemd.

Certificerend Actuaris (tevens houder en vervuller sleutelfunctie actuariel beheer)

De certificerend actuaris beoordeelt de financiële positie van het fonds en beschrijft zijn bevindingen in het rapport van de certificerend actuaris. Als houder en vervuller van de sleutelfunctie actuariel beheer wordt er tevens op kwartaalbasis gerapporteerd. Voor het verslagjaar 2020 is Joris Dankers van Aon Nederland CV aangesteld als certificerend actuaris en houder en vervuller van de sleutelfunctie actuariel beheer.

Adviserend Actuaris

De adviserend actuaris adviseert het pensioenfonds in pensioen-technische aangelegenheden en stelt het actuariel rapport op. Als adviserend actuaris is Mark van de Velde aangewezen. Mark is werkzaam bij Aon Nederland CV.

Externe accountant

De accountant controleert jaarlijks de administratie van het pensioenfonds, waaronder de jaarrekening en de staten voor De Nederlandsche Bank N.V. (DNB). Voor het jaarverslag 2020 is Steven Spiessens van Ernst & Young Accountants LLP de certificerend accountant.

VERSLAG VAN HET BESTUUR OVER 2020

Het bestuur heeft in 2020 tien keer vergaderd waarvan twee keer met het Verantwoordingsorgaan en twee keer met de Raad van Toezicht. De gebruikelijke tweedaagse bijeenkomst heeft in 2020 niet plaatsgevonden vanwege het coronavirus.

In de bestuursvergaderingen zijn onder andere de volgende besluiten genomen inzake:

- het opstellen en goedkeuren van de Eigen Risicobeoordeling;
- het vaststellen van het jaarverslag;
- de vaststelling van de risicohouding voor de beschikbare premieregeling;
- wijziging van bestaande documenten en opstellen van nieuwe documenten als gevolg van de implementatie van de sleutelfuncties en/of afschaffing van de audit, risk & compliance commissie;
- wijzigingen in documenten zoals o.a. Abtn, Communicatiebeleidsplan, IT- en beveiligingsbeleid, Gedragscode, SIRA en uitvoeringsovereenkomst;
- de aanpassing van de statuten zodat er o.a. een versoepeling is van het vergaderquorum bij significante uitval van bestuursleden en leden van de RvT;
- om de systematiek met betrekking tot het doorbelasten van de uitvoeringskosten voor 2021 aan te passen;
- om alle pensioenen volledig te indexeren met 1,22%.

Gedurende het jaar is er aandacht besteed aan de hiernavolgende onderwerpen.

IORP II

Met ingang van 13 januari 2019 is de Europese Richtlijn IORP II in werking getreden. Een verplichting van deze Richtlijn was het invullen van sleutelfuncties voor risicobeheer, interne audit en actuariel beheer. Begin 2020 heeft het fonds de definitieve opzet van de sleutelfuncties aan DNB aangeleverd. Op verzoek van DNB heeft het fonds de onafhankelijkheid van de sleutelfunctiehouder interne audit toegelicht waarna DNB geen verdere opmerkingen had over de inrichting. Vervolgens zijn de sleutelfunctiehouders aangemeld bij DNB en zijn deze positief getoetst op geschiktheid en betrouwbaarheid.

Een andere verplichting van de Richtlijn is dat er elke drie jaar een eigen-risicobeoordeling (ERB) dient te worden uitgevoerd en ingediend bij DNB. In juni 2020 is deze eigen-risicobeoordeling uitgebreid in het bestuur besproken, goedgekeurd en vastgesteld en vervolgens bij DNB ingediend.

Pensioenakkoord

In de zomer van 2020 werden sociale partners en de overheid het eens over de modernisering van het pensioenstelsel. Dit hoofdlijnenakkoord is vervolgens uitgewerkt in wetgeving die op 16 december 2020 voor consultatie aangeboden is. Op 12 februari 2021 liep de consultatieperiode af en stond de teller op 482 reacties. Het is nu aan de overheid om de reacties te betrekken bij de totstandkoming van de definitieve wet- en regelgeving waarna de wetgeving het parlementaire proces zal doorlopen. Inmiddels is door demissionair minister Koolmees aangegeven dat het wetgevingstraject met een jaar is vertraagd. De wet- en regelgeving zal naar verwachting op 1 januari 2023 (in plaats van de eerder genoemde 1 januari 2022) in werking treden. De datum waarop alle pensioenregelingen uiterlijk aan de nieuwe wetgeving moeten voldoen is ook met een jaar verschoven, naar 1 januari 2027.

Provisum heeft besloten tot het instellen van een projectgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van sociale partners, Verantwoordingsorgaan en pensioenfonds en een adviseur. Daarnaast worden nauwgezet de ontwikkelingen gevolgd bij de softwareleverancier, AxyWare B.V., inzake de aanpassing van het administratiesysteem aan de mogelijke pensioencontracten onder de nieuwe wet.

Commissie parameters

Pensioenfondsen moeten diverse berekeningen maken die gebaseerd zijn op verwachtingen. Voor deze verwachtingen gelden wettelijke grenzen, die gebaseerd zijn op adviezen van de Commissie Parameters. In juni 2019 kwam het advies van de Commissie parameters naar buiten over de door pensioenfondsen te hanteren parameters voor rendement en inflatie voor de periode 2020-2024, de UFR-methode en de scenario'set. Dit heeft bij Provisum tot de volgende wijzigingen geleid:

- De parameters voor rendement en inflatie zijn per 1 januari 2020 aangepast. De maximale rendementen zijn verlaagd en ook de prijs- en looninflatiepercentages waarmee gerekend dient te worden.
- Provisum heeft bij de premie voor 2020 nog gebruik gemaakt van de oude parameters, aangezien deze premie in 2019 werd vastgesteld. Bij de premieberekening van 2021 zijn de nieuwe parameters gebruikt.
- De nieuwe UFR-methode die wordt toegepast bij de vaststelling van de rentetermijnstructuur door De Nederlandsche Bank, wordt in vier stappen gewijzigd. De eerste aanpassing vindt per 1 januari 2021 plaats. De drie volgende stappen vinden in de komende drie jaar plaats. Meer hierover verderop in het bestuursverslag.

Uitbesteding

Van uitbesteding is sprake indien het pensioenfonds op structurele basis kerndiensten of faciliteiten, welke deel uitmaken van het met de uitvoering van de pensioenregeling samenhangende of daaraan ondersteuning verlenende bedrijfsprocessen, door een derde laat uitvoeren. Processen kunnen worden uitbesteed, maar de eindverantwoordelijkheid blijft bij het bestuur liggen. Het beleid voor uitbesteding is vastgelegd in het Uitbestedingsbeleid.

Een belangrijk proces dat het bestuur heeft uitbesteed, is het vermogensbeheer. Dit wordt verzorgd door Anthos Fund & Asset Management BV (AFAM). De afspraken die met AFAM zijn gemaakt, zijn vastgelegd in een contract inclusief Service Level Agreement.

De uitvoering van de beleggingsadministratie van de beschikbare premieregeling (ongeveer 1% van de totale beleggingen) en de daarbij geldende klantcontacten en zorgplicht heeft Provisum uitbesteed aan ABN AMRO Pension Services. Met ABN AMRO Pension Services is een overeenkomst inclusief Service Level Agreement afgesloten. Robeco geeft beleggingsadvies voor de beschikbare premieregelingen. Ook hiervoor is een overeenkomst afgesloten.

De deelnemers- en pensioenadministratie van de uitkeringsregelingen wordt in eigen beheer uitgevoerd. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het pensioenadministratiesysteem Axylife van de onderneming AxyWare. Voor de uitbetaling van de pensioenen wordt gebruik gemaakt van de excassomodule van Axylife. Met AxyWare is een overeenkomst met Servicelevel Agreement afgesloten.

Van alle bovengenoemde uitbestedingspartners is een ISAE3402 type II verklaring ontvangen. Met deze verklaring toont de desbetreffende organisatie aan dat de interne processen beheerst worden.

Informatiebeveiliging en IT

Het bestuur ziet informatiebeveiliging en IT als een (groeierende) dominante factor voor succes en heeft daarom ook extra aandacht eraan besteed. Er is een werkgroep IT ingericht die aandacht besteedt aan IT en de kennis op het gebied van IT bij het bestuur moet vergroten. Er is tevens een externe adviseur ingehuurd die de werkgroep ondersteunt. In de bestuursvergadering van december 2020 heeft de werkgroep uitgebreid gerapporteerd over hun activiteiten en is de herijking van het IT & Informatiebeveiligingsbeleid uitgebreid aan bod gekomen. Ook is het kennisniveau van de bestuursleden geïnventariseerd op het gebied van informatiebeveiliging en IT. Uit deze inventarisatie kan geconcludeerd worden dat er voldoende kennis aanwezig is. Het bestuur bekijkt nog welke eventuele (opleidings)eisen er voor nieuwe bestuursleden gaan gelden op dit gebied.

Compliance en Integriteit

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Provisum (het fonds) hecht grote waarde aan een integere bedrijfsvoering. Een integere bedrijfsvoering gaat verder dan het alleen voldoen aan de externe en interne wet- en regelgeving. Het gaat ook om het hebben van een cultuur waarin het vanzelfsprekend is dat het fonds en de daaraan verbonden personen handelen in overeenstemming met de geldende maatschappelijke normen en interne regelgeving. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor een integere bedrijfsvoering. Het bestuur laat zich daarbij ondersteunen door de sleutelfunctie compliance. Met de compliance functie beoogt het fonds de integriteit van de verbonden personen evenals de naleving van wet- en regelgeving te waarborgen en aan het gedragstoezicht van DNB en AFM te voldoen. Hiermee wil het bestuur bijdragen aan een goede reputatie en betrouwbaarheid van het fonds. Voor het invullen van de sleutelfunctie vervuller compliance (compliance officer) is daarom gekozen voor een externe en onafhankelijke partij, TriVu in de persoon van Harmen Pullen. Deze ziet toe op de naleving van wet- en regelgeving op het gebied van compliance en integriteit en op naleving van de gedragscode van het pensioenfonds. Een verklaring van de vervuller van de sleutelfunctie is verderop in dit bestuursverslag opgenomen.

De ontwikkelingen in wet- en regelgeving worden door het bestuur nauwgezet gevolgd. Voor het fonds relevante wijzigingen worden geanalyseerd en de opvolging ervan wordt besproken in de bestuursvergaderingen. Het bestuur is niet bekend met overtredingen van wet- en regelgeving door het fonds.

In 2020 is er door het bestuur uitgebreid stilgestaan bij de Systematische Integriteits-risicoanalyse (SIRA). Dit is een analyse van de risico's op het gebied van integriteit met daarbij een overzicht van de getroffen maatregelen om de geïdentificeerde risico's te beheersen. Een aantal belangrijke beheersmaatregelen zijn vastgelegd in een Gedragscode en in het Beloningsbeleid. Indien het bestuur van mening is dat een risico niet voldoende beheerst wordt, zal het onderzoek doen naar verbetering of uitbreiding van beheersmaatregelen.

Gedragcode

Alle aan Provisum verbonden personen hebben verklaard dat zij zich in 2020 aan de regels in deze gedragscode hebben gehouden (zie tevens verklaring van de compliance officer verderop in dit bestuursverslag).

Beloningsbeleid

In het Beloningsbeleid zijn de vergoedingen van de bestuurders, leden van het Verantwoordingsorgaan en de Raad van Toezicht vastgelegd. Het bestuur voert een beheerst en transparant beloningsbeleid dat te vinden is op de website van Provisum.

De totale beloning voor het gehele bestuur en het Verantwoordingsorgaan over 2020 bedroeg € 85.331 (2019: € 76.975). De verhoging ten opzichte van 2019 heeft o.a. te maken met het aanblijven van de heer Eggenkamp als bestuurslid tot november 2020. Hij ontving hiervoor een vergoeding waarbij geen rekening meer werd gehouden met zijn salaris, omdat hij niet meer in dienst was van één van de aangesloten vennootschappen. De beloning voor de drie RvT-leden bedroeg in 2020 in totaal € 43.949 (2019: € 45.773).

Naleving Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen

Naar aanleiding van de per 25 mei 2018 in werking getreden Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) heeft de Pensioenfederatie in juli 2019 de Gedragslijn verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen (hierna: Gedragslijn) gepubliceerd. Deze Gedragslijn beschrijft hoe de pensioensector persoonsgegevens verwerkt en maakt aan alle deelnemers duidelijk hoe er omgegaan moet worden met hun gegevens.

Provisum leeft de Gedragslijn van de Pensioenfederatie na. Dit betekent o.a. dat het fonds:

- Alleen persoonsgegevens verzamelt voor welbepaalde en uitdrukkelijk omschreven doeleinden en deze heeft vastgelegd in een verwerkingsregister;
- Alleen verwerkingen van persoonsgegevens doet die noodzakelijk zijn (minimale gegevensverwerking);
- Een functionaris gegevensbescherming heeft;
- De rechten respecteert van betrokkenen (inzage, correctie, gegevenswissing, beperking en overdraagbaarheid);
- Een beleid inzake bewaartermijnen heeft;
- Een privacyverklaring op de website heeft gepubliceerd waarin o.a. de rechten van betrokkenen zijn vermeld;
- Verwerkersovereenkomsten heeft met partijen met wie de persoonsgegevens worden gedeeld;
- Geen persoonsgegevens doorgeeft aan organisaties in landen buiten de Europese Economische Ruimte (EER);
- Passende technische en organisatorische maatregelen heeft getroffen om datalekken te voorkomen;
- Een proces heeft voor eventuele datalekken.

Wat betreft het invullen van het proces van de bewaartermijnen en de rechten van betrokkenen (gegevenswissing, correctie en beperking) is Provisum nog in gesprek met de softwareleverancier, AxyWare. Momenteel is het namelijk niet mogelijk om een deelnemer te verwijderen uit het systeem. Verwacht wordt dat deze mogelijkheid in 2021 gerealiseerd wordt zodat ook correct invulling gegeven kan worden aan de bewaartermijnen en rechten van betrokkenen en de procedures uitgewerkt kunnen worden. Overigens komt deze aanbeveling ook voort uit de interne audit die eind 2019 is gedaan op de implementatie van de AVG.

Eind 2020 heeft de Privacy Officer een steekproef uitgevoerd op naleving van de AVG. De enige bevinding van de Privacy Officer betrof het soms meer dan noodzakelijk aanwezig zijn van persoonsgegevens in echtscheidingsconvenanten en samenlevingsovereenkomsten. Naar aanleiding van deze bevinding is afgesproken dat voortaan deze gegevens onleesbaar worden gemaakt alvorens het document wordt opgeslagen.

Goed pensioenfondsbestuur

Door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid (StAR) zijn normen voor 'goed pensioenfondsbestuur' geformuleerd. Deze normen zijn vastgelegd in de Code pensioenfondsen (hierna: de Code). De Code heeft tot doel het functioneren van de besturen van pensioenfondsen te verbeteren en inzichtelijker te maken. Pensioenfondsen moeten zich aan deze Code houden. Voor alle normen in de Code geldt het 'pas toe of leg uit'- beginsel. Dat betekent dat een pensioenfonds de normen van de Code toepast of in het jaarverslag uitlegt waarom het een norm niet (volledig) toepast. Een overzicht met de normen van de Code is opgenomen als bijlage bij dit jaarverslag.

Het bestuur van Provisum past de normen volledig toe met uitzondering van norm 33 inzake de diversiteit in het bestuur en Verantwoordingsorgaan. Er zaten in 2020 namelijk geen personen jonger dan 40 jaar in het bestuur en het Verantwoordingsorgaan.

Diversiteit

Het is de uitdrukkelijke wens van het bestuur om de Code na te leven. Daarom is er in 2019 reeds een stappenplan opgesteld en is er opgetrokken met de HR-afdelingen van de aangesloten werkgevers om de diversiteit te bevorderen. Dit heeft ertoe geleid dat er in 2020 een kandidaat, jonger dan 40 jaar, heeft meegelopen als aspirant bestuurslid in het bestuur. Op 12 februari 2021, na goedkeuring van De Nederlandsche Bank, is het aspirant bestuurslid formeel benoemd als bestuurslid. In het Verantwoordingsorgaan ontstond in 2020 geen vacature en was het daarom niet mogelijk om de diversiteitswens in te vullen. De eerste gelegenheid was april 2021. De Ondernemingsraad heeft van deze gelegenheid gebruik gemaakt en een persoon benoemd in het Verantwoordingsorgaan die net nog jonger is dan 40 jaar.

Evaluatie van het functioneren van het bestuur

Het is goed gebruik van het bestuur om periodiek stil te staan bij het functioneren van het bestuur tijdens de tweedaagse sessie in juni. In juni 2020 stond wederom een dergelijke sessie op het programma waarbij dit keer ingezoomd zou worden op de diverse karakters binnen het bestuur. Helaas heeft de tweedaagse sessie in 2020 niet plaatsgevonden vanwege corona. Het bestuur was van mening dat een dergelijke zelfevaluatie zich slecht leende voor een online sessie en hoopte dat in de loop van 2020 de evaluatie alsnog fysiek zou kunnen doorgaan. Dit was helaas niet mogelijk. Daarom heeft het bestuur ervoor gekozen om de zelfevaluatie op te splitsen in onderdelen, te weten:

- Evaluatie van de bestuursvergaderingen (heeft in februari 2021 plaatsgevonden);
- Onderzoek naar de groepsdynamiek (boardroom dynamics) en meting van de deskundigheid op niveau B (maart 2021);
- Evaluatie van de commissies en DB (maart/april 2021);
- Evaluatie van de governance, toegespitst op de sleutelfuncties (maart/april 2021).

De volgende conclusies kunnen worden ontleend aan de evaluaties:

- Over het algemeen zijn de bestuursleden tevreden over de vergaderingen, de voorbereiding en de sfeer tijdens de vergaderingen. Waar mogelijk zijn nog enkele

verbeteringen aangebracht zoals het voorafgaand uitvragen van agendapunten bij de bestuursleden en een nog betere tijdsbewaking van de vergaderingen. Sommige bestuursleden vinden de lengte van de vergaderingen lang. Wat hier ook meespeelt is dat digitaal vergaderen als vermoeiender wordt ervaren dan fysiek vergaderen.

- SPO heeft in haar rapport naar aanleiding van de meting van de deskundigheid aangegeven dat de collectieve kennis een duidelijk B-niveau heeft.
- Uit de vooraf ingevulde vragenlijsten en uit de SPO sessie inzake de boardroom dynamics werd zichtbaar dat met name de kleuren rood en blauw binnen het bestuur ruimschoots vertegenwoordigd zijn. Het bestuur heeft een sterke inhoudelijke taakfocus. Dit betekent dat er binnen het bestuur minder aandacht wordt geschonken aan de onderlinge relaties en het interpersoonlijke contact. Dit maakt dat het bestuur op vrij zakelijke en functionele wijze samenwerkt. Binnen het bestuur wordt dit niet als storend ervaren. Het is wel belangrijk om hiermee in contacten met externe partijen en stakeholders rekening te houden en te investeren in de relatie alvorens naar de inhoud van de materie overgegaan wordt.
- In de evaluatie van de commissies en het DB zijn meerdere onderdelen meegenomen, zoals duidelijkheid van het mandaat, samenstelling, sfeer, lengte van de vergaderingen etc. De commissies en DB zijn zeer positief over hun functioneren. De laagste score was een 'voldoende' en betrof de lengte van de vergaderingen van de beleggingscommissie. De overige scores waren voldoende/goed of hoger.
- Uit de evaluatie van de governance en de sleutelfuncties kan geconcludeerd worden dat de bestuursleden en functiehouders positief zijn over de huidige governance en 3-lines-of-defense structuur. De laagste score is een voldoende/goed. Aandachtspunten uit de evaluatie zijn: bewaken van scheidslijnen tussen 1^e en 2^e lijn, rolverdeling tussen sleutelfunctiehouder- en vervuller en de aanbevelingen van de RvT die niet altijd als concreet genoeg worden ervaren.

Deskundigheidsbevordering

Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Het bestuur toetst de geschiktheid van de bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap. Hiertoe is per bestuursfunctie een profielschets opgesteld. Het programma voor permanente educatie van bestuursleden waarborgt dat de geschiktheid van bestuursleden op peil blijft en waar nodig wordt verbreed of ontwikkeld. Er vinden hiertoe tevens collectieve sessies plaats. In 2020 heeft een collectieve educatiesessie plaats gevonden over de contouren van het nieuwe pensioenstelsel. Begin 2021 heeft een collectieve kennissessie plaatsgevonden, gehouden door SPO. Tijdens deze sessie zijn de verschillende aandachtsgebieden van DNB aan bod gekomen, toegespitst op het pensioenfonds zelf. Zoals hiervoor reeds vermeld heeft SPO in haar rapport naar aanleiding van de meting van de deskundigheid aangegeven dat de collectieve kennis een duidelijk B-niveau heeft: kennis in combinatie met inzicht, het zien van verbanden, oordeelsvorming, een onderbouwde visie en countervailing power.

Wat betreft de persoonlijke ontwikkeling van de bestuursleden neemt de voorzitter in de einde jaargesprekken met elk individueel bestuurslid de wens voor ontwikkeling of verdere verbreding op een bepaald gebied mee.

Communicatie

De communicatiecommissie van het pensioenfonds adviseert het bestuur over het te voeren communicatiebeleid en is verantwoordelijk voor de implementatie hiervan. In 2020 heeft de commissie een herijkt communicatiebeleid voorgelegd aan het bestuur en heeft

het Verantwoordingsorgaan een positief advies afgegeven op dit door het bestuur goedgekeurde beleid.

Het communicatiebeleid draagt bij aan de realisatie van de missie en visie van het pensioenfonds. Er wordt mee beoogd om het pensioenbewustzijn en het handelingsperspectief van de deelnemer te vergroten, te bouwen aan vertrouwen in het pensioenfonds en in de pensioensector als geheel. Communicatie is bij uitstek het middel om de kennis van het pensioenstelsel te vergroten en de houding en het gedrag van de deelnemers te stimuleren om een eigen verantwoordelijkheid te nemen voor het pensioeninkomen.

De communicatiecommissie gebruikt hier onder andere de volgende middelen voor:

- Pensioenberichten; in 2020 zijn er zes reguliere Pensioenberichten verzonden, een extra bericht over de Pensioen3daagse en een extra bericht over de nominatie voor de gouden Pensioen Pro Award voor beste pensioenfonds van het jaar. De Pensioenberichten zijn er om deelnemers te informeren over pensioen in het algemeen en over (het pensioen bij) Provisum in het bijzonder.
- Website; deze biedt onder andere gelaagde informatie over de pensioenregeling volgens het voorgeschreven pensioen¹²³, informatie over beleggen en foto's van de leden van de verschillende fondsorganen.
- Animatiefilmpje; in 2020 is er een animatiefilmpje gemaakt voor Provisum waarin een uitleg wordt gegeven van het pensioenstelsel in Nederland. Dit filmpje is te vinden op de website en waar tevens vanuit de Pensioenberichten naar gelinkt kan worden.
- Uniform pensioenoverzicht UPO; in 2020 hebben alle deelnemers een UPO ontvangen.
- Individuele uitleg of toelichting; deelnemers kunnen binnenlopen met vragen of bellen en/of mailen met een van de medewerkers van het pensioenbureau of een afspraak maken.
- Pensioenregister; het pensioenfonds levert maandelijks de pensioenen in drie scenario's aan het pensioenregister aan.

De pensioencommunicatie moet effect hebben, daarom wordt gemeten hoe onze communicatie bij de deelnemers overkomt. Dit wordt gedaan door onder andere het analyseren van de statistieken van de website en het Pensioenbericht en door eens in de drie jaar een uitgebreid tevredenheidsonderzoek onder deelnemers te doen. Het laatste onderzoek is in 2019 gehouden.

Provisum werd in 2020 genomineerd voor de zilveren Pensioen Pro Award als beste klein pensioenfonds mede vanwege de goede score op het gebied van deelnemerstevredenheid. Dat Provisum uiteindelijk ook de gouden publiek Award wist te winnen, was voor de communicatiecommissie en alle overige betrokkenen bij het pensioenfonds een mooie opsteker.

Uitvoering van de pensioenregeling

Tussen het bestuur en de onderneming is een pensioenuitvoeringsovereenkomst afgesloten. Deze wordt jaarlijks geactualiseerd. Belangrijkste aanpassingen in de pensioenuitvoeringsovereenkomst voor 2021 waren:

- De reële rendementscurve is opnieuw vastgesteld voor een periode van 5 jaar;

- De uitvoeringskosten worden in 2021 verminderd met het restant van de jaarlijkse vrijval van de voorziening voor toekomstige uitvoeringskosten uit hoofde van de uitkeringen van de gepensioneerden.

Klachten- en geschillen

Provisum heeft een klachten- en geschillenregeling. Hierin is opgenomen dat klachten door belanghebbenden kunnen worden gemeld aan het Dagelijks Bestuur van het pensioenfonds. De klachten- en geschillenregeling is beschikbaar op de website van het fonds.

In 2020 is er één geschil geweest en afgewikkeld. Het betrof een standaard omruil van het nabestaandenpensioen waartegen een nabestaande na het overlijden van de verzekerde bezwaar heeft gemaakt. Ondanks dat de deelnemer was geïnformeerd over de omruil die had plaatsgevonden, heeft Provisum de nabestaande in het gelijk gesteld. In het vervolg worden lage nabestaandepensioenen niet meer standaard omgeruild voor een hoger ouderdomspensioen, maar moet de verzekerde hier expliciet om verzoeken.

TOEZICHT

Naast het interne toezicht door de Raad van Toezicht houden ook externe partijen toezicht op pensioenfondsen, namelijk De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten. Voor wat betreft de omgang met persoonsgegevens heeft het pensioenfonds een meldingsplicht aan de Autoriteit Persoonsgegevens als er sprake is van een datalek.

Toezicht door De Nederlandsche Bank N.V. (DNB)

DNB is belast met het materieel en het prudentieel toezicht. Er is in 2020 meerdere keren contact geweest met DNB, o.a. inzake de beoordeling van de inrichting van de sleutelfuncties. Daarnaast is in 2020 een uitvraag geweest van DNB inzake de niet-financiële risico's.

De kosten van het toezicht door DNB van het fonds voor het jaar 2020 waren € 63.052 (2019: € 63.633).

In het verslagjaar zijn door DNB geen boetes of dwangsommen opgelegd. Evenmin is een aanwijzing gegeven als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet of een bewindvoerder aangesteld als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet.

Toezicht door de Autoriteit Financiële Markten (AFM)

AFM is belast met het gedragstoezicht. Dit betreft het toezicht op de naleving van normen ten aanzien van de voorlichting aan deelnemers en het begrenzen van hun beleggingsvrijheid bij eigen beleggingskeuzes. In het kader van dit toezicht heeft de AFM in 2020 een rapportageverzoek gedaan van de geadministreerde pensioenen.

Daarnaast is AFM belast met het effecten-typisch gedragstoezicht. Dit betreft met name het toezicht op koersgevoelige informatie. In het verslagjaar heeft het pensioenfonds geen overtredingen van normen en/of wetgeving hoeven melden aan de AFM.

Er is geen sprake geweest van boetes, dwangsommen of andere sancties van AFM. De kosten van het toezicht door AFM worden door de pensioenfondsen gedragen. Voor het jaar 2020 is € 6.563 inzake het toezicht door AFM aan het pensioenfonds in rekening gebracht (2019: € 6.655).

Autoriteit Persoonsgegevens

In het verslagjaar 2020 heeft er een datalek bij het pensioenfonds plaatsgevonden. Bij de verzending van de pensioenoverzichten van de niet-actieven in september is door vier personen gemeld dat zij een pensioenoverzicht hebben ontvangen dat niet van hen was. Deze foutieve verzending is te wijten aan een storing bij het printen en inpakken van de pensioenoverzichten waardoor de adresdrager en het pensioenoverzicht bij enkele personen niet meer overeenkwam. Van dit datalek is op 11 oktober melding gemaakt bij de Autoriteit Persoonsgegevens.

UITVOERINGSKOSTEN

Het pensioenfonds maakt kosten om de pensioenregelingen uit te voeren.

	2020	2019
Kosten bestuur, verantwoordingsorgaan en commissies	141.000	125.000
Kosten externe controle en adviseurs	471.000	440.000
Kosten toezichthouders (DNB, AFM en Pensioenregister)	72.000	72.000
Kosten pensioenbureau (incl. bestuurlijke ondersteuning)	1.323.000	1.302.000
Overige kosten	31.000	46.000
Totale kosten	2.038.000	1.985.000

Alle kosten komen ten laste van het pensioenfonds. De enige kosten die niet in bovenvermeld overzicht meegenomen worden, zijn de uren die bestuursleden en leden van het Verantwoordingsorgaan die bij een van de aangesloten vennootschappen werken, besteden aan activiteiten voor het pensioenfonds. Deze uren komen ten laste van de werkgever en worden niet in rekening gebracht bij het pensioenfonds.

De algemene kosten dienen volgens de 'Aanbevelingen uitvoeringskosten' van de Pensioenfederatie verdeeld te worden tussen de kosten pensioenbeheer en vermogensbeheer. Op basis van tijdsbesteding e.a. wordt 80% gealloceerd naar pensioenbeheer en 20% naar vermogensbeheer. In 2022 wordt deze verdeling wederom herijkt.

Kosten pensioenbeheer

De kosten pensioenbeheer bestaan uit de kosten die samenhangen met de pensioenbeheeractiviteiten en bedragen € 1.630.000 (80% van de hierboven vermelde totale kosten). De kosten per deelnemer (actieve deelnemers en gepensioneerden) bedragen in 2020 € 309 (2019: € 291). De kosten per deelnemer zijn iets gestegen als gevolg van een lichte stijging van de totale kosten en een daling van het aantal actieve deelnemers. Ondanks de lichte stijging van de kosten per deelnemer is het bestuur van mening dat de kosten in verhouding staan tot de geleverde service en diensten. Dit wordt ook bevestigd door het benchmarkonderzoek dat in 2020 is uitgevoerd en periodiek wordt herhaald.

Omdat Provisum een relatief groot aantal gewezen deelnemers (zogenaamde slapers) heeft in verhouding tot het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden, geeft dit een opwaartse druk op de kosten per deelnemer. Indien de gewezen deelnemers meegeteld worden, bedragen de pensioenuitvoeringskosten per deelnemer € 160 (2019: € 156).

Vermogensbeheer- en transactiekosten

Naast de kosten pensioenbeheer zijn ook de vermogensbeheerkosten onderdeel van de uitvoeringskosten. De vermogensbeheerkosten worden door de beleggingsfondsen verrekend met de behaalde resultaten resp. door AFAM separaat in rekening gebracht. In 2020 is er € 8,0 miljoen (2019 € 7,9 mln.) uitgegeven voor het vermogensbeheer inclusief transactiekosten, 0,51% van het gemiddeld belegd vermogen (2019 0,52%). Bij het onderdeel 'Beleggingen' in dit jaarverslag, wordt uitgebreid ingegaan op de vermogensbeheerkosten.

Kostenvergelijking met andere pensioenfondsen

In 2020 is, na een jaar overgeslagen te hebben, wederom een benchmarkonderzoek door Institutioneel Benchmarking Instituut (IBI) uitgevoerd. Dit onderzoek geeft inzicht in de dienstverlening, het rendement en de kosten ten opzichte van andere pensioenfondsen in Nederland. De resultaten van het onderzoek hebben altijd betrekking op het jaar voorafgaand aan het verslagjaar en lopen daarmee een jaar achter op het jaarverslag. IBI baseert zijn onderzoek namelijk op de vastgestelde jaarverslagen van de pensioenfondsen.

Over het jaar 2019 deden in totaal 25 pensioenfondsen mee, waarvan 7 bedrijfstak-pensioenfondsen en 18 ondernemingspensioenfondsen. De peergroep voor vermogensbeheer bestaat uit 14 fondsen met een vergelijkbare omvang in de categorie EUR 0,4 - 5 miljard. De peergroep voor pensioenbeheer bestaat uit 15 fondsen met een vergelijkbare samenstelling: ondernemingspensioenfondsen met minder dan 10.000 deelnemers.

De resultaten voor Provisum inzake het pensioenbeheer komen kortweg op het volgende neer:

- De kosten per deelnemer (in-en exclusief slapers) liggen lager dan bij de peers.
- De kosten per deelnemer zijn in de periode 2015-2019 met 3,6% gedaald.
- De mate van automatisering is gestegen en ligt boven het niveau van de peers.
- De mate van complexiteit van de regelingen en het serviceniveau liggen in lijn met het niveau van de peers.

Het bestuur is tevreden over de resultaten inzake het pensioenbeheer.

De resultaten voor Provisum inzake het vermogensbeheer komen kortweg op het volgende neer:

- Het rendement van Provisum blijft achter bij de rendementen van de peers. De reden hiervoor is dat Provisum de rente afdekt door middel van fysieke stukken en hier geen rentederivaten voor gebruikt. Hierdoor is de rendementsportefeuille en het rendementspotentieel bij Provisum beperkter.
- Het vermogen van Provisum is over minder beleggingscategorieën verspreid dan bij de peers.
- Het excess rendement ligt hoger dan de peers.
- Provisum laat een groter deel van de portefeuille actief beheren dan de peers.
- De kosten zijn gedaald ten opzichte van 2017 en 2018, maar liggen nog steeds hoger dan de peers.

De ingezette koers van het bestuur om de vermogensbeheerkosten omlaag te brengen, is duidelijk zichtbaar in het onderzoek van IBI. Doordat in de eerste helft van 2019 de hedgefondsportefeuille volledig is afgebouwd en eind 2019 de helft van de aandelenportefeuille passief is belegd bij State Street, zijn de vermogensbeheerkosten in 2020 gezakt met 5 bps naar 40 bps (exclusief transactiekosten). Op de transactiekosten heeft Provisum namelijk beperkte invloed. Dit betreffen namelijk de kosten die gemaakt moeten worden om (beleggings)transacties tot stand te brengen en uit te voeren. Als de transactiekosten wel meegenomen worden, dan zakken de vermogensbeheerkosten met 1 bps naar in totaal 51 bps. Hiermee zijn naar verwachting de vermogensbeheerkosten meer in lijn met de peers voor 2020 en op een meer acceptabel niveau voor het bestuur.

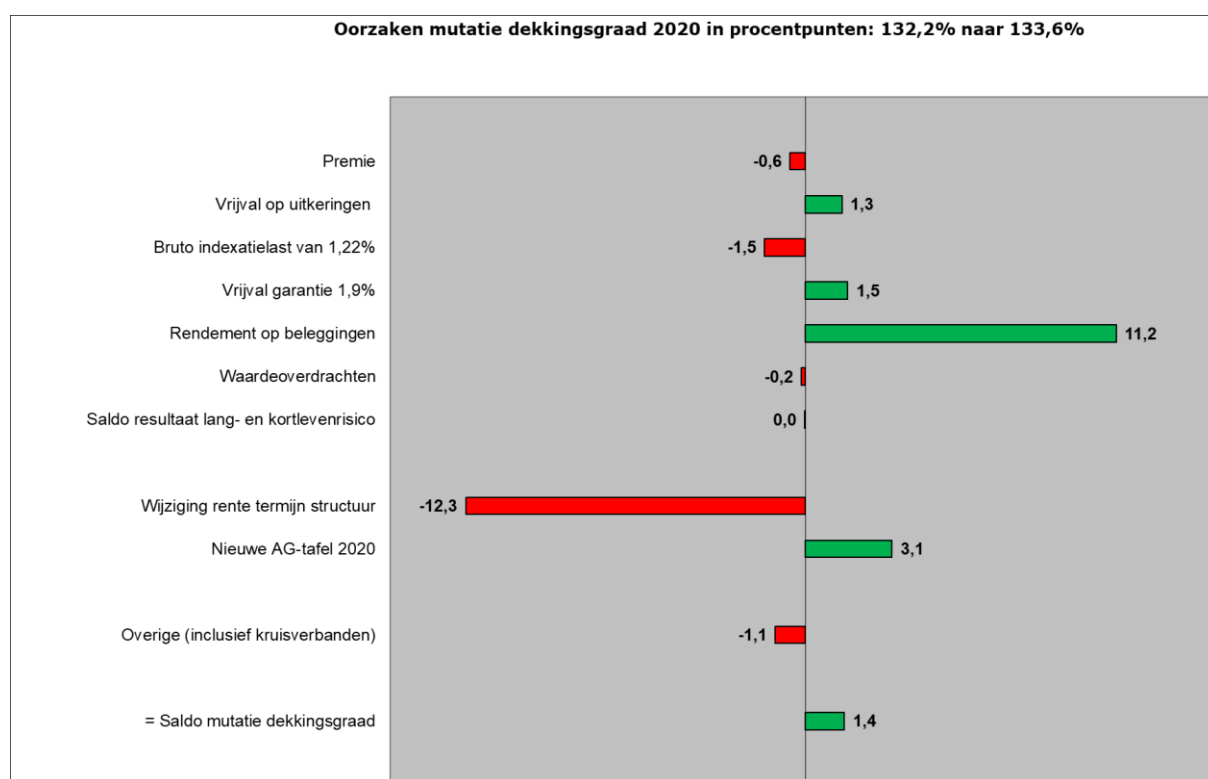
FINANCIEEL

De graadmeter voor de financiële gezondheid van het pensioenfonds is de dekkingsgraad. Hieronder lichten wij de door het fonds gehanteerde dekkingsgraden toe.

Maanddekkingsgraad

Iedere maand berekent Provisum de dekkingsgraad door het totale vermogen te delen door de pensioenverplichtingen. De pensioenverplichtingen worden berekend op basis van de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde rentes (de rentetermijnstructuur inclusief Ultimate Forward Rate). Begin 2020 startte Provisum met een dekkingsgraad van 132,2%. Ultimo 2020 ligt de dekkingsgraad op 133,6%.

De oorzaken van de mutatie in 2020 waren de volgende:

Toelichting op de belangrijkste mutaties in de dekkingsgraad:

Premie

Provisum houdt bij de premievaststelling rekening met een verwacht rendement. Deze wijze van bepalen van de gedempte kostendekkende premie had een verlagend effect op de dekkingsgraad van 0,6%punt.

Vrijval op uitkeringen

De betaalde pensioenuitkeringen in 2020 hebben een positief effect op de dekkingsgraad. Dit wordt veroorzaakt door een vrijval van de reserve als de dekkingsgraad van het pensioenfonds boven de 100% ligt. Het effect op de dekkingsgraad was 1,3%punt.

Indexatie

Op 1 januari 2021 zijn de uitkeringen en (premienvrije) aanspraken verhoogd met 1,22%.

Deze indexatie zorgde voor een verlaging van de dekkingsgraad met 1,5%punt. De vrijval van de gegarandeerde indexatie zorgde voor een verhoging van de dekkingsgraad met 1,5%punt. Per saldo heeft de indexatie geen effect op de dekkingsgraad.

Rendement

Het totale rendement op de beleggingen bedroeg in 2020 8,4% (zie onder 'Beleggingen'). Omdat het vermogen hoger is dan de verplichtingen (ongeveer 33%) zorgt het rendement op de beleggingen voor een nog positiever effect op de dekkingsgraad, namelijk van 11,2%punt.

Wijziging rente termijn structuur

De verplichtingen worden vastgesteld op basis van een wettelijk voorgeschreven rekenrente inclusief Ultimate Forward Rate (UFR) die maandelijks wordt gepubliceerd door De Nederlandsche Bank. De wijziging in deze rente heeft gezorgd voor een verlagend effect van de dekkingsgraad met 12,3%punt.

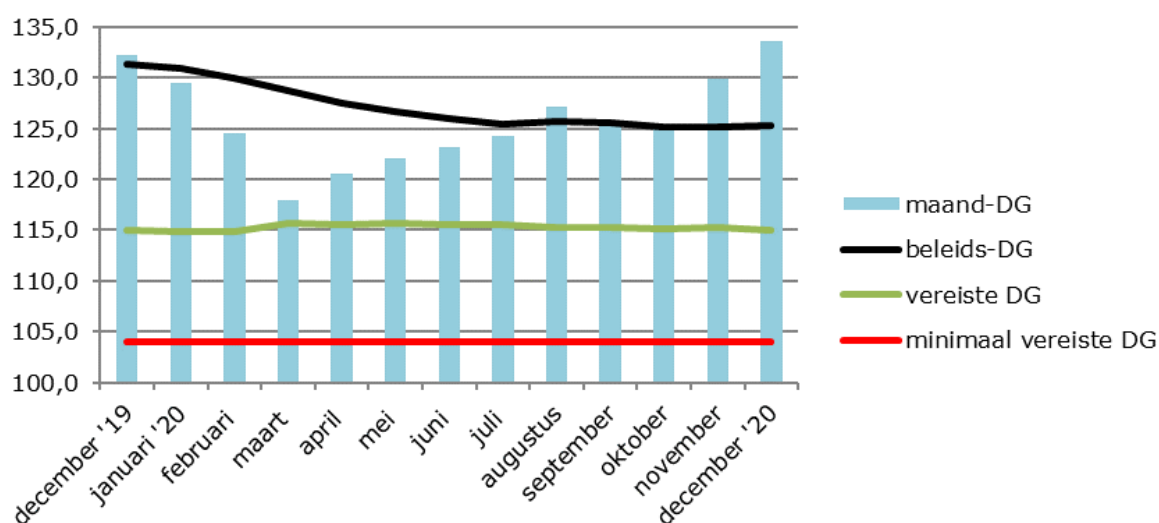
Nieuwe AG-tafel

In september 2020 heeft het Actuariel Genootschap (AG) een nieuwe prognosetafel (AG2020) gepubliceerd. Deze is eind december verwerkt in de dekkingsgraad en leidde tot een verhoging van de dekkingsgraad 3,1%punt.

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de laatste twaalf maanddekkingsgraden en is leidend voor alle beleidsmaatregelen. Eind 2019 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 131,3%. Het gemiddelde van de maanddekkingsgraden in 2020 ligt beduidend lager dan in 2019 als gevolg van de corona-impact op de financiële markten. Hierdoor is de beleidsdekkingsgraad gezakt naar 125,3% ultimo 2020, maar ligt deze nog ruim boven het vereiste niveau van 115,0%. Er is dus geen sprake van een reservetekort ultimo 2020.

De volgende grafiek geeft de maanddekkingsgraden, de ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad en de dekkingsgraden behorende bij het vereist en minimaal vereist eigen vermogen in 2020 weer.

(Minimaal) Vereiste dekkingsgraad

Het vereist eigen vermogen is de omvang van het eigen vermogen waarover een pensioenfonds ten minste zou moeten beschikken. De vereiste dekkingsgraad bedroeg 115,0% per ultimo 2020.

Bij de bepaling van het vereist eigen vermogen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix voor de lange termijn en een financiële positie die juist voldoet aan de eisen van de Pensioenwet (evenwichtssituatie). Indien de vereiste dekkingsgraad ultimo 2020 berekend wordt op basis van de feitelijke beleggingsmix, lag deze 0,8%-punt hoger, namelijk op 115,8%. Het verschil tussen beide berekeningen wordt onder andere veroorzaakt doordat de vermogensbeheerder eind 2020 overwogen was in aandelen en licht overwogen in obligaties high income en investment grade.

De minimaal vereiste dekkingsgraad (de ondergrens van het vereist eigen vermogen) bedraagt eind 2020, net als eind 2019, 104,0%.

Reële dekkingsgraad

De reële dekkingsgraad ultimo 2020 was 119,7% (ultimo 2019 125,0%). In de reële dekkingsgraad wordt de verwachte stijging van de prijzen meegenomen alsof het een pensioenverplichting is. Een reële dekkingsgraad van 100% wil zeggen dat het fonds voldoende vermogen heeft om aan de pensioenverplichtingen te voldoen én om de pensioenen in de toekomst volledig te verhogen met de verwachte stijging van de prijzen. De reële dekkingsgraad is berekend volgens artikel 7 van de Regeling Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling. De indexatie is gebaseerd op een minimale verwachtingswaarde voor de groeivoet van het prijsindexcijfer van 1,9%.

PENSIOENREGELINGEN EN PREMIE

Pensioenregelingen

In 2020 voerde Provisum vijf pensioenregelingen uit. Hieronder volgt per regeling een korte samenvatting:

Pensioenregeling B

De meeste werknemers zitten in 'Pensioenregeling B' en ook nieuwe werknemers worden in deze pensioenregeling opgenomen. De 'Pensioenregeling B' is een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 67 jaar. Het opbouwpercentage bedraagt 1,679% per jaar. De toetredingsleeftijd is 20 jaar. Naast ouderdomspensioen wordt ook een nabestaandenpensioen op opbouwbasis opgebouwd (70% van het ouderdomspensioen). De pensioenregeling kent een premievrije pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid.

Deze regeling biedt een pensioenopbouw over een pensioengevend jaarsalaris tot het maximum loon voor de sociale verzekeringen (€ 57.232 in 2020). Door de deelnemer is een eigen bijdrage verschuldigd van maximaal 2% van de pensioengrondslag.

Pensioenregeling B excedent

De B excedent regeling is een beschikbare premierregeling die geldt voor deelnemers in de B regeling die een hoger pensioengevend jaarsalaris hebben dan het maximum loon voor de sociale verzekeringen (€ 57.232 in 2020). De regeling is wettelijk gemaximeerd op € 110.111. De premie voor de excedent regeling wordt betaald door de werkgever. Het percentage van de grondslag is afhankelijk van de leeftijd van de deelnemer.

De excedent regeling kent een nabestaandenpensioen op risicobasis. Tevens is een WIA (Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen) excedent pensioen en premievrije pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid verzekerd. De werkgever betaalt hiervoor separaat de premies en de uitvoeringskosten aan Provisum. De bedragen van de beschikbare premiestaffel komen daarmee volledig ten goede aan het beleggingstegoed van de deelnemer (een zogenaamde 'netto staffel').

De beschikbare premie wordt belegd. De administratie van de beleggingen is ondergebracht bij ABN AMRO Pension Services. De deelnemer draagt het volledige beleggingsrisico. Het bestuur heeft in het kader van zijn zorgplicht een life cycle systematiek vastgelegd, maar de deelnemer kan hiervan afwijken en heeft hierdoor bij de beleggingen een mogelijkheid van 'eigen beheer'. De deelnemer kan op pensioendatum met het kapitaal een stabiele pensioenuitkering aankopen in de B regeling bij Provisum ('de basisregeling') of een stabiele of variabele pensioenuitkering bij een verzekeraar naar keuze.

Pensioenregeling A2006

De 'Pensioenregeling A2006' is een eindloonregeling met een pensioenleeftijd van 67 jaar. Het opbouwpercentage bedraagt 1,556% per jaar. Het pensioengevend jaarsalaris waar pensioen over opgebouwd wordt, is in 2020 wettelijk gemaximeerd op € 110.111. De regeling omvat een nabestaandenpensioen op opbouwbasis. De pensioenregeling kent voorts een WIA excedent pensioen en premievrije pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid. Tot deze regeling treden geen nieuwe deelnemers meer toe. Door de deelnemers wordt niet bijgedragen in de premie.

Pensioenregeling A2001

Deze pensioenregeling heeft een pensioenleeftijd van 60 jaar en kent uitsluitend gepensioneerden en premievrije deelnemers (slapers).

Vrijwillig aanvullend pensioen

In het B en het A2006 reglement is de mogelijkheid opgenomen om te sparen voor aanvullend pensioen. Deze vrijwillige regeling is net als de excedent regeling een premieovereenkomst. De beleggingen zijn ook ondergebracht bij ABN AMRO Pension Services, waarbij ook een life cycle systematiek wordt gehanteerd. De deelnemer moet op pensioendatum of bij eerder ontslag met het kapitaal pensioen aankopen bij Provisum. Hier geldt niet de mogelijkheid tot 'shoppen' bij andere pensioenverzekeraars, zoals die bij de B excedent regeling wel geldt. Dit verschil met de excedent regeling bestaat vanwege de voorwaarden voor vrijwillige regelingen in het kader van wettelijke regels rondom de afbakening van de werkingssfeer van pensioenfondsen en verzekeraars.

Indexatie

Pensioenregeling B, A2006 en A2001 kennen eind december 2020:

- Een onvoorwaardelijke indexatie ter grootte van de prijsontwikkeling met een maximum van 3% voor alle aanspraken/rechten die zijn opgebouwd tot het jaar 2001. Voor de onvoorwaardelijke indexatie is een voorziening getroffen.
- Een voorwaardelijke indexatie ter grootte van de prijsontwikkeling voor alle aanspraken/rechten die zijn opgebouwd na het jaar 2000. En een voorwaardelijke indexatie ter grootte van de prijsindexatie boven 3% voor alle aanspraken/rechten opgebouwd tot 2001.

Voor de prijsontwikkeling geldt de prijsindex voor consumenten, niet afgeleid, als bepaald door het CBS over de maanden november tot en met oktober van het voorafgaande jaar.

Indexatie pensioenaanspraken en pensioenrechten per 1 januari 2021

Het bestuur heeft op basis van de beleidsdekkingsgraad op de peildatum (31 oktober 2020) besloten om alle pensioenen met ingang van 1 januari 2021 te verhogen met de prijsontwikkeling van 1,22% (2,72% per 1 januari 2020). Deze verhoging is toegekend voor zowel de voorwaardelijke als de onvoorwaardelijke rechten en aanspraken. Deelnemers en gepensioneerden van Provisum kennen geen indexatieachterstand ten opzichte van de indexatieambitie.

Kleine en hele kleine pensioenen

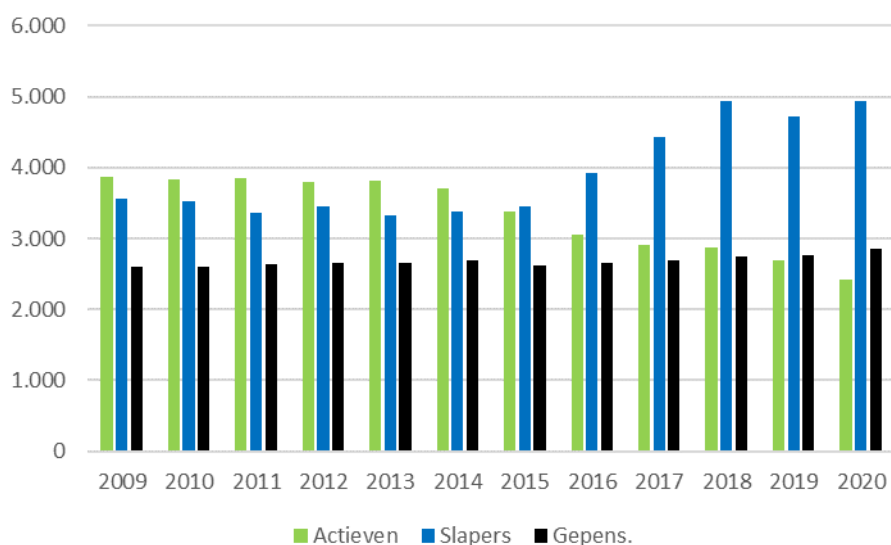
Het pensioenfonds laat hele kleine pensioenen (<€ 2) die van rechtswege vervallen, terugvloeien in de gezamenlijke pot van het pensioenfonds. In 2020 zijn 31 (523 in 2019) hele kleine pensioenen komen te vervallen en is er een bedrag van € 140 (€ 4.050 in 2019) teruggevloeid in het fonds. Kleine pensioenen (grens in 2020: € 497,27) mogen niet meer afgekocht worden. Provisum maakt gebruik van het recht om deze kleine pensioenen automatisch over te dragen naar de pensioenuitvoerder van een nieuwe werkgever.

Bestanden en bestandsontwikkeling

De verdeling van de deelnemers over de regelingen is als volgt:

Regeling	Actieven		Slapers		Pensioen-gerechtigden		Totaal	
	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019
A2001	-	-	939	1.007	2.058	2.089	2.997	3.096
A2006	151	164	190	195	139	122	480	481
B	2.266	2.534	3.804	3.522	656	557	6.726	6.613
Totaal	2.417	2.698	4.933	4.724	2.853	2.768	10.203	10.190
Waarvan ook in:								
B excedent	258	215	182	165		-	440	380
Vrijwillige regeling	343	391		-		-	343	391

Het verloop van het deelnemersbestand is als volgt:

Het aantal actieven is in 2020 met ongeveer 10% gedaald (van 2.698 naar 2.417). Dit komt omdat een groot aantal tijdelijke contracten bij C&A niet verlengd zijn als gevolg van corona.

Leeftijdsopbouw bestand:

Leeftijd	Actieven	Slapers	Pensioen-gerechtigden*
<30 jr.	562	1.695	8
30-40 jr.	353	862	0
40-50 jr.	391	862	5
50-60 jr.	815	1.334	95
60-70 jr.	296	178	901
70-80 jr.	0	2**	1.141
>80 jr.	0	0	703
Totaal	2.417	4.933	2.853

* Onder pensioengerechtigden vallen ook de gerechtigden die een wezen- of partnerpensioen ontvangen.

** Dit betreft een (latent) partnerpensioen van gepensioneerd met een ouderdomspensioen van nihil.

Gelet op het grote aantal jonge medewerkers dat bij C&A in de winkels werkt, is het aantal deelnemers in de categorie < 30 jaar relatief groot. Als in fulltime medewerkers (fte) zou worden gemeten, zou het bestand van de deelnemers jonger dan 30 jaar aanzienlijk kleiner zijn, omdat in deze categorie een groot aantal deelnemers in kleine deeltijdbetrekkings werkt.

Premie 2020

Voor de premievaststelling hanteert Provisum een gedempte kostendekkende premie op basis van het verwachte rendement, waarbij uitgegaan wordt van de reële rendementscurve. De gedempte kostendekkende premie bedroeg in 2020 € 9,3 miljoen (2019: € 9,1 miljoen).

De kostendekkende premie is samengesteld uit de volgende onderdelen:

Bestanddelen premie (in € 1.000)	2020		2019	
	op basis van RTS	op basis van gedempte premie	op basis van RTS	op basis van gedempte premie
a. koopsommen en risicopremies	9.875	4.112	8.087	3.672
b. opslag toekomstige uitvoeringskosten	0	0	0	0
c.1. solvabiliteitsopslag	1.521	633	1.415	643
c.2. opslag voor toekomstbestendige toeslagverlening (indien deze bij de gedempte premie hoger is dan de solvabiliteitsopslag)		1.540		1.905
d. uitvoeringskosten	<u>2.038</u>	<u>2.038</u>	<u>1.985</u>	<u>1.985</u>
Totaal kostendekkende premie voor risico pensioenfonds	13.434	8.323	11.487	8.205
e. beschikbare premie (voor risico deelnemer)	<u>955</u>	<u>955</u>	<u>852</u>	<u>852</u>
Totaal kostendekkende premie	14.389	9.278	12.339	9.057
Premiekorting		<u>0</u>		<u>3.975</u>
Feitelijke premie		9.278		5.082

Omdat het verwachte rendement waarmee gerekend wordt bij de kostendekkende premie hoger is dan de werkelijke rente, is de gedempte premie lager dan de actuariel benodigde premie.

De premie die beschikbaar is voor de inkoop van de onvoorwaardelijke onderdelen bedraagt € 6.285 (4.112+633+1.540). De premiedekkingsgraad bedraagt 64%, namelijk:

$$\frac{\text{premie beschikbaar voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen risico fonds}}{\text{actuariel benodigde premie voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen risico fonds}} = \frac{€ 6.285}{€ 9.875} \times 100\% = 64\%.$$

Deze lage premiedekkingsgraad heeft echter een beperkt effect op de dekkinggraad, namelijk -0,6% punt.

Toelichting

- a. De koopsommen en risicopremies dekken de pensioenopbouw en het nabestaanden- en arbeidsongeschiktheidsrisico, inclusief de pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid, voor zover nog niet opgebouwd.
- b. De opslag voor toekomstige uitvoeringskosten bedraagt in 2020 3,3% van de koopsommen en dient om de uitvoering van de regeling te kunnen continueren als de werkgever zou wegvallen. Deze opslag wordt alleen tot de kostendekkende premie gerekend voor zover de opslag hoger is dan de vrijval van uitvoeringskosten op de uitkeringen.
- c. De solvabiliteitsopslag (opslag voor het vereist eigen vermogen van 15,4%) dient voor het in stand houden van het vereist eigen vermogen.
- d. Bij de gedempte premie dient rekening te worden gehouden met een opslag voor de toekomstbestendige toeslagverlening ter hoogte van minimaal 1,9%.
- e. De uitvoeringskosten betreffen de algemene kosten; niet de kosten die in mindering komen van het (beleggings)resultaat.
- f. De beschikbare premie betreft de premie van de excedent regeling en de vrijwillige aanvullende pensioenregeling; de risico-elementen daarin voor nabestaanden- en arbeidsongeschiktheidspensioen zijn opgenomen onder a.

De eigen bijdrage van de deelnemers aan de door de werkgever betaalde premie bedroeg € 0,4 miljoen (2019: € 0,4 miljoen).

Premiekorting 2021

Er kan door het bestuur besloten worden tot een premiekorting als de beleidsdekkingsgraad boven een door het bestuur bepaalde grens ligt. Deze grens ligt bij de dekkingsgraad die nodig is om volledig te kunnen indexeren zoals aangegeven door de bovenzijde van de indexatiestaffel (120,0%) vermeerderd met het vereist eigen vermogen op basis van de strategische beleggingsmix (15,0%). De beleidsdekkingsgraad lag eind 2020 niet boven deze grens van 135,0%, waarop het bestuur heeft besloten geen premiekorting in 2021 toe te kennen.

Wel heeft het bestuur besloten om de systematiek met betrekking tot het doorbelasten van de uitvoeringskosten te wijzigen. Er zal een groter deel van de voorziening voor toekomstige uitvoeringskosten vrijvallen, namelijk datgene dat betrekking heeft op de pensioenuitkeringen. Als gevolg van deze wijziging zal in 2021 bij de werkgever een lager bedrag aan uitvoeringskosten in rekening worden gebracht. Hier tegenover staat dat het opbouwpercentage en de eigen bijdrage van de deelnemer in 2021 gelijk blijven aan 2020. De aanpassing van de systematiek leidt ertoe dat het hiervoor vermelde bestanddeel in de premie 'b. opslag toekomstige uitvoeringskosten' in 2021 negatief zal zijn.

BELEGGINGEN VOOR RISICO VAN HET PENSIOENFONDS

Het pensioenfonds belegt de pensioenpremies en het pensioenvermogen om een zo goed mogelijk rendement te behalen. Dat rendement is nodig om de pensioenafspraken na te komen tegen een verantwoorde premie. Daarnaast is het rendement nodig om de pensioenen jaarlijks te kunnen indexeren met de prijsinflatie.

Het bestuur laat het beheer van de beleggingen van het fonds op basis van het geformuleerde beleid door een deskundige vermogensbeheerder uitvoeren. Sinds vele jaren heeft het fonds Anthos Fund & Asset Management B.V. (verder aangeduid als AFAM) hiervoor ingeschakeld. AFAM beschikt over een uitgebreide beleggingsdeskundigheid en over goede contacten met tal van beleggingsprofessionals.

Beleggingsmix

In onderstaande tabel zijn de samenstelling van de beleggingsportefeuille (inclusief liquiditeiten), de actuele gewingen en de gewingen van de SAA (minimum, neutraal en maximum) ultimo boekjaar weergegeven:

Beleggingscategorieën	31-12-2020		31-12-2019		Strategische bandbreedte		
	Markt-waarde (mln. €)	Weging %	Markt-waarde (mln. €)	Weging %	minimum %	neutraal %	maximum %
Obligaties return	381,7	23,1	372,1	23,9	15,0	25,0	35,0
Obligaties matching	413,6	25,0	375,2	24,1	20,0	25,0	30,0
Obligaties investment grade credits	56,5	3,4	46,6	3,0	0,0	3,0	7,5
Obligaties high yield	60,0	3,6	76,7	4,9	0,0	3,5	6,3
Obligaties emerging markets	62,4	3,8	65,9	4,2	0,0	3,5	6,3
Aandelen	550,1	33,2	504,9	32,4	20,0	30,0	40,0
Onroerend goed	117,2	7,1	100,8	6,5	7,5	10,0	12,5
Hedgefondsen	0,2	0,0	1,1	0,1	-	-	-
Private placements*	0,7	0,0	0,5	0,0	-	-	-
Liquiditeiten en overig	12,2	0,7	14,8	1,0	0,0	0,0	5,0
Totaal	1.654,8**	100,0	1.558,7	100,0			

* dit betreffen deelnemingen in gronden in de omgeving van Schiphol die nog niet verkocht zijn vanwege het illiquide karakter van deze beleggingen.

** een afwijking in de optelling wordt veroorzaakt door afrondingsverschillen

AFAM had binnen de vastgestelde bandbreedtes de ruimte om het tactische beleid te bepalen. Bij de tactische ruimte heeft AFAM in 2020 rekening moeten houden met een beperkte allocatie naar onroerend goed. Provisum staat eind 2020 namelijk nog op de wachtlijst bij de indirecte onroerend goed fondsen van Bouwinvest (Bouwinvest Residential Fund) en Goodman (European Logistics Fund).

Als gevolg van de positieve beleggingsresultaten (€ 128,9 miljoen) en ondanks de onttrekkingen aan het belegd vermogen (€ 32,8 miljoen) voor onder meer de pensioenuitkeringen, steeg het belegd vermogen in 2020 van € 1.558,7 miljoen naar € 1.654,8 miljoen.

Wijziging strategische bandbreedte met ingang van 1 januari 2021

In 2020 is besloten om met ingang van 1 januari 2021 af te zien van het tactische beleid en het gebruik van de strategische bandbreedte. Door marktbevingen zullen er echter altijd afwijkingen zijn in de daadwerkelijk aangehouden portefeuille. Hiervoor is een herbalanceringsbeleid geïntroduceerd met beperktere bandbreedtes. In het volgende verslagjaar zal op basis van dit nieuwe beleid worden gerapporteerd.

Resultaten 2020

De beleggingsrendementen per beleggingscategorie waren in 2020 als volgt (in %):

	Rendement Provisum 2020	Bijdrage aan Rendement Provisum	Rendement Benchmark 2020	Bijdrage aan Rendement Benchmark
Aandelen	10,8	3,7	7,6	2,8
Obligaties return	4,1	1,0	4,0	1,0
Obligaties investment grade credits	3,5	0,1	2,8	0,1
Obligaties high yield	-2,9	-0,1	-0,9	0,0
Obligaties emerging markets	-4,0	-0,1	-5,8	-0,2
Onroerend goed ¹⁾	0,5	0,0	0,5	0,0
Hedgefondsen	-6,5	0,0	0,0	0,0
Liquiditeit en overig	-2,7	<u>0,0</u>	-	-
Resultaat voor matching en valuta-afdekking		4,6		3,7
<i>Bijdragen uit strategische risico afdekking</i>				
Obligaties matching ¹⁾	11,6	2,9	11,6	2,9
Strategische valuta-afdekking ¹⁾		<u>1,1</u>		1,1
Resultaat o.b.v. strategisch beleid		4,0		4,0
Bruto rendement ²⁾		8,6		7,7
Kosten vermogensbeheerder AFAM		<u>-0,2</u>		-
Netto rendement, na aftrek van alle kosten		8,4		7,7

¹⁾ Voor onroerend goed, obligaties matching en strategische valuta-afdekking is geen benchmark beschikbaar en is de benchmark voor berekeningsdoeleinden gelijkgesteld aan het werkelijke rendement.

²⁾ Op het totaal bruto rendement zijn reeds de vermogensbeheerkosten in aftrek gebracht.

Ondanks dat 2020 in verband met corona een bijzonder jaar was, hebben de beleggingen een goed resultaat behaald. Het totale rendement na aftrek van alle kosten, is uitgekomen op 8,4% en 0,7% boven de benchmark. De outperformance is met name te verklaren doordat de beleggingscategorie aandelen ten opzichte van de strategische allocatie overwogen was en deze categorie het beter heeft gedaan dan de benchmark.

De passieve aandelenportefeuille van Provisum (50% van de portefeuille) behaalde over 2020 een rendement van 7,7%. Over het actieve gedeelte werd een resultaat van 13,9% behaald, 6,3% boven de benchmark.

Het rendement op de onroerend goed portefeuille werd dit jaar met name gedreven door de indirecte onroerend goed portefeuille (2,9%). De direct onroerend goed portefeuille deed -1,9%, dat is opgebouwd uit een direct rendement (exploitatie resultaat: huuropbrengsten -/- exploitatiekosten) van 4,2% en een negatieve herwaardering op de

panden van -6,0%. De weging van de indirecte portefeuille is in 2020 verhoogd met de investeringen van € 13 mln. in het BouwInvest Residential fonds en € 7 mln. in het CBRE Pan European Core fonds, en is per jaareinde bijna in evenwicht met het directe deel van de portefeuille.

De matching portefeuille heeft als doel de volatiliteit van de dekkingsgraad te verminderen. Provisum maakt hierbij gebruik van beleggingen in staatsobligaties. Een rentedaling heeft een stijging van de pensioenverplichtingen tot gevolg, maar daartegenover een stijging van de waarde van de obligaties. Hierdoor kan het effect op de dekkingsgraad beperkt worden. De portefeuille bestond in 2020 uit langlopende staatsobligaties van Duitsland, Nederland en Frankrijk. Vanaf 2021 kunnen ook andere euro EU-landen in de matchingportefeuille worden meegenomen vanwege de nieuwe inrichting van de matchingportefeuille. Strategisch heeft Provisum als doel om 60% van het renterisico af te dekken. Naast de obligaties matchingportefeuille dragen ook de andere obligaties bij aan de afdekking van het renterisico.

De strategische valuta-afdekking is gericht op het beperken van valutarisico en derhalve niet op het behalen van valutaresultaten. Voor de afdekking wordt gebruik gemaakt van derivaten in de vorm van valutatermijncontracten. Strategisch wordt 75% van de posities in US-dollar (USD), de Japanse Yen (JPY) en het Britse Pond (GBP) afgedekt.

Vermogensbeheerkosten

Provisum onderscheidt de volgende kostencategorieën:

- a) Kosten vermogensbeheerder AFAM (advies- en beheer);
- b) Externe vaste managementvergoedingen;
- c) Externe resultaatafhankelijke vergoedingen;
- d) Kosten bewaarinstantie (JP Morgan);
- e) Taxatie- en juridische kosten onroerend goed (de exploitatiekosten van het onroerend goed worden op basis van de aanbevelingen van de Pensioenfederatie hier buiten beschouwing gelaten);
- f) Transactiekosten.

De kosten van het jaar 2020 afgezet tegen die van 2019 laten het volgende beeld zien:

	2020		2019	
	x € 1.000	% gem. belegd vermogen	x € 1.000	% gem. belegd vermogen
Kosten vermogensbeheerder AFAM (advies- en beheer)	3.152	0,20	3.154	0,21
Externe vaste managementvergoedingen	2.754	0,18	3.019	0,20
Externe resultaatafhankelijke vergoedingen	234	0,01	533	0,04
Kosten bewaarinstantie (JP Morgan)	68	0,01	68	0,00
Taxatie- en juridische kosten onroerend goed	13	0,00	13	0,00
Subtotaal vermogensbeheerkosten excl. Transactiekosten	6.221	0,40	6.787	0,45
Transactiekosten	1.802	0,11	1.157	0,08
Totaal vermogensbeheerkosten	8.023	0,51	7.944	0,52

De totale vermogensbeheerkosten (exclusief de transactiekosten) komen in 2020 uit op 40 basispunten en zijn hiermee 5 basispunten lager dan de kosten in 2019. Hieronder

worden de kostensoorten toegelicht.

- *Kosten vermogensbeheerder AFAM (advies- en beheer)*

De kosten van de vermogensbeheerder zijn in 2020 licht gedaald ten opzichte van 2019.

- *Externe vaste managementvergoedingen*

De externe vaste managementvergoedingen zijn in 2020 ten opzichte van 2019 afgenomen. Voornamelijk als gevolg van de verkoop van de hedgefonds portefeuille in 2019 en de inrichting van het passieve aandelenmandaat bij State Street eind 2019.

- *Externe resultaatafhankelijke vergoedingen*

De resultaatafhankelijke vergoedingen van 0,01% zijn vergoedingen aan externe managers voor een resultaat boven het rendement van de afgesproken benchmark (in geval van aandelen en indirect onroerend goed). De resultaatafhankelijke vergoedingen werden grotendeels in rekening gebracht door de managers van de aandelen (en hedgefondsmanagers voorgaand jaar). Door resultaatafhankelijke afspraken te maken met externe managers wordt een 'gezamenlijk voordeel' gecreëerd. De kosten moeten gezien worden in relatie tot het (extra) rendement dat is gerealiseerd.

- *Taxatie en juridische kosten onroerend goed*

Op basis van de aanbevelingen van de Pensioenfederatie zijn hier alleen de taxatiekosten en de externe juridische kosten van het direct onroerend goed als exploitatiekosten meegenomen als onderdeel van de vermogensbeheerkosten. Het niet meenemen van de objectbeheerkosten ad € 0,6 miljoen (zoals onderhoud en verzekeringen) zorgt voor een discrepantie met de jaarrekening. Daarin worden de objectbeheerkosten wel opgenomen als kosten.

- *Transactiekosten*

Transactiekosten zijn de kosten die Provisum moet maken om een (beleggings)transactie tot stand te brengen en uit te voeren. Dit zijn niet de kosten die aan de beleggingsmanagers worden betaald, maar aan bijvoorbeeld de beurs of aan een broker. Sinds 2019 zijn ook de transactiekosten in de beleggingsfondsen opgenomen en de kosten die gepaard gaan met de valutacontracten. Door meer beschikbare data van beleggingsfondsen en grotere prijsspreads in maart vanwege de volatiele markt zijn de transactiekosten gestegen van 8 naar 11 basispunten.

Transactiekosten (bedragen x € 1.000)	2020	Basispunten van het belegd vermogen	2019	Basispunten van het belegd vermogen
Aan- en verkoopkosten beleggingstitels	462		178	
Aan- en verkoopkosten in beleggingsfondsen	1.202		844	
Kosten currency forwards	139		130	
Acquisitiekosten	0		0	
In- en uitstapvergoedingen	0		5	
Totaal	1.802*	11	1.157	8

* een afwijking in de optelling wordt veroorzaakt door afrondingsverschillen.

Bij de schatting van de transactiekosten voor obligaties (matching en return) is gebruik gemaakt van aannames. Bij de spreads (het verschil tussen de bied- en laatprijzen) is

rekening gehouden met de landen waarin gehandeld is, de volumes bij aan- en verkoop en ook de looptijden waarin verhandeld is.

De gehanteerde spreads voor de obligaties matching portefeuille en obligaties return portefeuille zijn de actuele spreads op de dag van handelen.

Er zijn voor direct onroerend goed transactiekosten gemaakt bij de verkoop van twee objecten.

Een uitsplitsing van de totale vermogensbeheerkosten per beleggingscategorie is als volgt:

Bedragen x € 1.000	Management fees	Performance fees	Kosten OG	Kosten bewaarinst.	Transactiek.	Beheerkn AFAM	Totaal	%
Onroerend goed	319		13		20	246	597*	7,4
Obligaties	828				857	2.180	3.865	48,1
Aandelen	1.590	234			787	726	3.337	41,6
Hedgefondsen	4						4	0,1
Private equity	13						13	0,2
Currency Forwards					139		139	1,7
Kosten bewaarinst.				68			68	0,9
Totaal	2.754	234	13	68	1.802*	3.152	8.023	100

* een afwijking in de optelling wordt veroorzaakt door afrondingsverschillen.

Verantwoording vermogensbeheerkosten

Kosten moeten in relatie tot risico en rendement bekeken worden. Provisum spreidt daarom het vermogen over meerdere beleggingscategorieën. Voor een groot deel van de portefeuille heeft Provisum voor een actieve beleggingsstijl gekozen. Deze actieve beleggingsstijl is duurder dan een passieve beleggingsstijl, maar er wordt mee beoogd om een hoger rendement dan de benchmark te behalen. In 2020 is dit vermogensbeheerder AFAM ook gelukt. Zij hebben voor de gehele portefeuille na aftrek van de kosten van vermogensbeheer 0,7% meer rendement behaald dan de benchmark. Over de afgelopen 5 jaar heeft Provisum een gemiddeld rendement (meetkundig) behaald, na aftrek van alle kosten, van 6,1% per jaar ten opzichte van een rendement van de benchmark van 6,3%.

Het fonds is er wederom in geslaagd om de neerwaartse trendbeweging van de kosten van de laatste jaren voort te zetten (verwezen wordt naar de kerngegevens in dit verslag). De vermogensbeheerkosten waren in 2020 0,51% van het belegd vermogen en zijn hiermee 0,01%punt lager dan in 2019. Als we de transactiekosten buiten beschouwing laten dan zijn de vermogensbeheerkosten met 0,05%punt gedaald ten opzichte van 2019. De daling is te danken aan het feit dat de dure beleggingscategorie hedgefondsen geen onderdeel meer uitmaakt van de strategische beleggingsmix en de helft van de aandelenportefeuille passief belegd is bij State Street.

MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD BELEGGEN

Het fonds belegt om een zo hoog mogelijk rendement te behalen met een verantwoord risico. Maar tegelijkertijd is het bestuur zich ervan bewust dat Provisum een maatschappelijke verantwoordelijkheid heeft. Hoe Provisum bij beleggen rekening houdt met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen is vastgelegd in het Maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid. Het beleid en een uitgebreide rapportage over 2020 zijn terug te vinden in een afzonderlijk verslag op de website van het pensioenfonds.

Ontwikkelingen in 2020 (en begin 2021)

Convenant Internationaal maatschappelijk verantwoord beleggen (IMVB)

Door ondertekening van het IMVB- convenant eind 2018 heeft Provisum zich gecommitteerd aan de OESO richtlijnen en de United Nations Guiding Principles. Eind 2019 heeft de Pensioenfederatie instrumentarium gepubliceerd voor implementatie van het IMVB- convenant door pensioenfondsen. Op basis van dit instrumentarium heeft de beleggingscommissie een gap analyse opgesteld. Uit gesprekken met vermogensbeheerder AFAM voor wat betreft de actieve aandelenportefeuille en State Street wat betreft de passieve aandelenportefeuille bleek dat met name het due diligence beleid (nog) niet in lijn was met het convenant. Dit due diligence beleid betreft het identificeren en beoordelen van (potentiële) negatieve impact in de beleggingsportefeuille conform de OESO-richtlijnen en vervolgens het voorkomen en mitigeren van deze (potentiële) negatieve impact door middel van actief aandeelhouderschap (stemmen, engagement, aandeelhoudersvoorstellen).

De beleggingsmanagers in de actieve aandelenportefeuille kunnen niet allemaal voldoen aan dit due diligence beleid. Ook beleggingsmanager State Street heeft aangegeven zich niet aan de OESO-richtlijnen te kunnen conformeren. Daarom is AFAM, mede op aandringen van Provisum, op zoek gegaan naar een externe partij voor invulling van dit due diligence beleid. Er zijn meerdere offertes opgevraagd en met enkele partijen hebben gesprekken plaatsgevonden. Uiteindelijk is er een keuze gemaakt voor de internationale onderzoeksorganisatie, Sustainalytics. Vanaf medio 2021 zal Sustainalytics invulling geven aan het due diligence beleid van Provisum. Hierbij zijn door AFAM en Provisum ook drie thema's als aandachtsgebied benoemd, namelijk klimaatverandering, mensenrechten en verantwoord ondernemen. Mogelijk dat hier in de toekomst nog thema's aan toegevoegd worden. Met de invulling van dit Due diligencebeleid en het benoemen van de thema's zijn belangrijke stappen gezet in de implementatie van het IMVB-convenant.

Groene obligaties

Het bestuur heeft begin 2021 besloten de matchingportefeuille volledig in EU-landen met AAA- en AA-kwaliteit te beleggen en de vermogensbeheerder ruimte geven om de portefeuille te verduurzamen door groene obligaties toe te voegen aan de matchingportefeuille (vooral nog gemaximeerd op 10% van de totale matching portefeuille). Deze toevoeging zal op 'natuurlijke' momenten plaatsvinden om extra transactiekosten te voorkomen waarbij de risico-rendement verhouding van de groene obligaties minimaal gelijkwaardig dient te zijn aan de "reguliere" staatobligaties.

Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR)

Op 10 maart 2021 is de SFDR in werking getreden. Deze Europese Verordening verplicht

financiële marktdeelnemers, waaronder pensioenfondsen, informatie te verschaffen over het duurzaamheidsbeleid en transparant te zijn over de uitvoering daarvan. Begin 2021 heeft Provisum een zogenaamde SFDR-verklaring opgesteld en gepubliceerd op de website.

Ontwikkelingen AFAM op het gebied van verantwoord beleggen

AFAM heeft in 2020 een aantal initiatieven voor verbeteringen op het terrein van ESG-integratie doorgevoerd. Er wordt bij de selectie van fondsmanagers nadrukkelijk rekening gehouden met de PRI-scores voor de integratie van ESG in de governance en het beleggingsproces. Alle externe managers zijn ondertekenaars van de PRI en hebben een bedrijfsbeleid voor engagement en stemgedrag. Van alle externe fondsmanagers behaalde 86% het hoogste cijfer (A+) bij de PRI Assessment voor engagement en 66% het hoogste cijfer (A+) voor stemgedrag. Ook de manager van het mandaat, State Street, behaalde de hoogste cijfers voor beide criteria. Overigens is een jaar na ondertekening van de UNPRI aan AFAM zelf een A-score toegekend (de B-score is de mediaan).

Daarnaast heeft AFAM een ESG-scorecard ontwikkeld om de kwaliteit van de selectie en monitoring nog verder te verbeteren. Van iedere fondsmanager wordt de MVB-integratie in hun beleid en strategie, ESG-integratie in het beleggingsproces, actief aandeelhouderschap en monitoring en verslaglegging in kaart gebracht en wordt een score toegekend aan de manager. Hiermee wordt continu geprobeerd om alleen die fondsen te selecteren die wat betreft ESG al goed presteren en om de managers te stimuleren verder te verbeteren.

Klimaatverandering

Vermogensbeheerder AFAM heeft het Klimaatakkoord ondertekend en heeft ervoor gekozen om, namens zijn klanten, een actieve rol op te pakken in de integratie en het beheer van de risico's en de impact van klimaatverandering. Op basis van informatie van de fondsen en externe providers is er eind 2020 een inventarisatie gedaan van de CO²-voetprint van de portefeuille van Provisum. Uit deze inventarisatie kan geconcludeerd worden dat de CO²-bijdrage over het algemeen lager is dan die van de benchmark.

Provisum heeft in haar beleid nog geen instrumenten of maatregelen opgenomen voor het beperken of voorkomen van klimaatverandering en overige risico's op dit gebied. Dit is echter wel een van de grootste uitdagingen waar onze maatschappij voor staat. Provisum is dan ook voornemens om hier in 2021 beleid op te formuleren.

Werkgroep maatschappelijk verantwoord beleggen

Om in 2021 verdere stappen te zetten op het gebied van verantwoord beleggen en het IMVB convenant te implementeren, heeft het bestuur eind 2020 besloten tot het inrichten van een aparte werkgroep voor maatschappelijk verantwoord beleggen. Deze werkgroep heeft zich begin 2021 bezig gehouden met de implementatie van de hiervoor genoemde SFDR en de inrichting van het due diligence proces conform het IMVB convenant.

Rapportage 2020

Provisum maakt bij haar verantwoord beleggingsbeleid gebruik van een aantal instrumenten. Hieronder wordt per instrument gerapporteerd.

Uitsluitingen

Provisum sluit bedrijven uit die betrokken zijn bij Global Compact schendingen,

controversiële wapens, de tabaksindustrie (productie en retail), pornografie (productie en distributie) en gokken. Daarnaast worden bij staatsobligaties landen uitgesloten waartegen EU-sancties gelden.

Provisum maakt gebruik van Sustainalytics voor de screening van de uitsluitingen. Twee keer per jaar wordt het gehele beleggingsuniversum van de aandelen en obligaties door Sustainalytics gescreend op basis van de door het fonds gedefinieerde uitgangspunten. Voor deze rapportage is de lijst van 1 januari 2021 gebruikt. Dit heeft geleid tot de uitsluiting van 164 ondernemingen.

Directe aandelenmandaat bij State Street

Er is in het directe aandelenmandaat geen exposure naar uitgesloten bedrijven omdat de belegbare index, de MSCI All countries, geschoond is voor de uitsluitingen.

Aandelen middels beleggingsfondsen

Omdat de beleggingsmanager de bedrijven en de landen selecteert waarin wordt belegd, kan de uitsluitingslijst van het fonds niet direct toegepast worden op de beleggingsfondsen. Wel worden de beleggingsfondsen jaarlijks gescreend op exposure naar uitgesloten categorieën en landen.

Obligaties matching en return

Er is geen sprake van exposure naar uitgesloten landen in de obligatie matching en return portefeuilles. De portefeuilles bevatten enkel obligaties van EU-landen.

Obligaties middels beleggingsfondsen (Investment grade, High Yield en Emerging markets debt)

Provisum belegt in deze categorieën van obligaties middels beleggingsfondsen. Ook hier kunnen bedrijven resp. landen niet worden uitgesloten en worden de beleggingsfondsen jaarlijks gescreend op exposure naar de uitgesloten categorieën.

Overzicht screening van beleggingsfondsen:

Exposure in	Aandelen	Investment Grade	High Yield	Emerging Markets debt
Controversiële wapens	0,07%	0,89%	0,12%	
Schending UN Global Compact	0,26%	0,37%	1,28%	
Landen die onderworpen zijn aan sancties EU				7,60%
Tabak	0,08%	0,76%	1,11%	
Pornografie	0,00%	0,00%	0,16%	
Gokken	0,12%	0,00%	2,22%	

Indien een fonds meer dan de benchmark is belegd in een uitgesloten categorie, zal het pensioenfonds met AFAM in overleg treden over eventueel te nemen acties, inclusief een mogelijke beëindiging van de investering in het fonds.

Criteria beleggingsfondsen

Zoals hiervoor reeds aangegeven is het hiervoor beschreven uitsluitingsbeleid (maar ook het stemmen en engaging) niet direct toe te passen. Provisum heeft daarom een aantal toetsingscriteria opgesteld om de beleggingsfondsen te toetsen op hun verantwoord beleggingsbeleid. De vermogensbeheerder zal alleen beleggingsfondsen selecteren als aan 6 criteria wordt voldaan. Uitzonderingen zijn mogelijk, mits deze na overleg met en vervolgens door de Beleggingscommissie zijn goedgekeurd. AFAM voert regelmatig overleg met de managers van de beleggingsfondsen om (met succes) verbeteringen in het beleid en in de rapportages aan te brengen. In het volgende overzicht zijn de criteria weergegeven en in hoeverre de beleggingsmanagers voldoen aan de criteria.

Toetsingscriteria	Aandelen managers (aantal: 15)	Investment Grade managers (aantal: 3)	High Yield managers (aantal: 6)	Emerging Markets managers (aantal: 5)
UNPRI ondertekend	15	3	6	5
Eigen verantwoord beleggingsbeleid	15	3	6	5
Uitsluitingsbeleid controversiële wapens	8	3	4	
Uitsluitingsbeleid gesanctioneerde landen				0
Stembeleid	15			
Engagementbeleid	15	3	6	

Stemmen en engagement

Bij het directe aandelenmandaat bij State Street bestaat de mogelijkheid om te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen en bedrijven aan te spreken op hun verantwoordelijkheid ten aanzien van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Vanuit kostenoverwegingen heeft Provisum in 2020 besloten om geen eigen stem- en engagementbeleid op te stellen, maar om het stem-en engagementbeleid van State Street te volgen. State Street doet verslag van het engagement en het stemgedrag op bedrijfsniveau. Hierdoor zijn niet alle onderstaande resultaten precies op het specifieke mandaat met de uitsluitingen van Provisum van toepassing. Het geeft echter wel een goed beeld van de activiteiten die van belang zijn voor de portefeuille.

Stemmen

In 2020 is er door State Street op 1.470 meetings in 31 landen gestemd namens Provisum. Tijdens deze vergaderingen waren er 18.973 voorstellen van het management waarbij in 9,8% tegen het management is gestemd. Er waren 624 voorstellen van aandeelhouders waarbij in 21,3% van de gevallen tegen het management is gestemd.

Engagement

In totaal heeft State Street in 2020 met 527 bedrijven engagement gevoerd in meer dan 800 kwesties, onder andere over de volgende onderwerpen:

- Beloning (excessieve beloningen, structuur etc.);
- Milieu (klimaatverandering, milieubeheer);
- Governance (leiderschap van het bestuur, vernieuwing van het bestuur etc.);
- Maatschappelijk (mensenrechten, COVID-19 etc.).

Dit vond plaats bij bedrijven over de hele wereld, in Noord-Amerika (332), Europa (145) en Azië, de Pacific (48) en overige (2).

Stemmen en engagement bij beleggingsfondsen

Wat betreft de aandelenfondsen waren er acht van de vijftien beleggingsmanagers die specifiek verslag uitbrachten over het fonds waarin Provisum belegd was. De andere beleggingsmanagers brachten een rapport uit op managersniveau.

Het wordt steeds gebruikelijker dat ook managers van obligatiefondsen engagement uitvoeren en hierover rapporteren.

Hoewel het nog lastig is precieze aantallen van engagement te noemen van alle beleggingsmanagers is een ruwe inschatting dat er circa 5.500 gesprekken zijn gevoerd. Hierin kwamen min of meer dezelfde thema's aan de orde als die bij de engagement van State Street zijn genoemd.

Wat betreft het stemmen: er zijn ongeveer 15.000 meetings geweest waar de externe managers hebben gestemd. De verslaglegging is nog erg wisselend van kwaliteit. Alle managers in aanmerking genomen, is er in 87% van de stemmingen voor gestemd en 13% tegen. Wat betreft de thema's komen de stemmingen overeen met de gebruikelijke onderwerpen op agenda's van de vergaderingen.

Onroerend goed

Direct onroerend goed

Van vijf gebouwen (van de vijftien) is in 2019 een BREEAM- beoordeling afgerond. Eén van de gebouwen heeft een score 'Good', twee gebouwen hebben een score 'Acceptable' en twee gebouwen hebben een score 'Pass'. In 2020 heeft het bestuur besloten om stappen te nemen zodat de vier gebouwen uiterlijk 31 december 2025 uitkomen op een beoordeling 'Good'. In 2021 zullen de andere gebouwen van de portefeuille beoordeeld worden op basis van de BREEAM-systematiek.

Indirect onroerend goed

Bij de beleggingsfondsen in onroerend goed zijn afwijkende toetsingscriteria vastgesteld ten opzichte van die van de aandelen- en obligatiemanagers. Uitzonderingen zijn mogelijk indien deze door de beleggingscommissie zijn goedgekeurd. Hieronder wordt gerapporteerd in hoeverre de managers voldoen aan de toetsingscriteria.

Toetsingscriteria	Onroerend goed managers (aantal: 3)
UNPRI ondertekend	2
Uitsluitingenbeleid van directe beleggingen is van toepassing op huurders	2 fondsen hebben geen uitsluitingenbeleid voor huurders. Het 3 ^e fonds belegt enkel in woningen. Hier zijn geen uitsluitingen van toepassing.
GRESB Green Star (min. 4 stars)	Er is 1 fonds met 4 stars. De andere 2 fondsen hebben 5 stars.

De vastgoedfondsen van Provisum laten een verbetering van de GRESB-rating zien ten opzichte van 2019. Twee fondsen hebben een *star* extra behaald en het derde fonds zat al op het maximaal haalbare aantal *stars*.

BELEGGINGEN VOOR RISICO VAN DE DEELNEMER

Algemeen

Het fonds heeft twee beschikbare premieregelingen, de B-excedent regeling en de vrijwillige aanvullende pensioenregeling. Deze pensioenregelingen zijn verzekerd bij Provisum. ABN AMRO Pension Services voert de administratie van deze regelingen uit. Robeco geeft beleggingsadvies over de fondsen waarin wordt belegd en de invulling van de lifecycles.

De gestorte bedragen uit hoofde van de premieregelingen worden belegd volgens het zogenaamde lifecycle beleggen. Er wordt belegd in een mix van een geldmarktfonds en twee portefeuilles, een risicovolle returnportefeuille en een minder risicovolle matchingportefeuille. De samenstelling van de beleggingen wijzigt naarmate iemand ouder wordt. In het begin van de loopbaan wordt er meer in risicovolle beleggingscategorieën belegd. Naarmate een deelnemer richting de pensioendatum gaat, wordt de beleggingsportefeuille minder risicovol ingevuld. Er is door het pensioenfonds een neutrale beleggingsmix vastgesteld (de default). De verdeling over de portefeuilles is als volgt:

# jaar tot pensioendatum	>21	21	20	19	18	17	16	15	14	13	12
return portefeuille	100,0%	91,0%	82,0%	75,0%	69,0%	63,0%	58,0%	54,0%	50,0%	46,0%	42,0%
matching portefeuille	0,0%	9,0%	18,0%	25,0%	31,0%	37,0%	42,0%	46,0%	50,0%	54,0%	58,0%
cash	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
# jaar tot pensioendatum	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
return portefeuille	39,0%	37,0%	34,0%	32,0%	30,0%	28,0%	26,0%	25,0%	23,0%	22,0%	20,0%
matching portefeuille	56,0%	52,5%	49,5%	45,5%	41,0%	36,0%	31,0%	25,0%	19,0%	13,0%	6,5%
cash	5,0%	10,5%	16,5%	22,5%	29,0%	36,0%	43,0%	50,0%	58,0%	65,0%	73,5%

Door middel van een periodieke inventarisatie bij de deelnemer wordt het risicoprofiel uitgevraagd en kan er afgeweken worden van de neutrale beleggingsmix. Er kan gekozen worden voor offensief, defensief of variabel (een beleggingsmix die voorsorteert op doorbeleggen). Als de deelnemer geen voorkeur heeft of deze niet aangeeft, wordt er belegd volgens de neutrale beleggingsmix.

Een deelnemer kan er ook voor kiezen om zelf te beleggen en af te wijken van de standaard keuzes. De deelnemer stelt dan zelf een beleggingsportefeuille samen door een keuze te maken uit de verschillende beleggingsfondsen die beschikbaar zijn.

Het pensioenfonds kent een zorgplicht ten aanzien van de beleggingen voor risico van de deelnemers. Het bestuur vult deze zorgplicht onder meer in door:

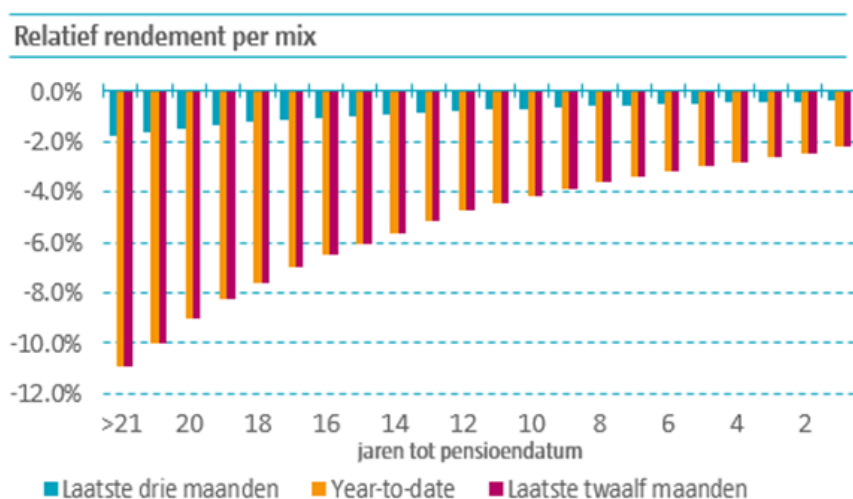
- toe te zien op de selectie en evaluatie van de mixen en de fondsen die daarvan deel uitmaken;
- vorm te geven aan de mogelijkheden om af te wijken van de neutrale beleggingsmix;
- toe te zien op de navolging van de procedures bij afwijken van de neutrale beleggingsmix;
- toe te zien op het nakomen van de servicelevel agreement door ABN AMRO Pension Services.

Resultaten en ontwikkelingen in 2020

De returnportefeuille behaalde in 2020 een rendement van 1,0% (index 11,7%). De matchingportefeuille behaalde in 2020 een rendement van 5,4% (index 5,7%).

De mix voor de jonge deelnemers (langer dan 21 jaar verwijderd van de pensioendatum) is volledig belegd in de returnportefeuille en behaalde een rendement van 1%. De mix voor de oudste deelnemers (minder dan een jaar verwijderd van de pensioendatum) behaalde een rendement van 0,1%.

In 2020 was er sprake van een underperformance ten opzichte van de benchmark voor alle beleggingsmixen variërend van -10,9% voor de 'jongste' mix tot -2,2% voor de 'oudste' mix.

Vanwege de achterblijvende performance van Robeco met betrekking tot de returnportefeuille, is in 2020 overleg gevoerd met Robeco over een andere invulling van de returnportefeuille. Ook heeft Robeco een iets andere inrichting van de lifecycles voorgesteld. Deze wijzigingen zullen in 2021 leiden tot aanpassing van de portefeuilles en van de lifecycles.

RISICOMANAGEMENT

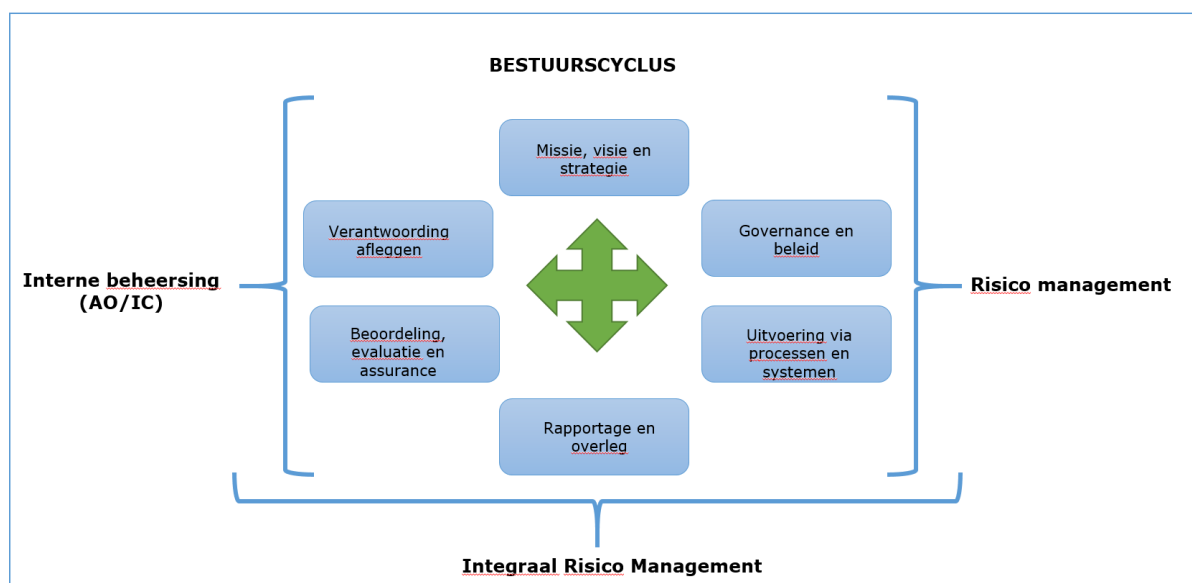
Het fonds heeft een missie en visie die, rekening houdend met onder meer de ambities en risicohouding van het fonds, uitgewerkt worden in strategische plannen, fondsdocumenten en jaarplannen. Het integraal risicomanagement brengt risico, rendement, kosten en kwaliteit samen.

In het integraal risicomanagement proces kunnen de volgende kritische kernactiviteiten worden onderscheiden:

- Het identificeren en adresseren van de verschillende risicobronnen en vervolgens het inschatten van de waarschijnlijkheid en mogelijke impact van de risico's;
- Het vaststellen, uitwerken en (laten) implementeren van risico mitigerende beheersingsmaatregelen;
- Bij belangrijke voorgenomen beleidswijzigingen een koppeling maken naar het gehele risico universum, waardoor inzichtelijk wordt of er nieuwe risico's ontstaan dan wel bestaande risico's toe- of afnemen c.q. verschuiven binnen het fonds;
- Het monitoren en evalueren van de effectiviteit van de geïmplementeerde beheersingsmaatregelen;
- Waar nodig het bijstellen van de risico mitigerende beheersingsmaatregelen;
- Het rapporteren met betrekking tot bovengenoemde activiteiten.

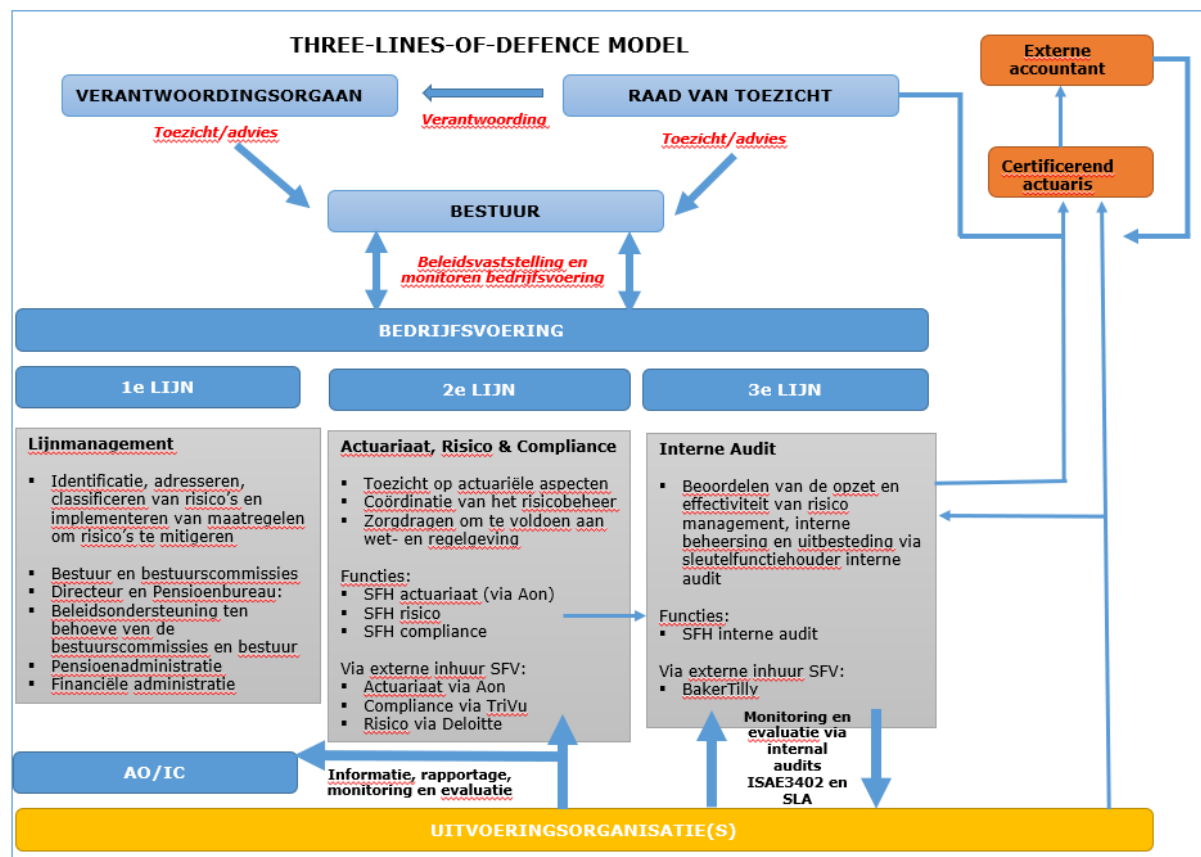
Naast de periodieke inventarisatie van de meer algemene risico's voor het pensioenfonds, wordt ook aandacht besteed aan de risico's in specifieke situaties. Zo is risicomanagement een integraal onderdeel van projecten, wordt bij beleidsvoorstellen gericht aandacht besteed aan de daaruit voortvloeiende risico's en worden gerapporteerde incidenten geanalyseerd om te bepalen wat de impact voor het pensioenfonds is. Dit alles om te bepalen of er eventueel aanvullende risicomitigerende maatregelen getroffen dienen te worden.

Onderstaande figuur geeft de essentie weer van de bestuurscyclus in deze.

OPZET EN ORGANISATIE RISICOMANAGEMENT

De inrichting van het risicomanagement is gebaseerd op het zogenaamde 'three lines of defence'-model. Onderstaand figuur toont op hoofdlijnen de governance gezien vanuit het 3 lines of defence model.

1e beheersingslijn

Het lijnmanagement is primair verantwoordelijk voor opzet, bestaan en werking van de processen en de bijbehorende beheersmaatregelen.

2e beheersingslijn

Sleutelfunctie actuariel beheer

De sleutelfunctiehouder beoordeelt, monitort en rapporteert over de actuariële aspecten van het pensioenfonds. Met deze functie wordt beoogd dat Provisum een totaalbeeld heeft van de verschillende actuariële aspecten waaraan het pensioenfonds wordt blootgesteld.

Sleutelfunctie compliance

Met de compliance functie beoogt het fonds de integriteit van de verbonden personen evenals de naleving van externe wet- en regelgeving te waarborgen en aan het gedragstoezicht van DNB en AFM te voldoen.

Sleutelfunctie risicobeheer

De sleutelfunctiehouder risicobeheer beoordeelt, monitort en rapporteert over het risico-beheersysteem. Met de risicobeheerfunctie wordt beoogd dat Provisum een totaalbeeld heeft van de verschillende risico's waaraan het pensioenfonds wordt blootgesteld. Dit omvat ook de uitbestede werkzaamheden. Het betreft zowel financiële als niet-financiële

risico's. Naast de hiervoor genoemde taken heeft de risicobeheerfunctie ook een initiërende en adviserende rol bij het vormgeven van het risicobeheer.

3e beheersingslijn

Door de derde lijn wordt een oordeel gevormd over de opzet, werking, en de effectiviteit van het risicomanagement en interne beheersing, inclusief de 1^e en 2^e lijns risicomanagement activiteiten. Voor de aansturing van deze lijn is de sleutelfunctiehouder interne audit verantwoordelijk. De sleutelfunctiehouder beoordeelt, monitort en rapporteert (over) de opzet, bestaan en werking in termen van adequaatheid en doeltreffendheid van de interne controlemechanismen en andere procedures en maatregelen ter waarborging van de beheerste en integere bedrijfsvoering van het fonds. Dit omvat ook de uitbestede werkzaamheden.

AANDACHTSGEBIEDEN RISICOMANAGEMENT

De verantwoordelijkheid van het bestuur strekt zich uit over alle aandachtsgebieden van risicomanagement: strategie, beleid en uitvoering.

Strategisch risicomanagement; richt zich op het identificeren, het meten en op het beperken van de strategische risico's samenhangend met het realiseren van de ambities en doelstellingen van het fonds. De nadruk ligt hierbij vooral op de risico's die op langere termijn spelen. Naast het monitoren van de risico's is het belangrijk om periodiek ook te verifiëren of het vigerende beleid nog past binnen de vastgestelde kaders en, zo niet, op welke punten het beleid moet worden aangepast.

Een meer specifiek onderdeel is het financiële strategische risicomanagement. Dit omvat een gestructureerd proces dat periodiek (doorgaans eenmaal in de drie jaar) wordt afgewikkeld, waarin alle aspecten van het strategische financiële beleid kritisch worden beoordeeld tegen de achtergrond van de gestelde doelen.

Beleidsmatig risicomanagement; het door het bestuur vastgestelde beleid wordt ingekaderd en vormgegeven middels beleidsdocumenten. Het dagelijks bestuur of de desbetreffende bestuurscommissie brengt advies uit over de inhoud van beleidsdocumenten. Het bestuur keurt de documenten goed en stelt deze vast. Alvorens een beleidsdocument ter goedkeuring wordt gepresenteerd aan het bestuur, wordt het stuk doorgaans voorgelegd aan de vervuller van de risicobeheerfunctie (Deloitte) en/of vervuller van de compliance functie (Trivu) en door hen vanuit hun vaktechnisch perspectief van op- en aanmerkingen voorzien waarbij een koppeling wordt gemaakt met de risico control matrix (zie hierna).

Operationeel risicomanagement; hiermee wordt beoogd om de risico's in de operationele sfeer te beheersen. Hierbij gaat het niet alleen om financiële risico's, maar ook om de niet-financiële risico's die het fonds loopt. Deze risico categorieën worden beschreven in de risico control matrix. Daarnaast is hierin vastgelegd wat per categorie de beheersingsmaatregelen zijn en hoe de score van het restrisico wordt beoordeeld. De risicomatrix is de basis voor eventuele aanvullende maatregelen om risico's verder te beheersen.

RISICOMANAGEMENTCYCLUS

De veelheid aan ontwikkelingen in de pensioensector brengt nieuwe risico's, veranderingen van bestaande risico's of wijzigingen in de verwachte impact van risico's met zich. Dit leidt op continue basis tot toetsing en herijking van risico's en bijbehorende beheersmaatregelen.

De totale riskmanagement cyclus kan als volgt worden samengevat:

- a) Een keer per drie jaar worden in de jaarlijkse off-site de strategie en de daaraan verbonden strategische risico's bediscussieerd en vastgesteld. De top 5 van de strategische risico's is onderdeel van de risico dashboard rapportage ('rugbybal') waarmee periodiek over de voortgang van de risico beperkende maatregelen wordt gerapporteerd aan het bestuur.
- b) De operationele en beleidsmatige risico's worden in principe een keer per drie jaar opnieuw gescoord c.q. geëvalueerd. Dit leidt tot een herijkte risico control matrix en een nieuw risico beheersingsplan. Deze evaluatie zorgt ervoor dat de focus daar komt te liggen waar processen materieel zijn veranderd en dus aanleiding geven tot een nieuwe score.
- c) De riskmanagement oplegger zorgt er daarnaast voor dat gedurende de lopende management cyclus bij beleidswijzigingen de risico control matrix zo nodig wordt aangepast en dus up to date blijft. Deloitte levert als vervuller van de sleutelfunctie risicobeheer waar nodig aanvullende input bij de oplegger.
- d) Jaarlijks wordt door middels van publicaties uit externe bronnen (DNB en externe adviseurs) getoetst of er wellicht andere risico's zijn die aandacht behoeven. Dit is een goede methode om te bezien of geïdentificeerde risico's door derden al in beeld zijn bij het fonds.
- e) In het verslagjaar is ook de eerste Eigen Risico Beoordeling (ERB), een allesomvattend document op het gebied van risicomanagement van het fonds, vastgesteld en goedgekeurd door het bestuur.

In 2021 zal het bestuur het volwassenheidsniveau van het risicobeheer van het fonds toetsen, waaruit zo nodig aanvullende maatregelen kunnen voortvloeien.

RISICOGEBIEDEN

De risicogebieden zijn te verdelen in de volgende financiële en niet-financiële risico's:

Financiële risico's	Niet-financiële risico's
Rente/ matchingrisico	Omgevingsrisico
Marktrisico	Operationeel risico
Kredietrisico	Uitbestedingsrisico
Verzekeringstechnische risico's	IT risico
	Integriteits-en compliance risico
	Juridisch en wettelijk risico
	Communicatierisico
	Organisatierisico pensioenfonds
	Risicomanagement en bestuur
	ESG- en klimaatrisico's

Financiële risico's

In de jaarrekening wordt een uitgebreide toelichting gegeven op de financiële risico's.

Niet-financiële risico's

In de risico control matrix is vastgelegd wat per categorie de beheersingsmaatregelen zijn en hoe de score van het netto risico wordt beoordeeld. Het geheel leidt tot een risicomatrix. De risicomatrix is de basis voor aanvullende maatregelen om risico's verder te beheersen. De risico's worden middels self assessments geanalyseerd op basis van waarschijnlijkheid en impact. De impact van een risico wordt bepaald door het effect op missie, visie en of doelstelling van het fonds. Het is van belang dat de risico inschatting op consistente wijze gebeurt en dat de gehanteerde parameter relevant en eenvoudig toe te passen is. Zo wordt de impact van de financiële risico's afgemeten aan de mogelijke gevolgen op de hoogte van de dekkinggraad. De niet-financiële risico's zijn niet altijd goed meetbaar en/of kwantificeerbaar. Om het proces niet verder te compliceren is ervoor gekozen om voor de meting van de impact van de niet-financiële risico's niet te diversifiëren naar onderdelen van de missie, visie en doelstellingen, maar om een 'universele noemer' te hanteren, t.w. de reputatie van het fonds.

In 2020 zijn er 5 nieuwe ESG- en klimaatrisico's opgenomen waardoor het aantal risico's dat gemonitord wordt, uitkomt op 140 risico's. De ESG- en klimaatrisico's betreffen zowel financiële als niet-financiële risico's.

De weging van de risico's wordt uitgevoerd op basis van de mate van waarschijnlijkheid en de mate van impact. Beide elementen kennen vijf verschillende niveaus. De weging volgt uit de berekening van (waarschijnlijkheid x impact) + impact en leidt tot een classificering in de volgende drie categorieën:

- Hoog risico; actie/extra attentie vereist (**risicogetal 13 t/m 25**);
- Acceptabel risico; actie/attentie vereist (**risicogetal 7 t/m 12**);
- Laag risico (**risicogetal 1 t/m 6**).

Dit normatieve kader is van belang om vast te stellen of bij voorgenomen beleidswijzigingen het risicoprofiel van het fonds wijzigt opdat het bestuur dit in de besluitvorming mee kan laten wegen.

TOP 3 RISICO'S

Volgens de vastgestelde risico cyclus worden de operationele risico's iedere 3 jaar herijkt, dan wel op het moment van significatie beleidswijzigingen. In 2020 hebben zich op het gebied van beleggingen een groot aantal wijzigingen voorgedaan waarbij de betreffende risico's opnieuw zijn geëvalueerd. Het betrof de volgende wijzigingen:

- Beëindigen van de Tactische Asset Allocatie (TAA) per 01/01/2021;
- Het afdekken van vreemde valuta indien totale belang > 2% van de effectenportefeuille en voor de matchingportefeuille is de valuta-afdekking naar 100% gegaan;
- Evaluatie renteafdekking met fysieke stukken en het besluit om de fysieke afdekking te continueren en de matching en return portefeuille te herinrichten;
- De onderuitbesteding van de beleggingsadministratie van AFAM aan Caceis

Bij alle bovengenoemde besluiten is een risico-oplegger geschreven zowel door de eerste als de tweede lijn. Op basis van deze analyse zijn de risicogetallen in het risicobeheersingsplan (waarschijnlijk en impact) vooralsnog ongewijzigd gebleven. Het betreft hier de onderstaande risico categorieën:

- Rente & matching risico;
- Marktrisico (waar ook valutarisico onder valt);
- Kredietrisico (waar vastrentende waarden onder valt);
- ESG en klimatarisico's (nieuw);
- Solvabiliteitsbeheer (VEV);
- Uitbestedingsrisico AFAM.

De top 3 risico's is ten opzichte van vorig jaar in zowel kwalitatieve als kwantitatieve zin niet gewijzigd. Het betreft hier de risico's met een hoog risico getal (groter dan 12) t.w.:

- a. Rente mismatch risico, met een risicogetal van 16 (2019: 16);
- b. Risico dat maatregelen niet goed worden uitgevoerd, met een risicogetal van 16 (2019: 16);
- c. Risico op fraude bij uitbestede processen, met een risicogetal van 15 (2019: 15).

Ad a. Rente mismatch risico

Omschrijving risico

De rentegevoeligheid (duratie) op basis van de marktrente van de nominale pensioenverplichtingen was per ultimo 2020 16,5 (2019: 16,0) en is hoger dan de gemiddelde duratie van de vastrentende waarden zijnde 12,9 (2019: 11,9). Op fondsniveau met een strategisch gewicht van 60% in vastrentende waarden en overige beleggingen met een (theoretische) duratie van 0, daalt de gemiddelde duratie van de gehele portefeuille van 16,5 naar circa 10. Bij een rentedaling stijgt de contante waarde van de pensioenverplichtingen door het niet volledig afdekken van de rentegevoeligheid meer dan de waarde van de beleggingen. Bij één procent rentedaling leidt dat tot een daling van de dekkingsgraad met circa 6% punt. Dit effect wordt het rente mismatch risico genoemd. Uiteraard is er sprake van een omgekeerd effect bij een rentestijging.

Risicobereidheid

Het rente mismatch risico betreft een financieel risico. Het bestuur onderkent dit risico en dekt dit grotendeels af. In de diverse (risico)rapportages worden simulaties uitgevoerd van renteveranderingen op de dekkingsgraad.

Beheersmaatregelen

De belangrijkste maatregel is dat het renterisico strategisch voor 60% van de pensioenverplichtingen fysiek wordt afgedekt op basis van de gemiddelde duration (rentegevoeligheid) van de beleggingen (marktrente) versus de duration van de verplichtingen. Op basis hiervan was de daadwerkelijke renteafdekking ultimo 2020 62% (2019: 59%) op basis van de Ultimate Forward Rate (UFR) curve. De fysieke afdekking werkt min of meer volledig bij een parallelle verschuiving van de rentecurve. Omdat in de praktijk er niet voor alle looptijden (buckets) obligaties voor belegging beschikbaar zijn, blijft er een renterisico over bij een niet-parallelle verandering van de curve. Uit een analyse over het verleden blijkt dit risico zeer beperkt. Als gevolg van een nieuwe rapportage is in 2020 op kwartaalbasis inzichtelijk gemaakt waaruit het renterisico is opgebouwd t.w. curve- spread en beleidseffecten. In 2021 wordt de totale beleggingsportefeuille opnieuw ingericht met een zuivere matchingsportefeuille en een rendementsportefeuille waarin ook de higher return obligaties zijn opgenomen.

Het risicogetal is onveranderd op 16 gebleven, maar zal in 2021 herijkt worden als gevolg van ingezette veranderingen.

Ad b. Risico dat maatregelen niet goed worden uitgevoerd of niet effectief zijn.

Omschrijving risico

Het bestuur neemt beslissingen en zal moeten toetsen of deze beslissingen juist en volledig worden uitgevoerd.

Risicobereidheid

Dit risico valt binnen de operationele risico's. Het bestuur is zich bewust van dit risico en hanteert een zeer beperkte risicobereidheid voor dit punt.

Beheersmaatregelen

Het pensioenbureau werkt continu aan een verdere professionalisering van de organisatie, waarbij automatisering van bestaande (handmatige) werkzaamheden een dominante rol speelt. In het afgelopen verslagjaar is de doorgifte en verwerking van de werkgevermutaties van C&A volledig geautomatiseerd.

Naast de opzet van het risicobeheersingsplan is controle op de uitvoering en naleving van de beheersmaatregelen van belang. Dit vindt plaats door middel van een controle op de uitvoering van de AO/IC opzet met een maandelijkse geautomatiseerde rapportage per proces, waarbij alle processen en bijbehorende controlemaatregelen gekoppeld zijn aan een individuele medewerker.

Het risicogetal is onveranderd op 16 gebleven.

Ad c. Risico's (op fraude) bij uitbestede processen

Omschrijving risico

Het fonds heeft het vermogensbeheer en de automatisering uitbesteed. Aan uitbesteding zijn voordelen verbonden zoals schaalvoordelen, hogere kwaliteit en continuïteit, maar het brengt ook risico's met zich mee.

Risicobereidheid

De risicobereidheid van het bestuur op dit punt is zeer beperkt.

Beheersmaatregelen

Het fonds heeft een uitbestedingsbeleid. De rol van het bestuur is om na te gaan of de uitvoerders zich aan de gemaakte afspraken houden en beschikken over robuuste en betrouwbare processen en systemen. Naast de eisen die gesteld zijn aan de certificering van processen (door middel van ISAE 3402 II- verklaringen) worden er periodiek interne audits uitgevoerd op de uitbestedingsprocessen. De laatste jaren is de aandacht voor compliance zeer groot en komt dit ook tot uiting in de diverse gedragsregels en gedragscodes. In 2020 heeft er ook een update plaatsgevonden van de SIRA.

Als gevolg van Covid-19 in 2020 heeft er een extra uitvraag naar de continuïteit van de bedrijfsvoering plaatsgevonden bij de belangrijkste derde partijen.

Het risicogetal is onveranderd op 15 gebleven.

IT & Informatiebeveiliging

Het IT risico is, zoals eerder genoemd in dit verslag, toegevoegd aan de strategische risico's van het fonds. In 2020 is een start gemaakt met de self assesment met behulp van het DNB-document 'Good Practices Informatiebeveiliging 2019/2020'. Deze self assesment geeft aan waar het IT-beleid nog dient te worden verbeterd bij het fonds zelf of bij haar uitbestedingspartners.

Cyber risico's

Door de hoge mate van digitalisering en de afhankelijkheid hiervan onderkent het fonds het toenemende risico op cyberaanvallen. De analyse van de verhoogde gevoeligheid voor cybercrime maakt deel uit van de SIRA die in 2020 binnen het bestuur is behandeld.

In 2021 zal er ook een audit worden uitgevoerd met betrekking tot de cyber veiligheid bij één van onze uitbestedingspartners op het gebied van IT.

RISICOHOUING EN RISICOBEREIDHEID VAN HET FONDS

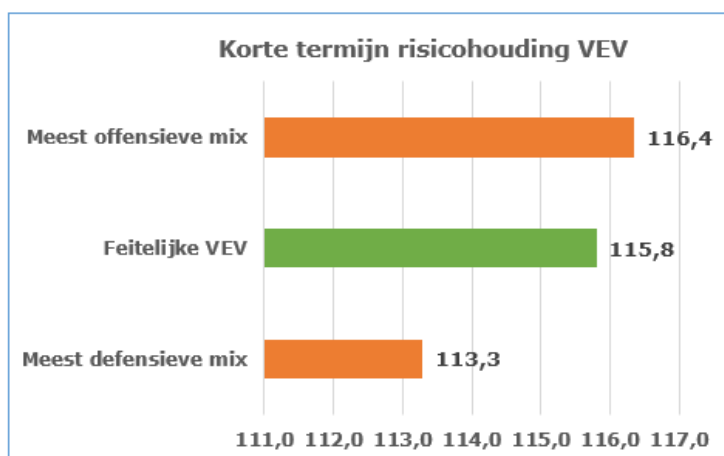
Het bestuur heeft in overleg met sociale partners en het Verantwoordingsorgaan de volgende risicohoudingen vastgesteld:

- a) op korte termijn, een bandbreedte voor het Vereist Eigen Vermogen (VEV);
- b) op (middel)lange termijn, op basis van een set van normen;
- c) op lange termijn, op basis van het verwachte pensioenresultaat.

a) Korte termijn risicohouding

Per 1 januari 2021 is de Tactische Asset Allocatie afgeschaft. Er zijn beperkte bandbreedtes vastgesteld voor de beleggingscategorieën en de renteafdekking om de "ruis" van marktbevingen ten opzichte van de strategische allocatie op te vangen. Het pensioenfonds wil de korte termijn risicohouding vaststellen op basis van de hoogte van het vereist eigen vermogen onder de meest defensieve beleggingsmix respectievelijk de meest offensieve beleggingsmix binnen het beleggingsbeleid.

Eind 2020 zag de korte termijn risicohouding voor de twee beleggingsmixen er als volgt uit:

b) Risiconormen voor (middel)lange termijn

Het bestuur heeft voor de (middel) lange termijn als volgt invulling gegeven aan de ambitie en risicobereidheid, gesplitst naar risiconormen voor solvabiliteit, koopkracht en premie:

1. Solvabiliteit

- 1a. Kans op dekkingstekort over de eerste 5 jaar < 10% in het centraal scenario;
- 1b. Daarbij is de gemiddelde diepte van het dekkingstekort over de eerste 5 jaar < 10% in het centraal scenario.

2. Koopkracht

- 2a. Koopkracht van > 90% na 15 jaar (mediaan) in het centraal scenario;
- 2b. Koopkracht van > 80% na 15 jaar voor het 5% percentiel in het centraal scenario;
- 2c. Na 15 jaar mediaan reële dekkingsgraad (op basis van de 'economische inflatie') > 90%.

3. Premie

De kans dat de netto premie over de eerste 5 jaar 30% van de premiegrondslag overschrijdt < 5% in het centraal scenario.

In de ALM studie, uitgevoerd in 2018, is gerekend met diverse scenario's (waaronder naast een centraal scenario een 'inflatiescenario', een 'deflatiescenario', een stagflatie en een stress scenario). In het merendeel van de scenario's bleek dat er ruimschoots werd voldaan aan de gestelde risiconormen.

c) *Lange termijn risicohouding*

Het bestuur heeft de volgende ondergrenzen voor de lange termijn (60 jaar) vastgesteld met betrekking tot het pensioenresultaat (maatstaf voor koopkrachtbehoud):

- Vanuit de feitelijke dekkingsgraad dient de mediaan van het pensioenresultaat ten minste gelijk te zijn aan 90%.
- Vanuit de situatie waarbij de dekkingsgraad gelijk is aan het vereist eigen vermogen dient de mediaan van het pensioenresultaat ten minste gelijk te zijn aan 90%.
- Vanuit de feitelijke dekkingsgraad dient de maximale afwijking ten opzichte van de mediaan in het geval van een 'slecht weer scenario (lees: 5^e percentiel)' niet meer te bedragen dan 15%.

Hierbij wordt gebruik gemaakt van de door De Nederlandsche Bank voorgeschreven scenario set. Indien de ondergrenzen worden overschreden, vindt overleg plaats met sociale partners en Verantwoordingsorgaan.

De jaarlijkse haalbaarheidstoets 2020 (op basis van de feitelijke dekkingsgraad per eind 2019 en de scenario set per einde 1^e kwartaal 2020) laat de volgende resultaten zien:

	Toets	Grens	Realisatie 2020
A.	Verwacht pensioenresultaat vanuit feitelijke dekkingsgraad	Min. 90%	101,2%*
D.	Spreiding tussen verwacht pensioenresultaat en het pensioenresultaat in een slecht-weerscenario vanuit feitelijke dekkingsgraad	Max. 15%	0,4%

* Bij dit pensioenresultaat dient opgemerkt te worden dat de pensioenen nooit meer geïndexeerd worden dan met de ontwikkeling van de prijzen. De uitkomsten liggen boven de geformuleerde ondergrenzen.

De uitkomsten van de haalbaarheidstoets voldoen derhalve aan de vastgestelde ondergrenzen.

VOORUITBLIK

Het coronavirus en de contactbeperkende maatregelen om de verspreiding van het virus tegen te gaan, hebben het afgelopen jaar gezorgd voor een sterke economische krimp. Met een groot steunpakket heeft de overheid de economische gevolgen getracht te verzachten. De verdere uitrol van het vaccineren biedt perspectief op een geleidelijke versoepeling van de contactbeperkende maatregelen en herstel van de economie. Tegelijk blijft de onzekerheid de komende tijd nog erg groot.

De technische voorzieningen zijn vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur van De Nederlandsche Bank per 31 december 2020 en de factoren zoals genoemd in de grondslagen bij de jaarrekening. De Nederlandsche Bank heeft toegelicht dat de rentetermijnstructuur de komende jaren in vier stappen wordt gewijzigd. Een wijziging die volgt uit het advies van de Commissie Parameters. Tezamen met het effect van de verwachte daling van het tien jaar voortschrijdende gemiddelde van de rente zal een verhogend effect op de technische voorzieningen ontstaan wat een drukkend effect op de dekkingsgraad heeft. Indien we de dekkingsgraad per 31 december 2020 berekenen op basis van de gewijzigde rentetermijnstructuur per 1 januari 2021, komt deze uit op 132,7% in plaats van 133,6%.

Als gevolg van de geldende lagere maximum rendementen op zakelijke waarden en de lagere risicovrije rente zou de gedempte premie per 1 januari 2021 relatief fors toenemen. In verband hiermee heeft het bestuur ervoor gekozen om de systematiek met betrekking tot het doorbelasten van de uitvoeringskosten per 1 januari 2021 te wijzigen. Als gevolg van deze wijziging zal in 2021 bij de werkgever een lager bedrag aan uitvoeringskosten in rekening worden gebracht ter compensatie van de hogere premie. Hier tegenover staat dat in 2021 de pensioenopbouw gelijk is aan de pensioenopbouw als in 2020 en de eigen bijdrage van de deelnemer in 2021 ook gelijk blijft aan het niveau van 2020.

Inmiddels is ook bekend geworden dat het wetgevingstraject rondom het nieuwe pensioenstelsel met een jaar is vertraagd. De wet- en regelgeving zal uiterlijk op 1 januari 2023 in werking treden. Ook de datum waarop pensioenuitvoerders moeten zorgen dat de pensioenregelingen uiterlijk voldoen aan de nieuwe wetgeving is verschoven met een jaar, naar 1 januari 2027.

Amsterdam, 11 juni 2021
Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Provisum

VERKLARING COMPLIANCE OFFICER

Het pensioenfonds dient zorg te dragen voor een beheerste en integere bedrijfsvoering en heeft mij in dat kader benoemd tot externe compliance officer, tevens vervuller van de sleutelfunctie compliance. Het pensioenfonds heeft een eigen gedragscode die op de website is gepubliceerd. De gedragscode heeft tot doel om gewenst gedrag te stimuleren en ongewenst gedrag te voorkomen. Dit draagt bij aan het integer functioneren van het pensioenfonds en het waarborgen van de goede naam en reputatie.

Op grond van de gedragscode zijn 33 personen aangewezen als verbonden persoon, waarvan 28 verbonden personen onder de gedragscode van het pensioenfonds vallen. Over 2020 hebben deze verbonden personen een verklaring van naleving van de gedragscode ingevuld en ondertekend waarbij meldingen ten aanzien van de gedragsnormen zoals nevenfuncties, geschenken, uitnodigingen en privébelangen zijn vastgelegd. De 5 overige verbonden personen hebben een eigen gedragscode waarvan is getoetst dat deze gedragscode ten minste gelijkwaardig is aan de gedragscode van het pensioenfonds. Verder beschikt het pensioenfonds, naast de gedragscode, over compliance documenten zoals een incidentenregeling, een klokkenluidersregeling, een beloningsbeleid en een SIRA. In 2020 heeft het pensioenfonds aandacht besteed aan awareness op het gebied van compliance en privacy. In 2020 hebben twee awareness sessies plaatsgevonden. Eén sessie voor alle verbonden personen en één sessie voor het pensioenbureau.

In de jaarlijkse rapportage over 2020 zijn mijn bevindingen en aanbevelingen voor 2021 opgenomen. Ik heb naar aanleiding van de door mij uitgevoerde toetsing de volgende bevindingen:

1. De meldingen die de verbonden personen in 2020 hebben gedaan, vallen binnen de normen van de gedragscode van het pensioenfonds.
2. Het pensioenfonds heeft focus op de naleving van de gedragsnormen en aanverwante compliance gerelateerde onderwerpen zoals beloningsbeleid, sanctiewetgeving en terrorismefinanciering bij haar kern uitbestedingspartijen en toetst dit jaarlijks.
3. Er zijn in 2020 geen meldingen geweest van incidenten, misstanden, onbehoorlijk handelen, fraude of klachten. Wel is er een datalek geweest dat adequaat is gemeld en afgewikkeld.
4. Het pensioenfonds beschikt over toereikende compliance documenten. De incidentenregeling, klokkenluidersregeling en het integriteitsbeleid worden in 2021 geactualiseerd.
5. In 2021 wordt het proces van toetsing van de sanctielijsten beoordeeld.

Harmen Pullen
Compliance Officer

VERSLAG EN OORDEEL VERANTWOORDINGSORGAAN EN REACTIE BESTUUR

1. Algemeen

2020 Was een bijzonder jaar! Begin van dat jaar werd de wereld overvallen door een tot nu toe onbekende infectieziekte - corona - met ongekende vrijheidsbeperkende gevolgen voor het maatschappelijk leven. Ook Provisum kreeg begin 2020 zware klappen in de dekkingsgraad. Na de indrukwekkende steunpakketten van de regering herstelde het vertrouwen en ook Provisum kwam terug naar het oude hoge niveau.

De personele samenstelling van het VO was een baken van rust. In het verslagjaar zijn er geen personele mutaties geweest.

2. Speerpunten

Evenals vorig jaar heeft het VO ervoor gekozen de speerpunten te volgen die door het bestuur als zodanig zijn aangemerkt. Het betreft:

- Bezetting Pensioenbureau: de voortschrijdende automatisering maakt het mogelijk de kwaliteit van de dienstverlening te handhaven met een kleinere personele bezetting.
- Beleggingsbeleid en vermogensbeheer: de vorig jaar uitgesproken twijfel over de kwaliteit van het vermogensbeheerder AFAM is goeddeels weggenomen.
- Exitscenario werkgever: een dergelijke exit is thans niet aan de orde maar zou het actueel worden dan ligt het draaiboek gereed.
- Duurzaamheid: op dit vlak zijn grote stappen gezet zowel door het fonds als door onze vermogensbeheerder die op dit terrein een uitdagende ambitie heeft geformuleerd, namelijk een leidende rol te willen vervullen.
- IT & informatiebeveiliging: IT neemt een steeds prominentere plaats in bij de uitvoering van werk in het algemeen maar zeker bij Provisum. Maar door deze toename neemt ook de potentiële kwetsbaarheid toe. Hieraan wordt met voortvarendheid gewerkt.
- Het nieuwe pensioencontract wordt later in dit verslag besproken.

3. Adviesaanvragen.

a. Reglementen VO en RvT. Kleine technische veranderingen noopten tot bescheiden aanpassingen van de reglementen van beide organen.

Het VO heeft positief geadviseerd.

b. Communicatieplan

Communicatie met de deelnemers en werkgevers is een essentieel onderdeel in het takenpakket van het bestuur. Het communicatieplan moet met enige regelmaat geactualiseerd worden.

Het VO heeft positief geadviseerd.

c. Herbenoeming twee leden van de raad van toezicht.

Het VO heeft het recht een bindend advies uit te brengen over benoemingen in de RvT. De leden worden benoemd voor een periode van drie jaar. Twee hunner hadden de termijn erop zitten. Het bestuur heeft hen voorgedragen voor herbenoeming.

Het VO heeft positief geadviseerd.

d. Uitvoeringsovereenkomst 2021

De uitvoeringsovereenkomst is het contract tussen fonds en de werkgevers. Hierin wordt geregeld dat het fonds de pensioenafspraken uitvoert en tegen welke prijs (premie) dat gebeurt.

Als gevolg van de neerwaarts aangepaste rekenregels zou de premie zeer fors moeten toenemen. Voor de grootste sponsor bleek dat een onbegaanbare weg omdat de bedrijfsresultaten mede als gevolg van de wegvallende omzet door de winkelsluitingen veroorzaakt door corona, sterk achterbleven. De enige manier om de premiestijging te ontgaan was door een drastische verlaging van de opbouw van het toekomstig pensioen alsmede een forse verhoging van de eigen bijdrage van de deelnemers. Het bestuur heeft daarop besloten om een kostenverlaging van ca 1 miljoen niet ten goede te laten komen van het fonds maar aan te wenden om de kostenstijging ongedaan te maken mits C&A het opbouwpercentage en de eigen bijdrage ongemoeid zouden laten.

Bij het uitbrengen van zijn advies heeft het VO overwogen welke gevolgen dat zou hebben voor de verschillende partijen. Het is duidelijk dat de werkgevers en de actieve deelnemers aan deze oplossing direct voordeel zouden behalen. Voor de gepensioneerden is er geen direct nadeel; bij een dekkingsgraad van ca 130% is indexatie niet in gevaar. Naar het oordeel van het VO wogen de voordelen voor vooral de actieven ruim op tegen het theoretische nadeel van de gepensioneerden.

Het VO heeft derhalve positief geadviseerd.

In januari 2020 was ook de opzegtermijn van de uitvoeringsovereenkomst geldend voor 2020 aan de orde; ook hier is positief geadviseerd.

4. Het nieuwe pensioencontract

Na een incubatietijd van ca 10 jaar is uiteindelijk overeenstemming bereikt over een nieuw pensioenstelsel.

De kern van de verandering is dat de uitkeringsovereenkomst, dat wil zeggen dat er een pensioenuitkering wordt toegezegd, wordt vervangen door een premie-overeenkomst. Dat betekent dat afspraken worden gemaakt over de premie en dat te zijner tijd zal blijken welk pensioen daarvan betaald kan worden. Mee- en tegenvallers worden verrekend.

Provisum heeft om de overgang naar het nieuwe systeem in goede banen te leiden een breed samengestelde werkgroep opgericht waarin ook het VO vertegenwoordigd is.

Het VO spreekt zijn waardering uit voor deze aanpak.

5. Jaarverslag

In het kader van de voorbereiding op de beoordeling van het Jaarverslag heeft het VO gesproken met de certificerende actuaris en de controlerend accountant over de door hen uitgebrachte rapporten. De bevindingen en conclusies zijn intensief besproken.

Vervolgens is met het bestuur diepgaand gesproken over het jaarverslag. Het bestuur is uitvoerig ingegaan op de vragen en opmerkingen van het VO.

6. Corona en het pensioenbureau

Zoals in de inleiding al is opgemerkt heeft de uitbraak van deze infectieziekte niet alleen een groot maatschappelijke impact. Ook het pensioenbureau diende zich aan te passen. Met bewonderenswaardige flexibiliteit heeft men ingespeeld op de nieuwe situatie: thuis werken, teamsvergaderingen, nauwelijks aanwezig op kantoor. Desondanks is het werk gewoon doorgegaan. De meest zichtbare uiting daarvan is de betaling van de pensioenen: niet één keer ook maar een dag te laat.

Hulde!

7. Oordeel

Het is al eerder opgemerkt: 2020 was een bijzonder jaar! De pandemie ging als een schokgolf over de wereld met grote maatschappelijke gevolgen. Ook de economie kreeg een klap evenals de beurzen. Vooral het herstel van de beurzen was opmerkelijk waardoor het fonds zich ook goed kon herstellen. De indexatie van de pensioenen in opbouw- en uitkeringsfase is niet in gevaar gekomen.

Het VO blijft onverminderd positief over de samenwerking met het bestuur. Een samenwerking gebaseerd op gelijkwaardigheid met respect voor de verschillen in rol. De informatievoorziening is verder nog verbeterd. De voorzitters van RvT en VO worden direct na afloop van de bestuursvergadering bijgepraat.

Het dragende principe voor het bestuurshandelen en ook voor het VO is de evenwichtige belangenafweging tussen de verschillende bij het fonds betrokken partijen: actieven, gepensioneerden, slapers en de werkgevers.

Het VO is van oordeel dat het handelen van het bestuur ook in dit verslagjaar wordt gekenmerkt door respect voor het evenwichtigheidsbeginsel.

8. Vooruitblik 2021

In 2021 zal een begin worden gemaakt met de voorbereiding op de invoering van het nieuwe pensioenstelsel.

De wijze waarop het bestuur het implementatieproces wil aanvliezen, schept vertrouwen. Een brede werkgroep met vertegenwoordigers van alle stakeholders moet een waarborg

zijn dat ook bij de inrichting van het nieuwe stelsel het evenwichtigheidsbeginsel in de volle breedte zal worden toegepast.

Namens het verantwoordingsorgaan
Dick van der Windt
(voorzitter VO)
11 juni 2021

Reactie bestuur:

Met belangstelling heeft het bestuur kennis genomen van het verslag en het oordeel van het Verantwoordingsorgaan. Het bestuur bedankt het Verantwoordingsorgaan voor zijn inzet, de constructieve samenwerking en de grote betrokkenheid van zijn leden en voor het uitgebrachte positieve oordeel over het gevoerde beleid in 2020.

SAMENVATTING RAPPORTAGE RAAD VAN TOEZICHT EN REACTIE BESTUUR

1. Inleiding

Het intern toezicht bij Pensioenfonds Provisum ("Fonds") wordt verricht door de Raad van toezicht ("Raad").

In dit rapport doet de Raad verslag van zijn werkzaamheden en van zijn bevindingen over het verslagjaar 2020. De Raad heeft in zijn werkplan aangegeven aan welke toezichtonderwerpen in 2020 bijzondere aandacht te geven.

Het (concept)rapport is besproken met het Dagelijks Bestuur ("DB") en met het verantwoordingsorgaan ("VO"). De Raad heeft daarbij verantwoording over zijn werkzaamheden afgelegd aan het VO. Op 11 juni 2021 heeft de Raad in een overlegvergadering met het Bestuur het jaarverslag 2020 (bestuursverslag en jaarrekening) goedgekeurd en daarbij het definitieve rapport van de Raad ter beschikking gesteld. De Raad dankt het Bestuur en het VO voor de constructieve wijze waarop het overleg heeft plaatsgevonden.

2. Hoofddijn van de bevindingen en aanbevelingen

De belangrijkste conclusie van de Raad is dat er sprake is van een ambitieus en goed functionerend Bestuur, een goede bedrijfsvoering en dat het Fonds nog altijd ruim voldoende dekking heeft voor de verplichtingen. De inrichting en de werking van IORPII met de Sleutelfunctiehouders heeft in 2020 goed gestalte gekregen. De Raad heeft waargenomen dat de aanbevelingen van de Sleutelfunctiehouders door het Bestuur adequaat worden opgevolgd. De aanbevelingen van de Raad zijn niet zwaarwegend in de zin dat er sprake zou zijn van niet onderkende of grote risico's. Niettemin blijven de uitdagingen groot, niet in de laatste plaats door verschillende externe ontwikkelingen.

3. Werkwijze van de Raad van toezicht en activiteiten

De Raad heeft in afstemming met het DB een werkplan opgesteld teneinde te kunnen werken vanuit een gezamenlijke visie en prioritering. Het (concept)werkplan is toegelicht aan het VO. De Raad beoogt daarbij alle relevante normen uit zowel de Code Pensioenfondsen (2018) als de VITP-code over een periode van vier jaar te volgen.

De Raad heeft in 2020 bij diverse gelegenheden onder andere gesproken met het Bestuur, met het DB en met het VO.

Tevens heeft de Raad gesproken met de Sleutelfunctiehouders Compliance, Risicomanagement en Interne Audit en met de certificerend actuaris en de certificerend accountant.

De Raad heeft kennisgenomen van alle relevante stukken in verband met zijn oordeelsvorming.

4. Formele besluiten van de Raad in 2020

Met betrekking tot 2020 zijn aan de Raad de volgende Bestuursbesluiten ter goedkeuring dan wel ter toetsing op het bestaan van geen belemmeringen voorgelegd:

- Jaarverslag (bestuursverslag en jaarrekening) 2019;
- Het beloningsbeleid; en
- Voorgenomen benoemingen van de heren Braber en Konijn.

5. Toezichtthema's 2020 en Bevindingen

Per onderwerp uit het werkplan van de Raad volgen hieronder de bevindingen.

a. Evaluatie effecten Corona Pandemie (bestuurlijk en economisch)

Het Fonds heeft tijdig een overzicht gemaakt van alle bestaande crisismaatregelen i.v.m. de COVID-19 pandemie en heeft adequaat gehandeld door na te gaan bij zowel de eigen organisatie als de uitbestedingspartners in hoeverre men voorbereid is op een pandemie. Naar aanleiding daarvan is voorts een crisisteam samengesteld en zijn business continuity maatregelen, waaronder back-up scenario's, gecontroleerd en waar nodig versterkt of ingesteld. Ook is beoordeeld of het investmentframework aangepast zou moeten worden.

Het audit rapport beleggingsrisico's van Baker Tilly en de bevindingen van de Sleutelfunctiehouder Interne Audit, bevestigen dat de genomen maatregelen om de sturing van het Fonds tijdens de crisis veilig te stellen goed hebben gewerkt. De Raad is positief over de adequate en tijdige handelwijze met het oog op de risico's in verband met COVID-19.

b. Werking van de vier ingerichte Sleutelfuncties i.h.k.v. IORPII inclusief ERB

Het Fonds kent vier Sleutelfuncties t.w. Interne Audit, Risicobeheer, Actuarieel beheer en Compliance. De organisatorische inbedding van de Sleutelfunctie Interne Audit is in 2020 goedgekeurd door de toezichthouder DNB.

De Sleutelfunctiehouders rapporteren omtrent de uitkomsten van hun werkzaamheden per kwartaal aan het Bestuur en werken met een jaarplan. De Raad heeft kennisgenomen van deze documenten.

De uitkomsten van rapportages en met name de audits geven een positief beeld over het niveau van interne beheersing en een bevestiging van het hoge ambitieniveau van het Bestuur.

Het risicogericht besturen van het Fonds wordt ook weerspiegeld door het voortvarend oppakken en afronden van de ERB in het kader van de implementatie van IORPII. De Raad concludeert naar tevredenheid dat de werking van de Sleutelfuncties voortvarend ter hand is genomen en een positieve bijdrage levert aan de interne beheersing van het Fonds.

c. Follow up aanbevelingen rapport 2019

De aanbevelingen van de Raad over het voorgaande verslagjaar zijn gedurende 2020 adequaat opgepakt. De aanbeveling die betrekking heeft op het in beschouwing nemen van de complementariteit bij mutaties en benoemingen in het Bestuur, zal in 2021 worden opgevolgd in verband met aflopende zittingstermijnen, dan wel bij tussentijdse vacatures. De Raad is tevreden over de afwikkeling van de aanbevelingen in 2020.

d. DC regeling – o.a. kwaliteit rapportages en communicatie

Het proces om de risicohouding van de excedent- en vrijwillige DC-regelingen vast te leggen wordt geautomatiseerd via AxyLife. De Raad heeft kunnen vaststellen dat dit automatiseringsproces adequaat wordt opgevolgd.

Met Robeco is met ingang van 1 januari 2020 een nieuwe overeenkomst tot het geven van beleggingsadvies aangegaan. Het betreft alleen beleggingsadvies. Voorheen betrof het vermogensbeheer en beleggingsadministratie. De beleggingsadministratie is per 1 januari 2020 uitbesteed aan ABN AMRO.

Het Bestuur heeft geconstateerd dat de life-cycle mixen van Robeco onvoldoende presteren. De Raad heeft begrepen dat het Fonds dit inmiddels met Robeco heeft geëvalueerd, hetgeen heeft geleid tot een ander fondsenaanbod in de life-cycles en een aanpassing in de return portefeuille. De aanpassing blijft binnen de risicohouding.

Gezien de Flexioen overeenkomst met Robeco heeft de Raad geconstateerd dat het Bestuur - na advies van de Belco en van Robeco - een nieuw voorstel voor de in de life-cycles opgenomen beleggingsfondsen heeft geaccordeerd. Vervolgens heeft het Bestuur het nieuwe voorstel met de beleggingsopdracht aan ABN AMRO doorgegeven. De Raad adviseert om dit proces separaat nader vast te leggen.

De Raad heeft kunnen vaststellen dat de overeenkomst met ABN AMRO grotendeels voldoet aan de uitbestedingsvoorwaarden. Een punt van aandacht betreft echter het vereiste dat het mogelijk is om te allen tijde wijzigingen aan te brengen in de wijze waarop de uitvoering van de werkzaamheden door ABN AMRO geschiedt. Die mogelijkheid is niet expliciet opgenomen. De Raad adviseert om dit punt te heroverwegen.

e. AO/IC Pensioenbureau, mede afhankelijk uitkomst audits

Op grond van de audits:

- AO/IC Pensioenbureau;
- Gedrag en Cultuur pensioenbureau; en
- Uitbesteding,

alsmede de monitoring met de daarbij behorende beheersingsinstrumenten als ISAE's, kwartaalrapportages op basis van SLA en risicorapportages van de uitbestede en eigen werkzaamheden, concludeert de Raad dat de kwaliteit en continuïteit van de pensioenuitvoering goed geborgd is.

f. Beheersing beleggingsrisico's

De Raad constateert dat de, door Baker Tilly, uitgevoerde audit in 2020 op de beleggingsrisico's een sterke, d.w.z. de hoogste, beoordeling krijgt op 36 van de 38 genoemde indicatoren. De audit richt zich met name op procedures en maatregelen en is beperkt voor wat betreft de inhoudelijke besluitvorming.

De Raad beveelt aan dat de Sleutelfunctionaris Risicomanagement zich een oordeel vormt over de gerapporteerde beleggingsrisico's door zich te vergewissen van de kwaliteit van de 2e lijn bij de fiduciair beheerder en daarbij ook de onafhankelijkheid te toetsen.

g. Beoordeling beleggingsbeleid, voornamelijk scope en mindere mate diepgang, inclusief follow-up IMVB in kader van maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid.

In 2020 is het beleid voor afdekking van valutarisico's, het beleid voor het afdekken van het renterisico en het beleid voor de tactisch asset allocatie onder de loep genomen. De

Raad heeft waardering voor het feit dat deze beleidsterreinen opnieuw nader zijn onderzocht. De Raad heeft, op verzoek van het Fonds, ook gekeken naar de scope van het beleggingsbeleid. Met name het liquiditeitsrisicobeleid en het tegenpartijrisicobeleid is summier en behoeft, naar het oordeel van de Raad, nog een verdere verdieping.

Met betrekking tot het MVB beleid constateert de Raad dat er flinke stappen voorwaarts zijn gezet.

Door nieuwe en opkomende risico's en nieuwe wet- en regelgeving bestaat het gevaar dat daardoor eigen overtuigingen en keuzes van het Fonds ondergesneeuwd raken in het geweld van regelgeving. Het MVB beleid en de uitvoering daarvan behoeft daarom continue aandacht. Met de instelling van een aparte werkgroep MVB toont het Bestuur het belang hiervan aan.

De aanbeveling van de Raad richt zich op een verdere verdieping van het tegenpartijrisico- en liquiditeitsrisicobeleid. Voor wat betreft het MVB beleid kijkt de Raad uit naar de werking en het effect van de MVB werkgroep.

h. Gedrag en Cultuur o.a. countervailing power binnen en tussen de gremia.

Het Bestuur houdt periodiek een zelfevaluatie waarin het onderling functioneren wordt besproken. Daarnaast is er in beginsel een jaarlijks gesprek tussen de voorzitter met elk individueel bestuurslid en de directeur van het Pensioenbureau omtrent het functioneren en de gewenste persoonlijke ontwikkeling vanuit de functie. Door de Corona pandemie zijn deze gesprekken uitgesteld naar het 2^e kwartaal van 2021. Daarnaast is tijdens een kennissessie, eind maart 2021, onder leiding van SPO ook stilgestaan bij het functioneren van het Bestuur.

Het Bestuur let op de competenties van het bestuur als geheel en heeft een beleid van successieplanning. De Raad ervaart de communicatie met het Bestuur als open en constructief, hetgeen bevestigd wordt door de reflectie die het Bestuur geeft op de jaarlijkse zelfevaluatie van de Raad. De Raad heeft waargenomen dat de communicatie tussen het Bestuur en het VO eveneens open, constructief en zorgvuldig is, waarbij indien relevant de scherpste in de dialoog niet wordt geschuwd.

De Raad heeft kunnen vaststellen dat de countervailing power in het Bestuur functioneert en neemt dit onder andere waar in de wijze waarop de Sleutelfunctiehouders in onafhankelijkheid rapporteren en de manier waarop een kritische opstelling leidt tot verbetering in het bestuurlijk proces.

i. Uitbesteding AFAM; interne beheersing uitbesteding

In 2019 zijn overeenkomsten (IMAA, SLA en OLA) afgesloten met AFAM en in 2020 is, over 2019, een ISAE 3402 verklaring ontvangen. Voorts is in het beleggingsbeleid aandacht voor een evt. exit van de fiduciaire vermogensbeheerder. Om bovengenoemde redenen kan de Raad volgen dat "de flexibiliteit uitbesteding vermogensbeheer" inmiddels niet meer wordt aangeduid als strategisch risico.

De Raad complimenteert het Bestuur voor de inspanning van de afgelopen jaren om de relatie met AFAM op een meer marktconform niveau te brengen. De Raad constateert dat het Bestuur op een aantal punten de dienstverlening anders wil vormgeven, aanvullende voorwaarden wil stellen en in het 2^e kwartaal van 2022 opnieuw een beoordeling zal maken. De Raad adviseert het Bestuur hier voldoende aandacht aan te blijven besteden.

j. ICT risico's met het oog op de interne beheersing uitbesteding Cofra en Axylife.

De Raad heeft globaal kunnen vaststellen dat het Fonds een gelijkwaardige partij is in de uitbestedingsovereenkomsten met Cofra en AxyLife. Op hoofdlijnen heeft de Raad geconstateerd dat wordt voldaan aan de uitbestedingsrichtlijnen zodat een beheerste en integere bedrijfsvoering door het Fonds mogelijk wordt gemaakt.

De Raad constateert dat het Fonds scherp let op de privacy. Met betrekking tot het beleid ten aanzien van het verwijderen van persoonsgegevens, na het verstrijken van de wettelijke bewaartermijn, wordt met Axyware onderzocht of en hoe dit proces geautomatiseerd kan worden.

In december 2019 is de IT-werkgroep opgericht. Doel is onder andere om IT-kennis bij het Bestuur te verhogen. De meeste bestuurders blijken zich voldoende comfortabel bij het onderwerp te voelen, mede gezien de instelling van de werkgroep IT. Het is nog te vroeg om conclusies te verbinden aan het effect van de invoering van de IT-werkgroep ten aanzien van het kennisniveau binnen het Bestuur.

In het derde kwartaal is sprake geweest van een datalek. De Raad heeft kunnen vaststellen dat de procedure daarvoor goed heeft gewerkt.

k. Opvolging strategische aandachtspunten

Het Bestuur heeft op basis van een periodieke inventarisatie een lijst met strategische thema's/risico's opgesteld en beoordeelt regelmatig welke risico's niet meer als strategisch aangemerkt worden en welke eventuele nieuwe risico's toegevoegd worden, zoals in 2020 het Nieuwe Pensioencontract, Duurzaamheid en IT & Informatie beveiliging. Drie risico's worden niet meer als strategisch beschouwd: Beleggingsbeleid en relatie met vermogensbeheerder; Flexibiliteit uitbesteding vermogensbeheer; en Exit-scenario's werkgever(s).

Tevens heeft het Bestuur haar Visie en Strategie document dat het beleid van het Fonds weergeeft in 2020 geactualiseerd.

Ook het risicobeheersingsplan wordt periodiek geactualiseerd en in het Bestuur vastgesteld. Een voorbeeld is hierbij de verankering van ESG risico's. M.b.t. het onderwerp het nieuwe Pensioencontract constateert de Raad dat het Bestuur dit project gedegen en voortvarend oppakt. De Raad ondersteunt het voornemen om voor zowel sociale partners als het VO onafhankelijke adviseurs aan te stellen gegeven de eigenstandige rol van deze gremia.

6. Aanbevelingen

De aanbevelingen van de Raad luiden als volgt:

- De rollen en verantwoordelijkheden bij de uitvoering van de DC-regeling van betrokken partijen - intern en extern - separaat nader vast te leggen;
- De introductie van de mogelijkheid om te allen tijde wijzigingen aan te kunnen brengen in de wijze waarop de uitvoering van de werkzaamheden door ABN AMRO geschiedt, te overwegen;
- De Sleutelfunctionaris Risicobeheer vormt zich een oordeel over de gerapporteerde beleggingsrisico's door zich te vergewissen van de kwaliteit van de 2^e lijn bij de fiduciair beheerder en daarbij ook de onafhankelijkheid te toetsen;
- Het tegenpartijrisico en het liquiditeitsrisicobeleid verder uit te diepen; en
- Het Bestuur blijft voldoende aandacht besteden aan de inrichting van het fiduciair vermogensbeheer en de ontwikkelingen bij de fiduciair beheerder.

7. Tot slot.

Op basis van de planning van het Bestuur en de aanbevelingen van de Raad wordt voor 2021 een nieuw werkplan voor het toezicht voor 2021 opgesteld. De Raad dankt alle gremia van het Fonds voor de prettige samenwerking.

De Raad van Toezicht
Cor van der Sluis (voorzitter)
Roland de Greef
Marjolein Sol
11 juni 2021

Reactie bestuur:

Het bestuur bedankt de Raad van Toezicht voor de diepgaande wijze waarop het de benoemde toezichtthema's heeft gevolgd het afgelopen kalenderjaar en voor de beoordeling van de procedures en de processen binnen het fonds. Het bestuur ervaart de bijdrage van de Raad van Toezicht als van grote toegevoegde waarde voor de governance van het fonds. De aanbevelingen van de Raad van Toezicht worden door het bestuur meegenomen in de uitvoering in de werkzaamheden in 2021.

BALANS PER 31 DECEMBER 2020 NA RESULTAATBESTEMMING
(bedragen x € 1.000)

Activa	2020	2019
Beleggingen voor risico pensioenfonds [1]	1.583.146	1.512.356
Beleggingen voor risico deelnemers [2]	17.500	17.022
Immateriële activa [3]	0	61
Vorderingen en (overlopende) activa [4]	9.013	9.473
Liquide middelen [5]	76.346	45.294
Totaal activa	1.686.005	1.584.206

Passiva	2020	2019
Stichtingskapitaal en Reserves [6]:		
* Stichtingskapitaal	1	1
* Reserves	420.725	383.817
Voorziening pensioenverplichting voor pensioenfonds [7]	1.233.632	1.175.186
Voorziening pensioenverplichting voor deelnemers [8]	17.500	17.022
Overige schulden en overlopende passiva [9]	14.147	8.180
Totaal passiva	1.686.005	1.584.206

STAAT VAN BATEN LASTEN 2020
(bedragen x € 1.000)

Baten	2020	2019
Premies voor risico pensioenfonds [10]	8.323	4.230
Premies voor risico deelnemers [11]	955	852
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds [12]	129.192	181.270
Beleggingsresultaten voor risico deelnemers [13]	467	2.163
Saldo overdrachten [15]	1.603	1.453
Overige baten [16]	81	74
Totaal baten	140.621	190.042

Lasten	2020	2019
Pensioenuitkeringen [17]	42.153	40.943
Pensioenuitvoeringskosten [18]	2.038	1.985
Mutatie voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds [14]	58.445	108.295
Mutatie voorziening voor risico deelnemers [19]	478	2.419
Premies herverzekering minus uitkeringen [20]	236	460
Overige lasten [21]	363	149
Totaal lasten	103.713	154.251

Saldo van baten en lasten	36.908	35.791
----------------------------------	---------------	--------

Resultaatbestemming	2020	2019
Algemene reserve	36.908	35.791

KASSTROOMOVERZICHT (bedragen x € 1.000)

Kasstroom uit pensioenactiviteiten	2020	2019
Ontvangen premies	8.576	4.964
Ontvangen waardeoverdrachten	3.420	2.757
Betaalde pensioenuitkeringen	-42.154	-40.944
Betaalde waardeoverdrachten	-724	-536
Betaalde premies herverzekering	-182	-160
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-1.984	-1.968
Saldo overige ontvangsten(+) / uitgaven(-)	95	-15
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-32.953	-35.902

Kasstroom uit beleggingsactiviteiten	2020	2019
Verkopen en aflossingen van beleggingen	465.862	830.307
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	26.136	31.262
Aankopen en verstrekkingen van beleggingen	-423.661	-802.628
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-4.224	-3.616
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	64.113	55.325

Koers- en omrekeningsverschillen op liquide middelen	-108	67
---	-------------	-----------

Mutatie liquide middelen	31.052	19.490
---------------------------------	---------------	--------

Stand per 1 januari	45.294	25.804
----------------------------	---------------	--------

Stand per 31 december	76.346	45.294
------------------------------	---------------	--------

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING EN RESULTAATBEPALING

Grondslagen voor de waardering

Inleiding

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2BW met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), uitgegeven door de Raad van de Jaarverslaggeving.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening vereist dat het bestuur zich een oordeel vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen en van baten en lasten. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Schattingswijziging

In het verslagjaar zijn de grondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen aangepast. De prognosetafel AG2018 is vervangen door de prognosetafel AG2020. Het effect hiervan op de voorziening pensioenverplichtingen bedraagt € 28,0 miljoen.

Algemene grondslagen

Algemeen

De beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld. Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. Cijfers ter vergelijking zijn, waar nodig, voor vergelijkingsdoeleinden aangepast.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is, dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is, dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerde opgenomen financiële activa en financiële verplichting samenhangende rentebate en rentelast worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsresultaten in de staat van baten lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Transacties die in vreemde valuta gedurende het boekjaar zijn afgesloten, zijn omgerekend tegen de werkelijk verrekende valutakoersen. Activa en passiva zijn omgerekend tegen de valutakoersen per balansdatum. De belangrijkste wisselkoersen zijn:

Wisselkoersen ten opzichte van de euro:		
	per 31-12-2020	per 31-12-2019
GBP	0,89510	0,84735
JPY	126,32545	121,9877
USD	1,22355	1,1225

Specifieke grondslagen

Beleggingen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen de actuele waarde. Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Participaties in beleggingsinstellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort belegging worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen.

Beleggingen voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Onroerend goed

De beleggingen onroerende goederen zijn gewaardeerd tegen reële waarde, zijnde het geschatte bedrag waarvoor een object op balansdatum kan worden overgedragen door een bereidwillige verkoper aan een bereidwillige koper in een marktconforme transactie uitgaande van normale marktomstandigheden. Nog te maken verkoopkosten worden hierop in mindering gebracht. De reële waarde van het directe onroerend goed wordt eenmaal per jaar, met als peildatum 31 december, vastgesteld door een externe taxateur op basis van de huurwaardekapitalisatiemethode, de zgn. BAR/NAR (bruto en netto aanvangsrendement) methode. De voor de berekening gebruikte BAR/NAR is vastgesteld op basis van markttransacties. Er is rekening gehouden met correctiefactoren voor leegstand, verschil tussen markthuur en contracthuur, afkoop erfpacht, verhuurkosten en kapitaalinvesteringen.

De niet ter beurse genoteerde vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen hun actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende vastgoedbeleggingen zijn gewaardeerd op marktwaaarde op basis van onafhankelijke taxatie.

Obligaties

Obligaties worden gewaardeerd tegen de marktwaarde plus de lopende rente per balansdatum. De lopende rente is verantwoord in de post vorderingen en overlopende activa.

Aandelen, participaties in beleggingsmaatschappijen en overige beleggingen

Ter beurze genoteerde aandelen worden gewaardeerd tegen de beurskoers per balansdatum; niet ter beurze genoteerde beleggingen worden gewaardeerd tegen benaderde marktwaarde. Deze worden veelal ontleend aan opgaven van externe managers.

Derivaten

Financiële instrumenten worden gebruikt ter afdekking van beleggingsrisico's en het realiseren van het vastgelegde beleggingsbeleid. De positieve derivatenposities zijn opgenomen als een afzonderlijke categorie van beleggingen en de negatieve posities zijn opgenomen onder de schulden. De posities zijn gewaardeerd tegen benaderde marktwaarde.

De op de balans weergegeven derivaten betreffen enkel valutatermijncontracten. Valutatermijncontracten worden gewaardeerd op basis van valutakoersen en referentierentes per balansdatum. Zowel de gerealiseerde als de niet-gerealiseerde waardeverminderingen en -vermeerderingen inclusief transactiekosten bij aan- en verkoop, worden ten gunste dan wel ten laste van de staat van baten en lasten gebracht.

Liquide middelen

Liquide middelen, kas- en banktegoeden die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd hebben van korter dan twaalf maanden.

Voorziening voor pensioenverplichting

In regelgeving wordt onderscheid gemaakt tussen pensioenregelingen 'risico fonds' en 'risico deelnemers'. Het fonds houdt voor de 'pensioenregelingen risico fonds' zo mogelijk buffers aan om tegenvallers op te vangen. Indien die niet toereikend zijn, wordt in eerste instantie de indexatie verlaagd en kan uiteindelijk ook verlaging van opgebouwde aanspraken worden doorgevoerd. Het fonds houdt voor regelingen 'risico deelnemers' geen buffers aan om tegenvallers op te vangen. Waardemutaties komen daardoor direct ten gunste of ten laste van de voor betreffende deelnemers aanwezige middelen. Hierdoor is de 'voorziening pensioenverplichtingen risico deelnemers' steeds gelijk aan de 'beleggingen voor risico deelnemers'. Met betrekking tot de pensioenregelingen 'risico fonds' geldt het onderstaande.

De voorziening is gewaardeerd op actuele waarde en is gelijk aan de contante waarde van de opgebouwde pensioenaanspraken. De voorziening pensioenverplichtingen is berekend met de volgende grondslagen en veronderstellingen.

De verplichtingen zijn contant gemaakt op basis van de door De Nederlandse Bank vastgestelde rentetermijnstructuur op de balansdatum (zie hiervoor ook onder schattingswijziging).

Voor de bepaling van de voorziening pensioenverplichting ultimo 2020 is rekening gehouden met de sterftekans die zijn ontleend aan de door het Actuarieel Genootschap (AG) gepubliceerde prognosetafels AG2020.

Provisum corrigeert de prognosetafels op basis van sterftekans van haar specifieke bestand. Dit leidt tot een hogere voorziening. Deze correctie is bepaald door een onderzoek van een extern adviesbureau en vastgesteld door het bestuur in de vergadering van 15 december 2017. In beginsel zullen de correctiefactoren iedere drie jaar worden getoetst.

De leeftijden per de balansdatum zijn in jaren en maanden nauwkeurig vastgesteld. Daarbij wordt een overblijvend gedeelte van een maand gezien als een hele maand.

Voor de berekening van het nabestaandenpensioen is uitgegaan van een leeftijdsverschil tussen mannen en vrouwen van drie jaar en van de volgende, in 2017 aangepaste gehuwdheidsfrequenties (uitgedrukt in procenten), waarbij X is de leeftijd van een man en Y de leeftijd van een vrouw:

Leeftijd begin	Leeftijd eind	Mannen	Vrouwen
18	24	$5*(X-18)$	$5*(Y-18)$
25	29	$5*(X-18)$	$5*(Y-18)$
30	34	$60+2*(X-30)$	$60+2*(Y-30)$
35	39	$60+2*(X-30)$	$60+2*(Y-30)$
40	44	80	80
45	49	80	80
50	54	85	85
55	59	90	90
60	64	$90+2*(X-60)$	$90+2*(Y-60)$
65	65+	100	100

Bij de vaststelling van de voorziening arbeidsongeschikte deelnemers zijn, voor zover de arbeidsongeschiktheid is aangevangen na 31-12-2000, de te bereiken pensioen-aanspraken in de voorziening opgenomen. Eveneens zijn voor volledig arbeidsongeschikte deelnemers, waarbij de volledige arbeidsongeschiktheid is aangevangen vóór 1 januari 2001 maar ná 1 januari 1993, de te bereiken aanspraken opgenomen in de voorziening.

Voor arbeidsongeschikte deelnemers die al voor 1993 arbeidsongeschikt zijn geworden en waarvoor destijds geen premievrijstelling is toegekend, maar die wel recht hebben op voortzetting van de pensioenopbouw, is onder overige technische voorziening een schadevoorziening opgenomen voor toekomstige premies.

Op pensioenaanspraken en -rechten opgebouwd tot en met het jaar 2000 rust een indexatiegarantie tot maximaal 3% na ingang van het pensioen. Bij de bepaling van de voorziening wordt ervan uitgegaan dat de pensioenen waarop de indexatiegarantie rust, jaarlijks met 1,9% worden verhoogd. Op pensioenaanspraken en -rechten opgebouwd vanaf het jaar 2000 rust een voorwaardelijke indexatie waarbij de ambitie is om de pensioenaanspraken en -rechten jaarlijks aan te passen aan de prijsindex. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre deze aanpassing kan plaatsvinden. Voor deze voorwaardelijke indexatie is geen reserve gevormd. De voorwaardelijke indexatie wordt gefinancierd uit behaalde overrendementen.

Bij de vaststelling van de voorzieningen is rekening gehouden met toekomstige uitvoeringskosten van 3,3%.

Resultaatbepaling

Algemeen

De resultaten op transacties worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd; verliezen reeds zodra zij voorzienbaar zijn.

Beleggingsopbrengsten

Onder directe beleggingsopbrengsten worden begrepen de aan het verslagjaar toe te rekenen inkomsten uit beleggingen zoals dividenden, coupons, interest, (netto-)huur en dergelijke.

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen. Beide waardewijzigingen worden ten gunste dan wel ten laste van de staat van baten en lasten gebracht. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardewijzigingen. Onder de kosten van

vermogensbeheer (beleggingskosten) worden zowel de externe als de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. De kosten van het vermogensbeheer, zoals transactiekosten, provisies en custodians en externe vermogensbeheerders zijn verrekend met de desbetreffende directe en indirecte beleggingsopbrengsten.

Vergoedingen voor het uitlenen van effecten worden ten gunste van de betreffende aandelen- en obligatieportefeuille gebracht.

Premiebijdragen

Onder premiebijdragen wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op basis van actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

Dit betreft de aan het verslagjaar toe te rekenen kosten van het pensioenbeheer (voor zover niet in mindering gebracht op de beleggingsopbrengsten) en overige kosten welke verband houden met het besturen van het pensioenfonds.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld op basis van de directe methode.

RISICOBEBEERSING

Vereist Eigen Vermogen

De volgende risico categorieën leiden op basis van de standaard methodiek van de beleggingsmix in de strategische evenwichtssituatie; een situatie waarin 'juist voldoende' solvabiliteit aanwezig is.

Risico-categorieën (in mln. €)	2020	2019
Renterisico	1	12
Zakelijke waarden risico	146	140
Valutarisico	34	27
Grondstoffenrisico	0	0
Kredietrisico	57	48
Verzekeringstechnisch risico	31	29
Liquiditeitsrisico	0	0
Concentratierisico	0	0
Operationeel risico	0	0
Actief beheerrisico	18	17
Diversificatie-effect	-99	-92
Vereist eigen vermogen	188	181
Vereiste dekkinggraad (in %)	115,0%	115,2%
Beleidsdekkinggraad (in %)	125,3%	131,3%
Aanwezig eigen vermogen	421	384
Surplus eigen vermogen actueel (in mln.)	233	204

De vereiste dekkinggraad bedroeg eind 2020 115,0%. Zowel de maanddekkinggraad (133,6%) als de beleidsdekkinggraad (125,3%) van eind december lagen boven het vereiste niveau. Er was dus geen sprake van een tekort.

In onderstaande hoofdstuk wordt uitgebreid ingegaan op de kwantitatieve en kwalitatieve aspecten van de risico's per balansdatum.

Renterisico

Het renterisico is het risico dat het fonds loopt ten aanzien van de solvabiliteit als de rente verandert. Zowel de verplichtingen als de vastrentende beleggingen (obligaties) veranderen in waarde als de rente verandert. Bij een rentedaling is de toename van de waarde van de verplichtingen groter dan die van de beleggingen omdat de rentegevoeligheid (duratie) van de verplichtingen hoger is en bovendien niet het hele vermogen in vastrentende waarden (obligaties) is belegd. Overige beleggingen (zakelijke waarden) worden geacht niet rentegevoelig te zijn. Het fonds heeft in 2018 om het renterisico afdoende te beheersen, de rentegevoeligheid op strategisch niveau verhoogd tot een renteafdeckingspercentage van 60%. Het renterisico wordt daartoe bepaald op basis van de rente zoals DNB die voorschrijft voor de bepaling van de verplichtingen (inclusief UFR).

Het bestuur heeft een bandbreedte bepaald van 55%-65% waarbinnen het renteafdeckingspercentage moet blijven. Daarbinnen mag de vermogensbeheerder een tactische positie innemen. Er vindt bewaking plaats of het renteafdeckingspercentage binnen deze grenzen blijft.

Ook wordt gemeten hoeveel het afdeckingspercentage zou zijn als de afdekking niet plaats

zou vinden op de verplichtingen die zijn berekend met behulp van de door DNB vastgestelde rekenrente (inclusief UFR), maar met een rekenrente op basis van marktwaarde zonder de door DNB toegepaste UFR correctie.

Om het afdekkingspercentage te kunnen bereiken heeft het fonds een zogenaamde obligaties matchingportefeuille. Deze bestaat uit Duitse en Nederlandse langlopende (staats)obligaties. De vermogensbeheerder kan hierbij ook gebruik maken van Franse staatobligaties. Alle beleggingen in vastrentende waarden dragen echter bij tot het bereiken van een afdekkingspercentage. Het fonds hanteert voor de afdekking van het renterisico geen derivaten, zoals renteswaps, mede omdat deze instrumenten weer andere risico's in zich herbergen zoals leverage, liquiditeitsrisico en operationeel risico.

De rentegevoeligheid van het fonds, en de bijdrage daarvan door de verschillende obligatie portefeuilles, kan worden weergegeven in een 'rentegevoeligheidsbalans'.

Rentegevoeligheidsbalans op 31-12-2020			
Beleggingen (mln. €)	1.654	Verplichtingen (VPV) op basis UFR (mln. €)	1.234
Duratie ¹	12,89	Duratie	16,47
Waardemutatie in € mln. bij een rentemutatie van 1 basispunt (0,01 procentpunt)			
Obligaties matching	0,85		
Obligaties return	0,32		
Obligaties investment grade	0,03		
Obligaties high income	<u>0,06</u>		
Totaal obligaties	1,26	VPV	2,03

De rentegevoeligheid van de VPV op basis van de rekenrente met UFR correctie bedraagt 2,03. Het daarbij behorende renteafdekkingspercentage op 31-12-2020 bedraagt 61% (1,26/2,03) waarvan voor 42% (0,85/2,03) wordt bijgedragen door de obligaties matching portefeuille.

De rentegevoeligheid van de VPV op basis van de rekenrente zonder UFR correctie bedraagt 2,25. Het daarbij behorende renteafdekkingspercentage op 31-12-2020 bedraagt 56% (1,25/2,25), waarvan voor 38% (0,85/2,25) wordt bijgedragen door de obligaties matching portefeuille.

De keuze om het renterisico af te dekken met obligaties - en niet met rentederivaten - impliceert wel dat het risico van de verplichtingen niet exact voor alle looptijden gematched kan worden. Voor de zeer lange looptijden bijvoorbeeld, die in de verplichtingen voorkomen, zijn immers geen matchende obligaties in de markt verkrijgbaar. Om dit mismatch risico inzichtelijk te maken worden de looptijden in verschillende segmenten verdeeld en wordt door het jaar bijgehouden of het afdekkingspercentage binnen ieder segment is.

Zakelijke waarden risico

Het koersrisico op zakelijke waarden wordt beheerst door middel van diversificatie en bandbreedtes om de strategische positie van de zakelijke waarde portefeuilles.

Diversificatie wordt afgedwongen door het hanteren van 'brede' benchmarks en daarbij een beperking op te leggen van de mogelijkheid van die benchmarks af te wijken, door het vaststellen van een 'tracking error'. Permanent wordt bewaakt of de grenzen van de vastgestelde tracking error worden overschreden.

¹ Een duratie van 12,89/16,47 betekent dat een rentedaling van 1% ongeveer een stijging van de beleggingen en de verplichtingen van 12,89% respectievelijk 16,47% veroorzaakt.

Categorie Zakelijke waarden (S2)	Benchmark	Tracking error
Aandelen	MSCI All Countries World ex. selected Securities Index (total Return met netto dividenden in Euro)	Maximaal 4%

Voor **aandelen** is hieronder de spreiding weergegeven naar regio, sector en valuta:

Aandelen beleggingen naar regio	31-12-2020		31-12-2019	
	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %
USA	309,7	56,3	294,2	58,3
Eurozone	49,5	9,0	64,8	12,8
Japan	38,5	7,0	25,1	5,0
UK	19,8	3,6	30,4	6,0
Opkomende markten	72,1	13,1	56,4	11,2
Overig	60,5	11,0	33,9	6,7
Totaal	550,1	100,0	504,8	100,0

Aandelen beleggingen naar sector	31-12-2020		31-12-2019	
	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %
Informatietechnologie	131,2	23,8	113,8	22,5
Financiële instellingen	91,8	16,7	63,3	12,5
Gezondheidszorg	71,8	13,1	82,7	16,4
Basis consumptiegoederen	27,1	4,9	27,4	5,4
Luxe consumptiegoederen	61,7	11,2	58,6	11,6
Industrieel	56,3	10,3	55,7	11,0
Telecommunicatie diensten	43,0	7,8	40,0	7,9
Energie	9,6	1,8	10,6	2,1
Materiaal	22,7	4,1	19,6	3,9
Nutsbedrijven	13,9	2,5	10,1	2,0
Onroerend goed	13,7	2,5	13,0	2,6
Overig	7,3	1,3	10,0	2,0
Totaal	550,1	100,0	504,8	100,0

Aandelen beleggingen naar valuta	31-12-2020		31-12-2019	
	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %
USD	332,9	60,5	321,5	63,7
EUR	48,4	8,8	54,1	10,7
GBP	21,4	3,9	28,0	5,6
JPY	39,6	7,2	32,5	6,4
Overig	107,8	19,6	68,7	13,6

Totaal	550,1	100,0	504,8	100,0
---------------	--------------	--------------	-------	-------

Voor **onroerend goed** (inclusief beschikbare liquiditeit) is hieronder de verdeling aangegeven naar direct/indirect en naar categorie:

Onroerend Goed	31-12-2020		31-12-2019	
	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %
Direct onroerend goed	59,9	52,6	65,2	65,0
Indirect onroerend goed	54,0	47,4	35,1	35,0
Totaal	113,9	100,0	100,3	100,0

Direct Onroerend Goed categorieën	31-12-2020		31-12-2019	
	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %	Marktwaaarde (mln. €)	Weging %
Winkels	59,9	100,0	65,2	100,0
Bedrijfsruimten	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal	59,9	100,0	65,2	100,0

Alle onroerend goed beleggingen zijn gedenomineerd in Euro's.

Het indirect onroerend goed betreft twee niet beursgenoteerde participaties.

In 2018 heeft het bestuur voor indirect vastgoed een nieuwe strategie goedgekeurd. De daarbij behorende en inmiddels afgegeven commitments aan geselecteerde externe vastgoedfondsen waren in 2019 nog niet volledig geïnvesteerd, waardoor de streefverdeling tussen directe en indirecte vastgoedbeleggingen zich nog maar beperkt naar 50%/50% hebben bewogen. Het bestuur heeft daarom ook in 2019 toegestaan dat het totaal aandeel van onroerend goed in de Provisum portefeuille zich onder de bandbreedte (minimaal 7,5% van de totale portefeuille) bevindt. In 2020 hebben we meerdere investeringen in de externe vastgoedfondsen kunnen doen en als gevolg is de portefeuille nabij het evenwicht.

De leegstand per 31-12-2020 met betrekking tot het direct onroerend kan per categorie in verhouding tot de theoretische huurinkomsten op jaarbasis als volgt worden samengevat:

Plaats	Adres	Actuele financiële leegstand op jaarbasis			TOTAAL
		Winkels (€)	Kantoren (€)	Bedrijfsruimte + overig	
Apeldoorn	Hoofdstraat 93-95	241.363			241.363
Den Bosch	Pensmarkt 1-3	39.616			39.616
Venlo	Vleesstraat 60	8.227			8.227
Nijmegen	Scheidemakershof 46 1	8.697			8.697
		297.903	0	0	297.903
		100,0%	0%	0%	7,74%

Theoretische huurinkomsten	3.845.403
---------------------------------------	------------------

Gevoeligheid risico zakelijke waarden gecombineerd met renterisico

Het volgende overzicht geeft de gevoeligheid weer van de gecombineerde zakelijke waarden en het renterisico bij een rentafdekking van 60%.

Zakelijke waarden schok (%)

40	133	138	144	150	157	166	176	188	204
30	129	133	139	144	151	159	169	181	195
20	125	129	133	139	145	153	162	173	186
10	120	124	128	134	139	146	155	165	178
0	116	119	123	128	133,6	140	148	157	169
-10	111	115	118	123	128	134	141	149	160
-20	107	110	113	117	122	127	134	142	152
-30	103	105	108	112	116	121	127	134	143
-40	98	101	103	106	110	115	120	126	134
	-2,0	-1,5	-1,0	-0,5	0,0	0,5	1,0	1,5	2,0

Renteschok (%)

Een daling van bijvoorbeeld 10% van de zakelijke waarden heeft vanuit de positie ultimo 2020 van 133,6% een effect van bijna 6%-punt op de dekkingsgraad (naar 128%). Vindt daarbij tevens een rentedaling plaats van 0,5%-punt, dan daalt de dekkingsgraad bij 60% renteafdekking verder met 5% punten naar 123%. Het fonds maakt deze overzichten ook periodiek bij 50% en 70% afdekking. In het 'oranje gebied' stuit het bestuur van het fonds op beperkingen ten aanzien van de indexatie van pensioenaanspraken en -rechten volgens het eigen indexatiebeleid.

Valutarisico

Het risico dat wordt veroorzaakt als de waarde van beleggingen in een andere valuta zijn vastgesteld dan de verplichtingen die volledig in euro luiden. Het valutarisico ten aanzien van beleggingen in Britse ponden, US dollars of Japanse yen wordt strategisch voor 75% afgedekt met valutatermijncontracten. Er bestaat een bandbreedte van +/- 10%. De Japanse Yen kan tijdelijk voor 100% worden afgedekt. Een overzicht van de valuta termijn contracten per ultimo 2020 is te vinden onder de toelichting op de balans, onder [1] beleggingen voor risico pensioenfondsen. Valuta van emerging markets worden niet afgedekt.

In de onderstaande tabel zijn de valutaposities vóór en na afdekking per 31 december 2020 en 31 december 2019 weergegeven:

Valuta vóór en na afdekking (in %)	31-12-2020		31-12-2019	
	% vóór	% na	% vóór	% na
USD(ollar)	22,9	7,7	26,1	8,8
GBP(ound)	1,5	0,6	1,9	0,6
JPY(en)	2,4	0,9	2,1	0,4
EUR	62,7	80,3	62,0	82,3
Overig	10,5	10,5	7,9	7,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

Grondstoffenrisico

Op 2 januari 2017 is de gehele grondstoffen portefeuille verkocht.

Kredietrisico

Dit betreft het risico dat een debiteur van het pensioenfonds zijn verplichtingen niet nakomt (tegenpartijrisico). Ten aanzien van beleggingen in vastrentende waarden zijn hier per obligatieportefeuille nadere voorwaarden gesteld.

Ultimo 2020 was de creditrating van de verschillende obligaties als volgt verdeeld over de totale vastrentende portefeuille (exclusief liquiditeit in de obligatieportefeuille):

Creditrating	Waarde in mln. € per 31-12-2020	% obligatie- portefeuille	Waarde in mln. € per 31-12-2019	% obligatie- portefeuille
AAA	403,6	44,0	365,1	40,2
AA	326,6	35,7	334,5	36,8
A	21,6	2,4	10,8	1,2
BBB	104,6	11,4	122,8	13,5
< BBB (BB of B)	59,5	6,5	75,8	8,3
Totaal	915,9	100,0	909,0	100,0

Het pensioenfonds kent geen beleggingen in de bij het fonds aangesloten werkgevers.

Verzekeringstechnische (actuariële) risico's

Dit betreft de actuariële risico's van lang leven, kort leven en arbeidsongeschiktheid. Het bestuur heeft gekozen voor het hanteren van de Prognosetafel AG 2020 met een op het eigen bestand van verzekerden afgestemde correctie op basis van postcodegegevens van de deelnemers. Het pensioenfonds houdt zodoende rekening met een in de toekomst stijgende levensverwachting. Eind 2017 is deze correctie voor de ervaringssterfte aangepast, zie ook de toelichting onder Specifieke grondslagen, voorziening voor pensioenverplichtingen. Bij het kwantificeren van het verzekeringstechnisch risico wordt rekening gehouden met het foutief inschatten van de sterftetrend en met een afwijking van sterfteverwachting vanwege een beperkte bestandsomvang. Vanwege COVID-19 is er in 2020 ten opzichte van voorgaande jaren een duidelijke oversterfte zichtbaar. In 2020 is de vrijval van de voorziening voor uitkerend ouderdomspensioen aanzienlijk hoger dan verwacht. Dit betekent eveneens dat er meer partnerpensioen is toegekend dan vooraf was ingeschat. Het totale resultaat op lang- en kortleven was in 2020 nagenoeg nihil. Het pensioenfonds kent een herverzekering voor kort leven en arbeidsongeschiktheidsrisico. Er geldt een herverzekering zonder eigen risico.

Liquiditeitsrisico

Het risico dat het fonds de beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kan omzetten in liquide middelen. Daardoor zou het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kunnen voldoen. Het bestuur houdt bij de keuze van de beleggingsmix rekening met de liquiditeitsbehoefte. De buffer in de standaardmethode bedraagt € 0,-

Concentratierisico's

Pensioenfondsen lopen concentratierisico als een adequate spreiding van beleggingen ontbreekt. Provisum heeft zijn beleggingen afdoende gespreid belegd over en binnen de verschillende beleggingscategorieën. De standaard methode gaat bij afdoende spreiding uit van een benodigde toevoeging van € 0,- voor het vereist eigen vermogen.

De beleggingen die groter zijn dan 5% van de totale beleggingen binnen de categorie

waartoe de belegging behoort zijn: de staatsobligaties in Frankrijk (€ 326,6 mln), Nederland (€ 90,9 mln), Duitsland (€ 312,7 mln) en de investering in de passieve aandelen portefeuille.

Bij onroerend goed zijn de volgende investeringen meer dan 5% van de onroerend goed portefeuille:

Plaats	Locatie	Waarde in mln. € per 31-12-2020
CBRE Pan European Core Fund	Indirect vastgoed	27,558 > 10%
Bouwinvest Residential Fund	Indirect vastgoed	13,684 > 10%
Goodman European Logistics Fund	Indirect vastgoed	12,625 > 10%
Den Bosch	Pensmarkt 1-3	10,580 5-10%
Breda	Ginnekenstraat 2/6	7,890 5-10%
Zwolle	Diezerstraat 42/44	7,110 5-10%

Operationeel risico

Operationeel risico betreft het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen, menselijke en technische tekortkomingen, en onverwachte externe gebeurtenissen.

Binnen de standaard methodiek is daar vooralsnog een benodigde toevoeging van € 0,- voor het vereist eigen vermogen aan verbonden.

Wettelijk risico

Het wettelijk risico omvat het compliance risico, dat wil zeggen het niet voldoen aan bestaande wet- en regelgeving, en het risico dat wetgeving wijzigt met gevolgen voor het fonds. Het voldoen aan wet- en regelgeving alsmede aanpassingen door wijzigingen daarin kunnen onder meer resulteren in (al dan niet structureel) hogere kosten inclusief veranderingskosten. Ook kan nieuwe wetgeving van invloed zijn op waarderingen en/of het financiële beleidskader.

Het fonds beoogt het eerste te beheersen door onder meer het kennis nemen van ontwikkelingen (inclusief permanente educatie) en het inrichten van bestuurlijke processen/beheerskaders.

Actief beheerrisico

Dit betreft het risico dat samenhangt met het actief beheer van de beleggingen om een beter rendement te behalen dan de benchmark. Dit is gekwantificeerd op basis van de actieve aandelenportefeuille en de daarbij behorende tracking error van 4%.

TOELICHTING OP DE BALANS (bedragen x € 1.000)

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

(boekjaar 2020)	01-01-2020	Aan kopen	Ver kopen	waarde- wijzigingen	31-12-2020
Onroerend goed	100.325	21.872	-4.121	-4.231	113.845
Aandelen	503.402	105.230	-115.101	55.508	549.039
Obligaties	901.651	290.834	-328.974	45.199	908.710
Hedgefondsen	915	22	-729	7	215
Participaties in beleggingsmaatschappijen	543	0	0	-86	457
Derivaten	5.519	4.511	-15.688	16.538	10.880
Totaal beleggingen risico pensioenfonds	1.512.355	422.469	-464.613	112.935	1.583.146
Schuldenpositie derivaten	-1.035	1.192	-1.247	804	-286
Totaal beleggingen risico pensioenfonds incl. schuldenpositie derivaten	1.511.320	423.661	-465.860	113.739	1.582.860

(boekjaar 2019)	01-01-2019	Aan kopen	Ver kopen	waarde- wijzigingen	31-12-2019
Onroerend goed	80.935	19.898	-59	-449	100.325
Aandelen	376.536	301.530	-288.926	114.262	503.402
Obligaties	810.033	448.435	-420.520	63.703	901.651
Hedgefondsen	113.513	546	-118.893	5.749	915
Participaties in beleggingsmaatschappijen	527	0	0	16	543
Derivaten	77	1.519	-1.119	5.042	5.519
Totaal beleggingen risico pensioenfonds	1.381.621	771.928	-829.517	188.323	1.512.355
Schuldenpositie derivaten	-9.956	30.699	-790	-20.988	-1.035
Totaal beleggingen risico pensioenfonds incl. schuldenpositie derivaten	1.371.665	802.627	-830.307	167.335	1.511.321

De post obligaties omvat voor € 731.139 obligaties en voor € 177.571 participaties in obligatiefondsen.

De post beleggingen in aandelen betreffen voor € 281.461 beleggingen in een gescheiden mandaat en voor € 267.577 participaties in aandelenfondsen.

Het rendement over 2020 na aftrek van alle kosten van de totale portefeuille van Provisum is uitgekomen op 8,4%. Met de totale portefeuille werd over 2020 een netto outperformance in vergelijking tot het rendement van de benchmark gerealiseerd van 0,7%.

Bij de beleggingen kan onderscheid worden gemaakt in de 'hardheid' van de waardering

en de inzichtelijkheid van de beleggingen. De beleggingen kunnen op basis van de Richtlijn voor de Jaarverslaggeving als volgt worden ingedeeld waarbij de beleggingen in (gemengde) beleggingsfondsen zijn opgenomen in de categorie waarin hoofdzakelijk belegd wordt (toepassing van doorkijkprincipe, hetgeen betekent dat de beleggingen gecategoriseerd zijn op basis van de kenmerken van de onderliggende beleggingen in de beleggingsfondsen):

31-12-2020 (bedragen x € 1.000)	<i>genoteerde marktprijzen</i>	<i>afgeleid van marktnotering</i>	<i>onafhankelijke taxaties</i>	<i>andere methode</i>	Totaal
Onroerend goed			59.860	53.985	113.845
Aandelen	525.580			23.459	549.039
Obligaties	908.710				908.710
Derivaten		10.880			10.880
Hedgefondsen				215	215
Overige beleggingen				457	457
Totaal	1.434.290	10.880	59.860	78.116	1.583.146
Schuldenpositie derivaten		-286			-286
Totaal inclusief schuldenpositie derivaten	1.434.290	10.594	59.860	78.116	1.582.860

31-12-2019 (bedragen x € 1.000)	<i>genoteerde marktprijzen</i>	<i>afgeleid van marktnotering</i>	<i>onafhankelijke taxaties</i>	<i>andere methode</i>	Totaal
Onroerend goed			65.170	35.155	100.325
Aandelen	503.402				503.402
Obligaties	901.651				901.651
Derivaten		5.519			5.519
Hedgefondsen				915	915
Overige beleggingen				543	543
Totaal	1.405.053	5.519	65.170	36.613	1.512.355
Schuldenpositie derivaten		-1.035			-1.035
Totaal inclusief schuldenpositie derivaten	1.405.053	4.484	65.170	36.613	1.511.321

De beleggingen van het fonds zijn gewaardeerd tegen actuele waarde. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen:

- Beleggingen met een direct waarneembare marktnotering, zijnde beleggingen met genoteerde marktprijzen die verhandeld worden op een actieve markt.
- Beleggingen met een afgeleide marktnotering, zijnde gebaseerd op waarderingsmodellen waarbij gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.
- Beleggingen gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties, zijnde (directe) beleggingen in onroerend goed. Voor de belangrijkste uitgangspunten bij de waardering van het onroerend goed wordt verwezen naar de grondslagen van waardering en resultaatbepaling en de toelichting ten aanzien van onroerend goed in de paragraaf risicobeheersing.
- Beleggingen gewaardeerd op een andere methode, zijnde waardering op basis van modellen waar niet of slechts gedeeltelijk gebruik gemaakt is van waarneembare

marktdata. Dit betreft onder meer de beleggingen die worden gewaardeerd op basis van de intrinsieke waarde ontleend aan opgaven van externe managers.

Opgemerkt wordt dat schattingen naar hun aard subjectief zijn en dat geschatte actuele waarden inherent onderhevig zijn aan onzekerheden en waardeoordelen ten aanzien van de volatiliteit, rentestand en kasstromen.

Derivaten

Derivaten worden ingezet ten behoeve van risicobeheer of efficiënt portefeuillebeheer. De volgende tabel geeft inzicht in de derivatenpositie.

Per 31 december 2020:

Type contract: (bedragen x € 1.000)	<i>expiratedatum</i>	<i>contract- omvang (notional)</i>	<i>actuele waarde activa</i>	<i>actuele waarde passiva</i>
Valutatermijncontracten (USD)	11 januari 2021	247.270	10.157	0
Valutatermijncontracten (USD)	11 januari 2021	5.189	223	0
Valutatermijncontracten (GBP)	11 januari 2021	15.730	0	286
Valutatermijncontracten (GBP)	11 januari 2021	-502	9	0
Valutatermijncontracten (JPY)	12 januari 2021	25.658	491	0
		293.345	10.880	286

Per 31 december 2019:

Type contract: (bedragen x € 1.000)	<i>expiratedatum</i>	<i>contract- omvang (notional)</i>	<i>actuele waarde activa</i>	<i>actuele waarde passiva</i>
Valutatermijncontracten (USD)	10 januari 2020	270.374	4.611	0
Valutatermijncontracten (GBP)	10 januari 2020	21.502	0	1.035
Valutatermijncontracten (GBP)	10 januari 2020	-1.121	54	0
Valutatermijncontracten (JPY)	10 januari 2020	26.350	854	0
		317.105	5.519	1.035

[2] Beleggingen voor risico deelnemers

Provisum kent twee zuivere beschikbare premieregelingen: de 'B- excedent'- regeling en de 'vrijwillige, aanvullende, regeling'. De premies van deze regelingen worden belegd bij Robeco op naam van het fonds. De premies worden op risico van de deelnemer belegd binnen beleggingsmixen op basis van het Life-cycle beginsel. De deelnemer kan van deze adviesmixen afwijken. Het fonds heeft geen rendements- of andere garanties afgegeven ten aanzien van deze beleggingen.

boekjaar 2020 (bedragen x € 1.000)	01-01-2020	aankopen	verkopen	waarde- wijzigingen	31-12-2020
Aandelen	8.687	1.581	-862	171	9.577
Obligaties	7.970	433	-1.172	296	7.527
Grondstoffen	10	9	-9	-1	9
Liquiditeiten	355	23	-13	5	370
Onroerend goed	0	21	0	-4	17
Totaal beleggingen risico deelnemers	17.022	2.067	-2.056	467	17.500

boekjaar 2019 (bedragen x € 1.000)	01-01-2019	aankopen	verkopen	waarde- wijzigingen	31-12-2019
Aandelen	7.228	1.020	-1.200	1.640	8.687
Obligaties	7.165	1.404	-1.077	478	7.970
Grondstoffen	9	1	0	0	10
Liquiditeiten	202	140	-32	45	355
Totaal beleggingen risico deelnemers	14.604	2.565	-2.309	2.163	17.022

[3] Immateriële vaste activa

(bedragen x € 1.000)	2020	2019
Software	0	61
Totaal liquide middelen	0	61

De post 'Immateriële vaste activa' betreft de restwaarde van een geactiveerde investering van het pensioensysteem Axylife met een oorspronkelijke investering van € 409 die over 5 jaar wordt afgeschreven middels een jaarlijkse afschrijving van € 82. In september 2020 heeft de laatste afschrijving plaatsgevonden.

[4] Vorderingen en overlopende activa

(bedragen x € 1.000)	2020	2019
Lopende interest, huren en dividend	7.911	7.905
Vorderingen op werkgevers	217	106
Vorderingen uit hoofde van waardeoverdrachten	19	430
Vorderingen op herverzekeraar	568	622
Terug te vorderen belasting	197	147
Overige vorderingen	101	263
Totaal vorderingen en overlopende activa	9.013	9.473

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan een jaar.

[5] Liquide middelen

(bedragen x € 1.000)	2020	2019
Liquide middelen ter beschikking beleggingen*	75.793	44.588
Liquide middelen ter vrije beschikking	553	706
Totaal liquide middelen	76.346	45.294

* De liquide middelen ter beschikking van de beleggingen zijn inclusief het collateral van € 11.020 (2019: € 4.100) welke niet ter vrije beschikking staan.

Onder de liquide middelen worden opgenomen de kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn.

[6] Reserve

	2020	2019
Stichtingskapitaal	1	1
Algemene reserve	420.725	383.817
Totaal reserve	420.726	383.818

Verloop algemene reserve	2020	2019
Stand einde vorig boekjaar	383.817	348.026
Toevoeging/onttrekking (-) van het saldo Staat van baten- en lasten	36.908	35.791
Stand einde boekjaar	420.725	383.817

Het minimum vereist vermogen ultimo 2020 bedroeg € 49,8 miljoen (2019: € 47,5 miljoen) en het vereist eigen vermogen conform de Pensioenwet bedroeg ultimo 2020 € 188,2 miljoen (2019: € 180,6 miljoen). De bijbehorende dekkingsgraden zijn respectievelijk 104,0% en 115,0%. (2019: 104,0% resp. 115,2%).

Onder het FTK dient, om niet in reserve tekort te verkeren, de beleidsdekkingsgraad, de gemiddelde dekkingsgraad over alle maanden in het jaar 2020, hoger te zijn dan de bovengenoemde 115,0%. De beleidsdekkingsgraad bedraagt ultimo 2020: 125,3%. Er is ultimo 2020 geen sprake van een reservetekort. De actuele dekkingsgraad per eind 2020 bedraagt 133,6% (2019: 132,2%).

[7] Voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds

(bedragen x € 1.000)	2020	2019
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	1.231.532	1.172.938
Mutatie Overige technische voorzieningen voor risico pensioenfonds	2.100	2.249
Totaal voorzieningen pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	1.233.632	1.175.187

Ultimo boekjaar bedraagt de gemiddeld gewogen discontovoet 0,09% (2019: 0,65%).

De ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds wordt in de toelichting in de staat van baten en lasten uitgesplitst. In de vergadering van 11 december 2020 heeft het bestuur besloten om de ingegane en opgebouwde pensioenen te indexeren met 1,22% per 1 januari 2021. De indexatie aanpassing is in de voorziening ultimo 2020 verwerkt.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van de op balansdatum geldende pensioenreglementen die wettelijk kwalificeren als uitkeringsregelingen:

- de eindloonregeling A2001
- de eindloonregeling A2006
- de middelloonregeling B

en van de over verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken en rechten.

Op pensioenaanspraken en -rechten opgebouwd tot en met het jaar 2000 rust een indexatiegarantie tot maximaal 3% van het pensioen. Bij de bepaling van de voorziening

wordt ervan uitgegaan dat de pensioenen waarop de indexatiegarantie rust, jaarlijks met 1,9% worden verhoogd. Op pensioenaanspraken en -rechten opgebouwd vanaf het jaar 2001 rust een voorwaardelijke indexatie waarbij de ambitie is om de pensioenaanspraken en -rechten jaarlijks aan te passen aan de prijsindex. Het bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre deze aanpassing kan plaatsvinden en baseert zich op de financiële positie van het fonds waarbij de beleidsdekkingsgraad leidend is. Voor deze voorwaardelijke indexatie is geen reserve gevormd.

De voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds kan als volgt worden gesplitst:

(x bedragen € 1.000)	2020	2019
Actieve deelnemers	278.997	264.655
Gewezen deelnemers	259.041	241.297
Pensioengerechtigden	693.494	666.986
Totaal	1.231.532	1.172.938

Voor de opslag voor toekomstige uitvoeringskosten is 3,3% opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen.

De overige technische voorzieningen zijn als volgt samengesteld:

(bedragen x € 1.000)	2020	2019
Aanvullende voorziening opgenomen voor latente arbeidsongeschiktheid	620	705
Voorziening voor latent wezenpensioen	818	720
Voorziening voor latente Anw hiaat-uitkering	155	137
Voorziening premies arbeidsongeschikten	83	180
Garantievoorziening voor pensioenvervroeging	2	2
Voorziening voor niet opgevraagde pensioenen	422	505
Totaal overige technische voorzieningen	2.100	2.249

[8] Voorziening pensioenverplichting voor risico deelnemers

Provisum kent twee zuivere beschikbare premiereregelingen: de 'B- excedent'- regeling en de 'vrijwillige, aanvullende, regeling'.

(bedragen x € 1.000)	2020	2019
Vrijwillige aanvullende regeling	3.560	4.130
Excedentregeling	13.940	12.892
Totaal voorzieningen pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	17.500	17.022

Pensioenregeling B excedent

De B excedent regeling is een beschikbare premiereregeling die geldt voor deelnemers in de B regeling met een hoger pensioengevend jaarsalaris dan het maximum loon voor de sociale verzekeringen, € 57.232,- in 2020. In deze pensioenregeling is het pensioengevend salaris in 2020 wettelijk gemaximeerd op € 110.111,-. Het percentage van de grondslag

is afhankelijk van de leeftijd van de deelnemer.

Vrijwillig aanvullend pensioen

Provisum berekent per deelnemer de maximaal vrijwillige premiebijdrage (verschil tussen de fiscaal toegestane pensioenopbouw en de pensioenopbouw onder de regeling van het pensioenfonds). Deelname is op vrijwillige basis.

[9] Schulden en overlopende passiva

(bedragen x € 1.000)	2020	2019
Schuldenpositie derivaten	286	1.035
Schulden aan werkgevers	479	110
Schulden aan deelnemers	40	40
Schulden betreffende overdracht	17	283
Schulden uit hoofde van beleggingen (o.a. commissionairs)	11.970	5.342
Overige schulden en overlopende passiva	1.355	1.370
Totaal schulden en overlopende passiva	14.147	8.180

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan een jaar.

NIET IN DE BALANS OPGENOMEN REGELINGEN EN VERPLICHTINGEN

Ontvangen of verstrekte zekerheden en garanties

Er zijn ten aanzien van de huurverplichtingen van direct onroerend goed door de huurders bankgaranties verstrekt ten behoeve van Provisum, voor een bedrag van € 726 (2019: € 697).

Voorwaardelijke verplichtingen

Per jaareinde lopen er geen juridische procedures tegen het pensioenfonds en heeft het pensioenfonds geen juridische procedures aangespannen tegenover derden.

VERBONDEN PARTIJEN

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het fonds, de aangesloten ondernemingen, de bestuurders en leden van het verantwoordingsorgaan van het fonds.

Transacties met bestuurders

Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders. Voor zover bestuurders deelnemen aan de pensioenregeling, gebeurt dit onder reguliere condities. Voor informatie over de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de betreffende passage in de jaarrekening over de pensioenuitvoeringskosten.

Overige transacties met verbonden partijen

Het pensioenfonds houdt geen beleggingen in de bijdragende ondernemingen zoals genoemd in de uitvoeringsovereenkomst. In het kader van de uitvoeringsovereenkomst en aanvullende regelingen vinden er transacties plaats met de aangesloten werkgevers. De bestuurders, medewerkers van het pensioenbureau, medewerkers van de vermogensbeheerder AFAM en leden van het Verantwoordingsorgaan nemen deel aan de pensioenregeling van het pensioenfonds onder reguliere condities.

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN (bedragen x € 1.000)

[10] Premies voor risico pensioenfondsen

Met ingang van 2016 geldt voor het fonds een gedempte kostendekkende premie op basis van het rendement. Hierbij is rekening gehouden met een reële rendementscurve gebaseerd op een verwacht rendement dat wordt verminderd met een percentage ten behoeve van de indexatie. Vanwege een aanpassing in de strategische beleggingsmix is het verwachte rendement lager dan in voorafgaande jaren. Tot 2018 is rekening gehouden met een netto rendement van 3%.

<i>In rekening gebracht aan vennootschappen</i> (kostendekkende premie, bedragen x € 1.000)	2020	2019
Periodieke stortingskoopsommen A2006-regeling coming service	665	764
Periodieke stortingskoopsommen A2006-regeling backservice	248	221
Periodieke stortingskoopsommen B-regeling coming service	5.191	5.074
Risicopremies B excedent	181	161
Uitvoeringskosten	2.038	1.985
Totaal in rekening gebracht aan vennootschappen (kostendekkende premie)	8.323	8.205
Af: Verleende premiekorting	0	3.975
Totaal in rekening gebracht aan vennootschappen	8.323	4.230

De totale uitvoeringskosten (€ 2.038) behoren tot de kostendekkende premie en komen voor rekening van de vennootschappen.

Voor de premie voor risico pensioenfondsen geldt:

De gedempte kostendekkende premie op basis van verwacht rendement bedraagt € 8.323 (2019: € 8.205). De in rekening gebrachte premie bedraagt € 8.323 (2019: € 4.230).

De premie op basis van de rentetermijnstructuur zou € 13.434 hebben bedragen (2019: € 11.487).

De actuariële benodigde premie voor inkoop van aanspraken en risicopremies op basis van de rentetermijnstructuur van DNB bedraagt € 9.875.

De premiedekkingsgraad kan dan als volgt worden vastgesteld:

$$\frac{\text{premie beschikbaar voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen risico fonds}}{\text{actuariële benodigde premie voor inkoop onvoorwaardelijke onderdelen risico fonds}} = \frac{€ 6.285}{€ 9.875} \times 100\% = 64\%.$$

[11] Premies voor risico deelnemers

(bedragen x € 1.000)	2020	2019
Beschikbare premie B excedent	869	732
Beschikbare premie vrijwillig aanvullende regeling	86	120
Totaal premies voor risico deelnemers	955	852

Het pensioenfonds kent een vrijwillige beschikbare premieregeling. De deelnemer kan hierin pensioen opbouwen voor eigen risico. Daarnaast kent het pensioenfonds sinds 2011 een excedentregeling op het B-reglement in de vorm van een beschikbare premieregeling (ook in de vorm van 'Flexioen').

Totale premie

Voor de totale premie (voor risico pensioenfonds én voor risico deelnemers) geldt:
De gedempte kostendeekkende premie op basis van verwacht rendement bedraagt € 9.278.
De in rekening gebrachte premie bedraagt € 9.278 (2019: € 5.082).
De premie op basis van de rentetermijnstructuur zou € 14.389 hebben bedragen (2019: € 12.339).

De totale kostendeekkende premie en de premie op basis van de RTS is samengesteld uit de volgende onderdelen.

Bestanddelen premie (in € 1.000)	2020 op basis van RTS	2020 op basis van gedempte premie	2019 op basis van RTS	2019 op basis van gedempte premie
a. koopsommen en risicopremies	9.875	4.112	8.087	3.672
b. solvabiliteitsopslag	1.521	633	1.415	643
c. actuarieel benodigde premie voor voorwaardelijke onderdelen		1.540	-	1.905
d. uitvoeringskosten	<u>2.038</u>	<u>2.038</u>	<u>1.985</u>	<u>1.985</u>
Totaal kostendeekkende premie voor risico pensioenfonds	13.434	8.323	11.487	8.205
e. beschikbare premie (voor risico deelnemer)	<u>955</u>	<u>955</u>	<u>852</u>	<u>852</u>
Totaal kostendeekkende premie	14.389	9.278	12.339	9.057

In artikel 6 lid b van de uitvoeringsovereenkomst is bepaald dat de verschuldigde premie voor risico van het pensioenfonds nooit lager zal zijn dan de som van:
-8% van de premiegrondslag Pensioenreglement B
-de uitvoeringskosten van het fonds

Minimale premie:

8% van de premiegrondslag Pensioenreglement B	2.101
Uitvoeringskosten	2.038
Premies voor risico deelnemers	955
Risicopremies B Excedent	<u>181</u>
Minimaal te ontvangen premie	5.275

Totale kostendeekkende premie 9.278

[12] Beleggingsresultaten voor risico pensioenfondsen

<i>Directe beleggingsopbrengsten</i> (bedragen x € 1.000)	2020	2019
Inkomsten uit onroerend goedbeleggingen	5.115	4.548
Ontvangen dividenden op aandelen	1.798	515
Ontvangen interest op obligaties	12.601	12.680
Overige interest	0	0
Totaal directe beleggingsopbrengsten	19.514	17.743

<i>Indirecte beleggingsopbrengsten</i>		
Waardeveranderingen onroerend goed	-4.231	-449
Waardeveranderingen participaties	-85	15
Waardeveranderingen aandelen	55.508	114.263
Waardeveranderingen obligaties	45.199	63.702
Waardeveranderingen hedgefondsen	6	5.750
Waardeveranderingen derivaten	17.343	-15.946
Waardeveranderingen valuta	-108	67
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen	113.632	167.402

<i>Af: beleggingskosten</i>		
Exploitatiekosten onroerend goedbeleggingen	565	653
Beheerkosten onroerend goedbeleggingen	60	103
Beheerkosten effecten	3.329	3.119
Totaal beleggingskosten voor risico pensioenfondsen	3.954	3.875

Beleggingsopbrengsten minus beleggingskosten voor risico pensioenfondsen	129.192	181.270
---	----------------	---------

De transactiekosten kunnen niet voldoende betrouwbaar bepaald worden omdat hier schattingen aan ten grondslag liggen. De transactiekosten zijn daarom niet afzonderlijk toegelicht.

[13] Beleggingsresultaten voor risico deelnemers

<i>Indirecte beleggingsopbrengsten</i> (bedragen x € 1.000)	2020	2019
Waardeverandering beleggingsfondsen (beleggingskosten zijn verwerkt in de koersen van de beleggingsfondsen)	467	2.163
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers	467	2.163

[14] Mutaties voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds

(bedragen x € 1.000)	2020	2019
Actuarieel benodigd voor nieuwe aanspraken en risicopremies	12.411	9.586
Toevoeging in verband met kosten	305	247
Benodigde intresttoevoeging (1-jaarsrente)	-3.770	-2.477
Overgenomen pensioenverplichtingen	1.149	1.948
Uitkeringen	-42.229	-41.105
Vrijgevallen voor kosten	-1.394	-1.356
Overgedragen pensioenverplichtingen	-390	-864
Overig	-88	-12
Wijziging van pensioenregeling en/of pensioenniveau:		
• Toeslagverlening gepensioneerden	-1.956	6.259
• Toeslagverlening premievrijen	1.018	3.762
• Toeslagverlening actieven	804	3.541
Wijziging rentetermijnstructuur	121.878	136.424
Wijziging actuariële grondslagen en/of methoden	-27.448	-9.012
Resultaat op kanssystemen:		
• Resultaat op sterfte	210	1.805
• Resultaat op arbeidsongeschiktheid	-117	-40
• Resultaat op mutaties	-1.938	-411
Totaal mutaties voorziening pensioenverplichtingen	58.445	108.295

De analyse heeft plaats gevonden op basis van de rentetermijnstructuur van 31 december 2019.

De post intresttoevoeging (1-jaarsrente) betreft de rentetoevoeging aan de voorziening primo jaar. Hiervoor wordt de 1-jaarsrente uit de rente termijnstructuur ultimo vorig boekjaar gehanteerd. Voor 2020 bedroeg deze rente -0,324% (2019: -0,235%). Aangezien de 1-jaarsrente negatief is, is hier in feite geen sprake van een toevoeging maar van een onttrekking.

In de post wijziging rentetermijnstructuur is het effect op de voorziening opgenomen van de wijziging van de rentetermijnstructuur ultimo 2020. Deze post toont de impact van de wijzigingen in de rentetermijnstructuur van DNB gedurende het boekjaar 2020. De rentetermijnstructuur ultimo 2020 kwam voor de verplichtingen van het pensioenfonds overeen met een gemiddelde rente van 0,09%. Ultimo 2019 bedroeg de gemiddelde rente uit de rentetermijnstructuur voor de verplichtingen van het pensioenfonds 0,65%.

<i>Actuarieel benodigd voor nieuwe aanspraken en risicopremies</i>	2020	<i>2019</i>
Koopsommen en risicopremies	9.875	8.087
Koopsommen onttrokken aan beleggingen risico deelnemers	2.536	1.499
Totaal actuarieel benodigd voor nieuwe aanspraken en risicopremies	12.411	9.586

Ultimo 2020 is er een wijziging doorgevoerd op de actuariële grondslagen. Voor de toelichting hierop wordt verwezen naar de paragraaf 'Grondslagen voor de waardering en resultaatbepaling' in de jaarrekening.

<i>Wijziging actuariële grondslagen en/of methoden</i>	2020	<i>2019</i>
Schattingswijziging nieuwe prognosetafel AG2020	28.003	0
Verlaging reservering garantie aanspraken van 2% naar 1,9%	0	-9.271
Wijziging leeftijd AOW-uitkering	-21	-49
Overig	-534	308
Totaal wijziging actuariële grondslagen en/of methoden	27.448	-9.012

[15] Saldo overdrachten

<i>(bedragen x € 1.000)</i>	2020	<i>2019</i>
<i>T.a.v. voorziening voor risico pensioenfonds</i>		
Overgedragen aan derden	-506	-766
Ontvangen van derden	3.057	2.870
<i>T.a.v. voorziening voor risico deelnemers</i>		
Overgedragen aan derden of aan pensioenregelingen A2006 of B	-1.174	-1.153
Ontvangen van derden	226	502
Totaal saldo overdrachten	1.603	1.453

Voor actieve deelnemers met een premievrije aanspraak op pensioen alsmede voor gewezen deelnemers met nog niet ingegane premievrije aanspraken bestaat de mogelijkheid om de waarde van het opgebouwde pensioen over te dragen naar een andere pensioenuitvoerder.

[16] Overige baten

<i>(bedragen x € 1.000)</i>	2020	<i>2019</i>
Rente	0	1
Opslag toekomstige uitvoeringskosten (inkoop premieregelingen)	81	48
Overige baten	0	25
Totaal overige baten	81	74

[17] Pensioenuitkeringen

(bedragen x € 1.000)	2020	2019
Pensioenen	42.152	40.936
Uitgekeerde niet-reglementaire aanspraken	1	7
Totaal pensioenuitkeringen	42.153	40.943

[18] Pensioenuitvoeringskosten

(bedragen x € 1.000)	2020	2019
Bestuur	141	125
DNB/ AFM	70	70
Honoraria Accountant	67	58
Controle en toezicht overig	156	136
Advieskosten	248	246
Personeelskosten	935	855
Kosten IT	277	329
Huur & facility	111	119
Overige kosten	33	47
Totaal pensioenuitvoeringskosten	2.038	1.985

De kosten van bestuur en verantwoordingsorgaan betreffen de kosten welke direct voor rekening van het fonds komen. Voor bestuursleden in actieve dienst worden de kosten gedragen door de betreffende werkgever(s).

De honoraria van de accountant hebben betrekking op de controle van de jaarrekening en DNB-jaarstaten van het betreffende boekjaar.

Het gemiddelde aantal fte's dat in 2020 in dienst was van het pensioenfonds bedroeg 7,1. De personeelskosten in 2020 bedragen aan salarissen en pensioenpremies € 766 (2019: € 685), aan sociale lasten € 74 (2019: € 82) en aan overige personeelskosten € 95 (2019: € 87).

[19] Mutaties voorziening voor risico deelnemers

(bedragen x € 1.000)	2020	2019
Premies in rekening gebracht bij werkgevers en deelnemers	955	852
Premies uit hoofde van verleende premievrijstelling	4	4
Saldo waardeoverdrachten en onttrekkingen	-948	-600
Waardeveranderingen	467	2.163
Totaal mutaties voorziening voor risico deelnemers	478	2.419

[20] Premies herverzekering minus uitkeringen

(bedragen x € 1.000)	2020	2019
Premies herverzekering	638	601
Af: ontvangen uitkeringen	402	141
Totaal premies herverzekering minus uitkeringen	236	460

De herverzekering betreft een risicoherverzekeringscontract voor overlijden en arbeidsongeschiktheid afgesloten bij SCOR Global Life.

[21] Overige lasten

(bedragen x € 1.000)	2020	2019
Rente	266	145
Overige lasten	97	4
Totaal overige lasten	363	149

Vanwege de negatieve rente was in het verslagjaar over de aangehouden liquide middelen creditrente verschuldigd.

Onder de overige voorzieningen voor risico pensioenfonds [7] is in 2018 een voorziening opgevoerd voor toekomstige premies van arbeidsongeschikte deelnemers. Deze premies worden niet onttrokken aan de bestaande schadevoorziening. In 2020 is deze voorziening met € 97 afgenomen. Dit bedrag is onder de overige lasten opgenomen.

BESTEMMING VAN HET RESULTAAT

Overeenkomstig de statutaire bepalingen² is het saldo van baten en lasten over het boekjaar 2020 (€ 36.908.000) toegevoegd aan de algemene reserve.

GEBEURTENISSEN NA BALANSDATUM

De Nederlandsche Bank heeft aangegeven dat de nieuwe UFR-parameters, mede bepalend voor de manier waarop pensioenfondsen hun verplichtingen waarderen, vanaf 1 januari 2021 in vier gelijke stappen moeten worden ingevoerd. Met de stapsgewijze invoering zullen de nieuwe UFR (Ultimate Forward Rate) parameters begin 2024 volledig zijn ingevoerd. DNB zal de rentetermijnstructuur in de periode tot 1 januari 2024 baseren op een gewogen gemiddelde van de rentetermijnstructuur op basis van de huidige en de nieuwe UFR-parameters, waarbij de gewichten jaarlijks op 1 januari met gelijke stappen aangepast worden. Deze stapsgewijze invoering zorgt ervoor dat het effect van de nieuwe UFR-methode op de dekkingsgraden van pensioenfondsen zich geleidelijk in de tijd materialiseert. De invoering van deze eerste stap leidt bij Provisum tot een verlaging van de dekkingsgraad van 1,0%.

² Artikel 20: Het resultaat dat blijkt uit de tot de in artikel 19 genoemde jaarrekening behorende winst- en verliesrekening wordt toegevoegd aan of ten laste gebracht van de reserves. De wijze waarop dit zal geschieden wordt vastgelegd in de met de werkgevers af te sluiten pensioenuitvoeringsovereenkomst.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds Provisum

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2020

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2020 van Stichting Pensioenfonds Provisum te Amsterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Provisum op 31 december 2020 en van het resultaat over 2020 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2020;
- de staat van baten & lasten over 2020;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie *Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening*.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Provisum (hierna: het pensioenfonds) zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€ 16,7 miljoen (2019: € 15,8 miljoen)
Toegepaste benchmark	1,0% van het pensioenvermogen per 31 december 2020, zijnde het totaal van de voorziening pensioenverplichting voor pensioenfonds, de voorziening pensioenverplichting voor deelnemers en het stichtingskapitaal en de reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van het pensioenfonds en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Gelet op het reserveoverschot hebben wij de materialiteit gesteld op 1,0% van het pensioenvermogen. De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald, is niet gewijzigd ten opzichte van voorgaand boekjaar.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de raad van toezicht en het bestuur overeengekomen dat wij aan de raad van toezicht en het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 0,8 miljoen rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met de raad van toezicht en het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

In vergelijking met voorgaand jaar, hebben wij geen wijzigingen aangebracht in de kernpunten van onze controle.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad	
Risico	De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. Het pensioenfonds is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of het pensioenfonds voldoende buffers heeft. De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in de toelichting op de balans onder [6] 'Reserve'. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.
Onze controleaanpak	Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2020 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaire gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van het pensioenfonds beoordeeld op basis van het actuariële rapport van de certificerend actuaire en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen voor risico pensioenfonds en de waardering van de voorziening pensioenverplichting voor pensioenfonds. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven. Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maanddekkingsgraden: Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandoerekening van zogenaamde key-items

	vastgesteld. Voor 2020 hebben wij overgang naar de Prognosetafel AG2020 en de indexatie (toeslagverlening) van de pensioenaanspraken als key items geïdentificeerd. • Daarnaast heeft de certificerend actuaire een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichting voor pensioenfondsen zoals gehanteerd in de bepaling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaire.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2020.

Waardering en toelichting van beleggingen voor risico pensioenfondsen zonder genoteerde marktprijzen

Risico	De beleggingen voor risico pensioenfondsen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (genoteerde marktprijzen). Er zijn ook beleggingen voor risico pensioenfondsen die worden gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties, netto contante waardeberekeningen (afgeleid van marktnotering) of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen. De waarderingsonzekerheid neemt inherent toe bij (onafhankelijke) taxaties en netto contante waardeberekeningen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij het pensioenfonds betreffen dit de posities in onroerend goed respectievelijk derivaten. De posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen, met name indirect onroerend goed en participaties in beleggingsmaatschappijen kennen eveneens inherent relatief veel waarderingsonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum. Het pensioenfonds heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in de paragraaf 'Grondslagen voor de waardering en resultaatbepaling' en een nadere toelichting opgenomen in de toelichting op de balans onder [1] 'Beleggingen voor risico pensioenfondsen'. Uit deze toelichting blijkt onder andere dat per 31 december 2020 € 59,9 miljoen is direct belegd in onroerend goed, € 54,2 miljoen in niet-(beurs)genoteerde fondsen waaronder onroerend goed fondsen, € 0,5 miljoen in niet-(beurs)genoteerde participaties in beleggingsmaatschappijen en dat per saldo € 10,6 miljoen is belegd in derivaten. Dit betreft 7,9% van de totale beleggingen. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen voor risico pensioenfondsen zonder genoteerde marktprijzen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.
Onze controleaanpak	Bij de controle van de beleggingen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van andere accountants. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel, hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de beleggingen, rekening houdend met omvang en risicoprofiel van de beleggingen, en deze vastgelegd in instructies. Daarnaast hebben wij een kwaliteitsreview uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan. Door deze werkzaamheden, gecombineerd met de hierna beschreven werkzaamheden, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.

	Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2020. • Voor de posities in direct onroerend goed hebben wij de interne beheersingsmaatregelen van het taxatieproces onderzocht en met gebruikmaking van eigen vastgoedspecialisten de onafhankelijke taxaties en daarbij gehanteerde uitgangspunten getoetst op basis van marktgegevens (bandbreedtes). • De waardering van niet-(beurs)beursgenoteerde beleggingsfondsen waarvoor wij hebben vastgesteld dat er een actieve markt bestaat, hebben wij zelfstandig afgestemd met de prijsbron. Voor beleggingsfondsen is er sprake van een actieve markt als de intrinsieke waarde dagelijks wordt gepubliceerd en deze intrinsieke waarde de basis is voor dagelijkse toe- en uittreding door beleggers. • Voor de posities in niet-(beurs)genoteerde beleggingsfondsen waarvoor wij niet zelfstandig kunnen vaststellen dat er sprake is van een actieve markt, hebben wij de aansluiting vastgesteld met de gecontroleerde jaarrekeningen 2020 van deze beleggingsfondsen. Voor zover geen gecontroleerde jaarcijfers per 31 december 2020 beschikbaar zijn, hebben wij vastgesteld dat de aansluiting is gemaakt met de meest recente rapportages van de fondsmanagers, alsmede de back-testing (met gecontroleerde jaarrekeningen) en de monitoring procedures van de uitvoeringsorganisatie onderzocht. Verder hebben wij vastgesteld of de gekozen waarderingsgrondslagen en de belangrijkste uitgangspunten daarbij aansluiten op de grondslagen van het pensioenfonds. • Voor de waardering van de derivaten hebben wij een controle uitgevoerd op het gehanteerde waarderingsmodel en op de gehanteerde input waaronder de uit de markt afgeleide gegevens zoals valuta(termijn)koersen. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij eigen waarderingsspecialisten betrokken. Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen voor risico pensioenfonds geëvalueerd.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen voor risico pensioenfonds zonder genoteerde marktprijzen per 31 december 2020 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

Waardering van en toelichting ten aanzien van de voorziening pensioenverplichting voor pensioenfonds

Risico	De voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds betreft een significante post in de balans van het pensioenfonds. De voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds dient krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuariel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij het pensioenfonds, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag en de indexatiegarantie, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle. Het pensioenfonds heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds beschreven in de paragraaf 'Grondslagen voor de waardering en resultaatbepaling' en nadere toelichtingen opgenomen in toelichting [7] 'Voorziening pensioenverplichting voor risico pensioenfonds' en in toelichting [14] 'Mutaties voorziening
--------	--

	pensioenverplichting voor risico pensioenfonds'. Uit deze toelichtingen blijkt dat (schattings)wijzigingen hebben plaatsgevonden door de overgang naar nieuwe Prognosetafel AG2020. Volgens deze toelichting is de voorziening pensioenverplichting voor pensioenfonds hierdoor € 28 miljoen lager uitgekomen. De fondsspecifieke ervaringssterfte is in 2020 niet gewijzigd. Het pensioenfonds corrigeert de prognosetafels op basis van sterftekansen van haar specifieke bestand (ervaringssterfte) op basis van postcodegegevens van de deelnemers. Deze correctie is laatst vastgesteld door het bestuur eind 2017. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de voorziening pensioenverplichting voor pensioenfonds niet toereikend gewaardeerd en toegelicht is.
Onze controleaanpak	Bij de controle van de voorziening pensioenverplichting voor pensioenfonds hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaire van het pensioenfonds. De certificerend actuaire onderzoekt onder meer de toereikendheid van de voorziening pensioenverplichting voor pensioenfonds en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaire heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaire onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2020. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels en de effecten van de wijzigingen hierin, de toereikendheid van de kostenopslag en de indexatiegarantie alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichting voor pensioenfonds per 31 december 2020: • Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaire. • Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaire en met gebruikmaking van onze eigen actuariële specialist gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. • Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij het pensioenfonds, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse. Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de voorziening pensioenverplichting voor pensioenfonds geëvalueerd.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2020 of de toelichting van de voorziening pensioenverplichting voor pensioenfonds.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag, bestaande uit het verslag van het bestuur over 2020, Toezicht, Uitvoeringskosten, Financieel, Pensioenregelingen en premie, Beleggingen voor risico van het pensioenfonds, Maatschappelijk verantwoord beleggen, Beleggingen voor risico van de deelnemer, Opzet en organisatie Risicomanagement, Aandachtsgebieden Risicomanagement, Risicomanagementcyclus, Risicogebieden, Top 3 Risico's, Risicohouding en Risicobereidheid van het fonds en vooruitblik;
- samenvatting rapportage raad van toezicht en reactie bestuur;
- de overige gegevens;
- het voorwoord, kerngegevens, karakteristieken van het pensioenfonds, organisatie, Verklaring Compliance Officer, Verslag en oordeel verantwoordingsorgaan en reactie bestuur en de bijlage: Inventarisatie Code Pensioenfonds.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om zijn werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het besluit van het bestuur tot vaststelling van de jaarrekening is onderworpen aan de goedkeuring van de raad van toezicht.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Als gevolg van de Covid-19-maatregelen waren wij genoodzaakt om onze werkzaamheden met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2020 voor een groot deel op afstand uit te voeren. Om de beperkingen in verband met fysieke aanwezigheid en directe observatie te compenseren, hebben we op voornamelijk communicatietechnologieën gebruikt en schriftelijke informatie-uitwisseling om de controle-informatie te verkrijgen die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een pensioenfonds zijn continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Communicatie

Wij communiceren met de raad van toezicht en het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met de raad van toezicht en het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring,

tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Den Haag, 11 juni 2021

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. S.B. Spiessens RA

ACTUARIËLE VERKLARING

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Provisum te Amsterdam is aan Aon Nederland cv de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2020.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Provisum, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Omdat Aon Nederland cv beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Aon Nederland cv wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op EUR 16.720.000, dit is 1% van de aanwezige reserves en de pensioenvoorziening (pensioenvermogen). Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven 5% van de planningsmaterialiteit, zijnde EUR 836.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Provisum is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening goed. Daarbij is in aanmerking genomen dat de mogelijkheden tot het realiseren van de beoogde toeslagen toereikend zijn.

Eindhoven, 11 juni 2021

Drs. J.A.M. (Joris) Dankers AAG
verbonden aan Aon Nederland cv

BIJLAGE: INVENTARISATE CODE PENSIOENFONDSEN

Vertrouwen waarmaken			
Nr.	Norm	Nageleefd?	Nadere toelichting en motivering
1.	Het bestuur voert de regeling naar beste vermogen uit, in een evenwichtige afweging van belangen, en heeft hiervoor de eindverantwoordelijkheid.	Ja	Bij besluiten worden de belangen evenwichtig afgewogen en in de notulen opgenomen.
2.	Het bestuur is verantwoordelijk en zorgt voor de uitvoering van de pensioenregeling. Het heeft een visie op die uitvoering, stelt eisen waaraan deze moet voldoen en bepaalt welk kostenniveau aanvaardbaar is.	Ja	Bestuur is betrokken bij uitvoering en keurt budget vooraf goed. Daarnaast worden kosten periodiek gebenchmarkt.
3.	Het bestuur stelt een missie, visie en strategie op. Ook zorgt het voor een heldere en gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus. Daarnaast toetst het bestuur periodiek de effectiviteit van zijn beleid en stuurt zo nodig bij.	Ja	Missie, visie en strategie worden periodiek herijkt. Effectiviteit wordt gemeten o.a. aan de hand van ALM-studie.
4.	Bij alle besluiten legt het bestuur duidelijk vast op grond van welke overwegingen het besluit is genomen.	Ja	Wordt in notulen vastgelegd.
5.	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Ja	Wordt in notulen vastgelegd en in het jaarverslag. D.m.v. een ALM-studie een keer in de drie jaar en een jaarlijkse HBT wordt het ambitieniveau getoetst.
6.	Het bestuur houdt rekening met de verplichtingen die het fonds is aangegaan en draagt daarbij zorg voor optimaal rendement binnen een aanvaardbaar risico.	Ja	Word meegenomen in ALM-studie en HBT.
7.	Het bestuur zorgt ervoor dat er onder belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen.	Ja	Wijzigingen in beleid worden besproken met VO. Beleid wordt gepubliceerd op website en komt regelmatig aan bod in Pensioenbericht.
8.	Het bestuur bevordert en borgt een cultuur waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is. Ook zorgt het ervoor dat het integrale risicomanagement adequaat georganiseerd is.	Ja	Belegd bij sleutelfunctie risicobeheer. Is regelmatig topic op bestuursagenda.

9.	Het bestuur zorgt voor een noodprocedure om in spoedeisende situaties te kunnen handelen.	Ja	Vastgelegd in statuten en crisiscommunicatieplan.
Verantwoordelijkheid nemen			
Nr.	Norm	Nageleefd?	Nadere toelichting en motivering
10.	Het bestuur zorgt voor een heldere en expliciete taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering. Hierbij horen passende sturings- en controlemechanismen.	Ja	Dit is vastgelegd in meerdere documenten (Abtn, instructie directeur en in periodieke rapportages).
11.	Bij uitbesteding van taken neemt het bestuur in de overeenkomst met de dienstverlener adequate maatregelen op voor als de dienstverlener of een door hem ingeschakelde derde onvoldoende presteert, de overeenkomst niet naleeft, schade veroorzaakt door handelen of nalaten.	Ja	Onderdeel van uitbestedingsbeleid.
12.	Het bestuur zorgt dat het zicht heeft op de keten van uitbesteding.	Ja	
13.	Het bestuur zorgt ervoor dat het beloningsbeleid van partijen aan wie taken worden uitbesteed, niet aanmoedigt om meer risico's te nemen dan voor het fonds aanvaardbaar is. Om dit te bereiken maakt het bestuur dit onderdeel van de contractafspraken bij het sluiten of verlengen van de uitbestedingsovereenkomst of - indien van toepassing - via zijn aandeelhouderspositie.	Ja	Vastgelegd in beloningsbeleid.
14.	Het bestuur evalueert jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering en de gemaakte kosten kritisch en spreekt een dienstverlener aan als deze de afspraken niet of onvoldoende nakomt.	Ja	Periodieke herijking van dienstverleners.
Integer handelen			
Nr.	Norm	Nageleefd?	Nadere toelichting en motivering
15.	Het bestuur legt de gewenste cultuur vast en stelt een interne gedragscode op.	Ja	Gewenste cultuur is vastgelegd in integriteitsbeleid en er is een gedragscode.
16.	De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers ondertekenen de interne gedragscode van het fonds en een jaarlijkse nalevingsverklaring, en zij gedragen zich daarnaar.	Ja	Zie norm 15.
17.	Alle nevenfuncties worden gemeld aan de compliance officer.	Ja	Vastgelegd in gedragscode.

18.	Tegenstrijdige belangen of reputatierisico's worden gemeld. De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers vermijden elke vorm en elke schijn van persoonlijke bevoordeling of belangenverstrengeling. Zij laten zich op hun functioneren toetsen.	Ja	Vastgelegd in gedragscode.
19.	Het lidmaatschap van een orgaan is niet verenigbaar met dat van een ander orgaan binnen het fonds of van de visitatiecommissie.	Ja	Vastgelegd in statuten.
20.	Het bestuur zorgt dat onregelmatigheden kunnen worden gemeld en dat betrokkenen weten hoe en bij wie.	Ja	Er is een klokkenluidersregeling, incidentenregeling en een klachten- en geschillenregeling. Deze laatste staat op de website.
21.	De organisatie kent een klokkenluidersregeling en bevordert dat ook externe dienstverleners een klokkenluidersregeling hebben. De organisatie zorgt ervoor dat men weet hoe en bij wie kan worden gemeld.	Ja	De klokkenluidersregeling van Provisum staat op de Teamsite. In uitbestedingsbeleid is opgenomen dat de uitvoerder beschikt over een klokkenluidersregeling dan wel dat de uitvoerder bevordert dat een dergelijke regeling wordt ingevoerd.
22.	Het bestuur kent de relevante wet- en regelgeving en interne regels, weet hoe het fonds daar invulling aan geeft en bewaakt de naleving (compliance).	Ja	Compliance officer houdt hier toezicht op. Tot eind 2019 zag ARC-commissie hierop toe, vanaf 2020 sleutelfunctie compliance.
Kwaliteit nastreven			
Nr.	Norm	Nageleefd?	Nadere toelichting en motivering
23.	Het bestuur is collectief verantwoordelijk voor zijn functioneren. De voorzitter is eerste aanspreekpunt; hij/zij is als eerste verantwoordelijk voor zorgvuldige besluitvorming en procedures.	Ja	
24.	Het bestuur waarborgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen opereren.	Ja	Vastgelegd in integriteitsbeleid.
25.	Ieder bestuurslid heeft stemrecht.	Ja	Geregeld in statuten.
26.	Het bestuur zorgt voor permanente educatie van zijn leden.	Ja	Hoe is geregeld in het plan van aanpak geschiktheid
27.	Het bestuur staat open voor kritiek en leert van fouten.	Ja	Jaarlijkse zelfevaluatie.

28.	Het eigen functioneren is voor het bestuur en voor het intern toezicht een continu aandachtspunt. Het bestuur en het intern toezicht evalueren in elk geval jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken het bestuur en het intern toezicht één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.	Ja	Het bestuur en de RvT houden jaarlijks een zelfevaluatie. De voorzitter houdt met elk bestuurslid een einde jaargesprek.
29.	Het eigen functioneren is voor het BO een continu aandachtspunt. Het BO evalueert in elk geval jaarlijks het functioneren van het eigen orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betreft het BO één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.	N.v.t.	
30.	Het eigen functioneren is voor het VO een continu aandachtspunt. Het VO evalueert met enige regelmaat het functioneren van het eigen orgaan.	Ja	In mei 2019 heeft het een zelfevaluatie plaatsgevonden.
Zorgvuldig benoemen			
Nr.	Norm	Nageleefd?	Nadere toelichting en motivering
31.	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Ja	O.a. vastgelegd in het diversiteitsbeleid. Jaarlijkse toetsing d.m.v. zelfevaluatie.
32.	Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Daarbij houdt het rekening met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur toetst de geschiktheid van bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap.	Ja	Voor elke vacature in het bestuur wordt een profielschets opgesteld waaraan een kandidaat (grotendeels) moet voldoen.
33.	In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	VO: nee Bestuur: nee	Er is veel actie ondernomen om deelnemers jonger dan 40 jaar te enthousiasmeren voor een functie in het bestuur of het VO. Dit heeft ertoe geleid dat het bestuur eind 2020 voldoet aan de diversiteitseis. Eind 2020 voldeed het VO niet aan de diversiteitseis.
34.	De zittingsduur van een lid van het bestuur, het VO, het BO en Raad van Toezicht is maximaal vier jaar. Een bestuurslid en een lid van het BO kunnen maximaal twee keer worden herbenoemd, een lid van de Raad van Toezicht maximaal één keer. Leden van een visitatiecommissie zijn maximaal acht jaar betrokken bij hetzelfde fonds.	Ja	De maximale termijnen worden niet overschreden. Een en ander is vastgelegd in de statuten.

35.	Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening mee bij het opstellen van de competentievisie.	Ja	Voordragende partijen worden expliciet gevraagd rekening te houden met het diversiteitsbeleid van het fonds.
36.	Het bestuur, het VO of het BO en de Raad van Toezicht leggen bij de vacature de eisen voor de vacante functie vast. Hierbij wordt rekening gehouden met de in de normen 31, 32 en 33 opgenomen eisen.	Ja	Eisen voor functies worden vastgelegd in profielschetsen.
37.	Bij de vervulling van een vacature wordt actief gezocht (en/of actief opgeroepen om te zoeken) naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.	Ja	In 2019 is hier veel actie op ondernomen, samen met HR-afdelingen van aangesloten werkgevers. Dit heeft ertoe geleid dat het bestuur eind 2020 voldoet aan de diversiteitseis. Eind 2020 voldeed het VO niet aan de diversiteitseis.
38.	Het bestuur en het BO toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen. Het VO bevordert dat in de procedure de competentievisie wordt meegenomen, inclusief de diversiteitsdoelstellingen.	Ja	
39.	Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de Raad van Toezicht over de procedure. Een lid van de Raad van Toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het Verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het Verantwoordingsorgaan. Een lid van het Verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het Verantwoordingsorgaan zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan.	Ja	Vastgelegd in statuten en reglementen. VO leden worden bij Provisum niet benoemd door het bestuur maar door de werkgever, OR van C&A en de gepensioneerdvereniging, VVGP (conform PW artikel 115 lid 6). De toelichting op de website van de Pensioenfederatie meldt dat er geen afwijking op artikel 39 gemeld hoeft te worden als artikel 115 lid 6 van de PW wordt toegepast.
40.	Het bestuur zorgt dat de statuten een schorsingsprocedure kennen.	Ja	Vastgelegd in de statuten.
Gepast belonen			
Nr.	Norm	Nageleefd?	Nadere toelichting en motivering
41.	Het pensioenfonds voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. Dit beleid is in overeenstemming met de doelstellingen van het pensioenfonds. Ook is het beleid passend gelet op de bedrijfstak, onderneming of beroepsgroep waarvoor het fonds de pensioenregeling uitvoert.	Ja	Vastgelegd in beloningsbeleid.

42.	De beloningen staan in redelijke verhouding tot verantwoordelijkheid, functie-eisen en tijdsbeslag.	Ja	Zie norm 41.
43.	Het bestuur is terughoudend als het gaat om prestatiegerelateerde beloningen. Prestatiegerelateerde beloningen zijn niet hoger dan 20 procent van de vaste beloning. Ze zijn niet gerelateerd aan de financiële resultaten van het fonds.	Ja	Zie norm 41.
44.	Het bestuur voorkomt dat door een te hoge beloning van de leden van het intern toezicht, een financieel belang een kritische opstelling in de weg staat.	Ja	Marktconforme afspraken.
45.	Bij tussentijds ontslag van een bestuurslid zonder arbeidsovereenkomst of van een lid van het intern toezicht verstrekt het bestuur geen transitie- of ontslagvergoeding. Bij ontslag van een (andere) medebeleidsbepaler moet een eventuele transitie- of ontslagvergoeding passend zijn gelet op de functie en de ontslagreden.	Ja	Zie beloningsbeleid.
Toezicht houden en inspraak waarborgen			
Nr.	Norm	Nageleefd?	Nadere toelichting en motivering
46.	Intern toezicht draagt bij aan effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan beheerste en integere bedrijfsvoering.	Ja	
47.	Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	Ja	
48.	Leden van het intern toezicht zijn betrokken bij het pensioenfonds en moeten zich zodanig onafhankelijk opstellen dat belangentegenstellingen worden voorkomen. Ze hebben daarbij het vermogen en de durf om zich kritisch op te stellen richting het bestuur.	Ja	Dit is ook opgenomen in profielschets en daar zijn de leden op geselecteerd.
49.	De Raad van Toezicht stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur.	Ja	
50.	Het bestuur weegt de aanbevelingen van Raad van Toezicht of visitatiecommissie zorgvuldig en motiveert afwijkingen.	Ja	Aanbevelingen worden jaarlijks opgepakt en opvolging wordt periodiek besproken met Raad van Toezicht.
51.	Het BO voert zijn taak uit als 'goed huisvader' (m/v) voor alle belanghebbenden.	N.v.t.	
52.	Het BO zorgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen functioneren.	N.v.t.	

53.	Het BO bewaakt of het bestuur de uitvoeringsovereenkomst of het uitvoeringsreglement en het pensioenreglement juist uitvoert. Ook bewaakt het BO of het bestuur de belangen van de verschillende groepen belanghebbenden evenwichtig afweegt.	N.v.t.	
54.	Het BO onderneemt actie als het van oordeel is dat het bestuur niet naar behoren functioneert.	N.v.t.	
55.	Het bestuur gaat een dialoog aan met het VO dan wel het BO bij het afleggen van verantwoording.	Ja	Wijzigingen in beleid worden besproken in gezamenlijke vergaderingen. Jaarverslag wordt vooraf besproken met VO en VO zit bij de vergadering waarin het jaarverslag wordt vastgesteld. Daarnaast heeft VO adviesrecht op sommige onderdelen.
56.	Het bestuur draagt de accountant of actuaris die controle uitvoert in beginsel geen andere werkzaamheden op dan controle. Geeft het bestuur wel een andere opdracht, dan vraagt dit zorgvuldige afweging en een afzonderlijke opdrachtformulering.	Nee	Actuaris vervult ook de sleutelfunctie actuariael beheer. Dit ligt in het verlengde van zijn controlerende werkzaamheden.
57.	Het bestuur beoordeelt vierjaarlijks het functioneren van de accountant en de actuaris en stelt het intern toezicht en VO of BO van de uitkomst op de hoogte.	Ja	Aandachtspunt hierbij is het op de hoogte brengen van het VO.
Transparantie bevorderen			
Nr.	Norm	Nageleefd?	Nadere toelichting en motivering
58.	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Ja	Zie jaarverslag en website.
59.	Het bestuur geeft inzicht in het beleid, de besluitvormingsprocedures, de besluiten en de realisatie van het beleid.	Ja	Dit gebeurt middels de statuten, Pensioenberichten, de website en het jaarverslag.
60.	Het bestuur vervult zijn taak op een transparante (open en toegankelijke) manier. Dat zorgt ervoor dat belanghebbenden inzicht kunnen krijgen in de informatie, overwegingen en argumenten die ten grondslag liggen aan besluiten en handelingen.	Ja	
61.	Het bestuur legt gemotiveerd vast voor welke wijze van uitvoering is gekozen. Deze informatie is beschikbaar voor de belanghebbenden.	Ja	In fondsdocumenten en op website.

62.	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Ja	Beleid is op de website gepubliceerd.
63.	Het bestuur stelt beleid vast rond transparantie en communicatie. Het bestuur evalueert dit beleid periodiek en in ieder geval eens per drie jaar.	Ja	Er is een communicatiebeleidsplan. Deze wordt eens in de drie jaar geëvalueerd.
64.	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Ja	
65.	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Ja	Klachten-en geschillenregeling staat op de website en in het jaarverslag wordt gerapporteerd over de binnengekomen klachten en geschillen.

STICHTING PENSIOENFONDS PROVISUM
POSTBUS 7873
1008 AB AMSTERDAM
Jachthavenweg 111
1081 KM Amsterdam
T: 020 – 621 3891
E: pensioenbureau@provisum.nl
W: www.provisum.nl